

Facultade de Humanidades - Campus de Lugo
Grao en Xestión Cultural (modalidade virtual)

**Liminalidade e Transición:
Ritos de Pasaxe nas Transmasculinidades**

Autor: Nee Barros Fernández

Titora: Luzia Oca González

Ano académico: 2024/2025

*Para o meu corpo liminal,
e para todas as persoas que me ensinaron a posibilidade de habitalo.*

*"Eu creo que non é que odiara o meu corpo. Odiaba que o meu corpo non entrara nestes estándares e era a quen llo facía pagar. Pero o meu corpo sempre me serviu para dar abrazos, para comer, para ir correr polo monte coa bicicleta. O meu corpo... jo, é unha cosa moi increíble.
E ponme moi triste telo tratado mal."*

- Éric Dopazo, entrevista de elaboración propia, 2025

Índice

Título.....	4
Palabras chave.....	4
Resumo.....	4
Introdución.....	7
1. Obxectivos e metodoloxía.....	10
1.1. Obxectivos.....	10
1.2. Metodoloxía.....	11
2. Contidos.....	15
2.1. Análise das entrevistas.....	15
2.1.1. As definicións.....	15
2.1.2. Os ritos de pasaxe roubados e a non-pertenza ás comunidades.....	18
2.1.3. O descubrimento da identidade trans.....	20
2.1.4. O nome como aspecto central.....	22
2.1.5. A roupa como punto de transición.....	25
2.1.6. A saída do armario.....	28
2.1.7. As mudanzas do corpo: as hormonas.....	31
2.1.8. As mudanzas do corpo: as operacións.....	37
2.1.9. As mudanzas da sexualidade.....	40
2.1.10. As mudanzas da documentación.....	43
2.1.11. As mudanzas des outros.....	46
2.2. O podcast.....	47
2.2.1. "01 Começo em testosterona".....	47
2.2.2. "02 Sam Xoam ou o solstício de veram na Galiza - 2 semanas em testosterona"	48
2.2.3. "03 O velório irlandês - 1 mês em testosterona".....	48
2.2.4. "04 O ma'giri' na Indonésia - 1 mês e médio em testosterona".....	48
2.2.5. "05 O Dashain no Nepal - 2 meses em testosterona".....	49

2.2.6. "06 O ritual da Tucandeira no Brasil - 2 meses e médio em testosterona".....	49
2.2.7. "07 O Samhain na Irlanda - 3 meses em testosterona".....	49
2.2.8. "08 O Loi Krathong na Tailândia - 3 meses e médio em testosterona".....	49
2.2.9. "09 O ritual do Zār no Egito - 5 meses em testosterona".....	50
2.2.10. "10 O Ano Novo chinês - 6 meses em testosterona".....	50
2.2.11. "11 As tatuagens em Samoa - 7 meses em testosterona".....	50
2.2.12. "12 A Famadihana em Madagascar - 8 meses em testosterona".....	50
2.2.13. "13 O Maryaj Lwa no Haiti - 9 meses em testosterona".....	51
2.2.14. "14 O festival do Agemo na Nigéria - 11 meses em testosterona".....	51
2.2.15. Mapa con todos os episodios e rituais xeolocalizados.....	51
3. Conclusións.....	52
4. Bibliografía consultada.....	55
Apéndice I: entrevista ao Éric Dopazo.....	58
Apéndice II: entrevista ao Ares Piñeiro.....	84
Apéndice III: entrevista ao Shiloh Shakin.....	109
Apéndice IV: consentimentos informados asinados.....	123

Título

- Liminalidade e Transición: Ritos de Pasaxe nas Transmasculinidades
- Liminalidad y Transición: Ritos de Paso en las Transmasculinidades
- Liminality and Transition: Rites of Passage in Transmasculinities

Palabras chave

- Transmasculinidades, ritos de pasaxe, identidade de xénero, liminalidade, transición, corpo, estudos trans.
- Transmasculinidades, ritos de paso, identidade de género, liminalidad, transición, cuerpo, estudios trans.
- Transmasculinities, rites of passage, gender identity, liminality, transition, body, trans studies.

Resumo

Os ritos de pasaxe son manifestacións culturais que marcan a transición entre estados vitais, sociais ou temporais. Este Traballo de Fin de Grao explorará este concepto aplicado ás experiencias das persoas trans, concretamente aos homes trans e transmasculinidades. Partindo da conceptualización de Van Gennep (1909), analizaremos os procesos de separación, transición e agregación para entender como as persoas transmasculinas conceptualizan e experimentan as súas propias transicións, tanto médicas como sociais.

O traballo está estruturado en dúas partes complementarias. Na primeira, a través dunha análise cualitativa e centrada en entrevistas, recollerá as perspectivas de tres xeracións de homes trans e persoas transmasculinas: o Ares Piñeiro López (1972), o Éric Dopazo (1993) e o Shiloh Shakin (2006). Esta aproximación interxeracional permitirá identificar elementos rituais e antropolóxicos que acompañan estas transicións, reflexionando sobre os desafíos e significados que definen as transmasculinidades no contexto contemporáneo.

Na segunda parte, de carácter práctico, desenvolveremos o podcast *Um T com Nee*, concebido como unha aplicación directa dos coñecementos teóricos. A través dun enfoque achegado á autoetnografía, o podcast combinará a recollida da experiencia da transición hormonal do investigador coa análise de ritos de pasaxe de diversas culturas. Así, cada episodio establecerá un diálogo entre as mudanzas derivadas da hormonación e os procesos rituais doutras sociedades, evidenciando que as transicións forman parte da condición humana.

O obxectivo deste traballo é ofrecermos unha perspectiva antropolóxica sobre a diversidade de experiencias trans, contribuíndo ao coñecemento dun ámbito aínda pouco estudado. Ademais, colocaremos o foco na importancia dos ritos persoais e comunitarios como ferramentas para reforzar a axencia das persoas trans.

Los ritos de paso son manifestaciones culturales que marcan la transición entre estados vitales, sociales o temporales. Este Trabajo de Fin de Grado explorará este concepto aplicado a las experiencias de las personas trans, concretamente de los hombres trans y las transmasculinidades. Partiendo de la conceptualización de Van Gennep (1909), analizaremos los procesos de separación, transición y agregación para entender cómo las personas transmasculinidades conceptualizan y experimentan sus propias transiciones, tanto médicas como sociales.

El trabajo está estructurado en dos partes complementarias. En la primera, a través de un análisis cualitativo centrado en entrevistas, recogerá las perspectivas de tres generaciones de hombres trans y personas transmasculinidades: Ares Piñeiro López (1972), Éric Dopazo (1993) y Shiloh Shakin (2006). Esta aproximación intergeneracional permitirá identificar elementos rituales y antropológicos que acompañan estas transiciones, reflexionando sobre los desafíos y significados que definen las transmasculinidades en el contexto contemporáneo.

En la segunda parte, de carácter práctico, desarrollaremos el pódcast *Um T com Nee*, concebido como una aplicación directa de los conocimientos teóricos. A través de un enfoque cercano a la autoetnografía, el pódcast combinará el registro de la experiencia de transición hormonal del investigador con el análisis de ritos de paso de diversas culturas. Así, cada episodio establecerá un diálogo entre los cambios derivados de la hormonación y los procesos rituales de otras sociedades, evidenciando que las transiciones forman parte de la condición humana.

El objetivo de este trabajo es ofrecer una perspectiva antropológica sobre la diversidad de experiencias trans, contribuyendo al conocimiento de un ámbito aún poco estudiado. Además, pondremos el foco en la importancia de los ritos personales y comunitarios como herramientas para reforzar la agencia de las personas trans.

Rites of passage are cultural manifestations that mark transitions between vital, social, or temporal states. This Final Year Project will explore this concept as applied to the experiences of trans people, with a particular focus on trans men and transmasculine identities. Drawing on Van Gennep's (1909) conceptual framework, we will examine the processes of separation, transition, and incorporation in order to understand how transmasculine individuals conceptualise and experience their own transitions, both medical and social.

The project is structured in two complementary parts. The first part, through a qualitative approach based on interviews, will collect the perspectives of three generations of trans men and transmasculine people: Ares Piñeiro López (1972), Éric Dopazo (1993), and Shiloh Shakin (2006). This intergenerational approach will enable the identification of ritual and anthropological elements that accompany these transitions, offering reflections on the challenges and meanings that shape transmasculinities in contemporary contexts.

The second part, of a practical nature, will focus on the development of the podcast *Um T com Nee*, conceived as a direct application of the theoretical knowledge acquired. Using a method close to autoethnography, the podcast will combine documentation of the researcher's experience of hormonal transition with the analysis of rites of passage from various cultures. Each episode will establish a dialogue between the changes brought about by hormone therapy and the ritual processes of other societies, highlighting that transition is a part of the human condition.

The aim of this project is to offer an anthropological perspective on the diversity of trans experiences, contributing to the knowledge of an area that remains underexplored. In addition, it will place emphasis on the importance of personal and community rites as tools for strengthening the agency of trans people.

Introdución

Este Traballo de Fin de Grao propón unha análise antropolóxica dos ritos de pasaxe e da liminalidade vinculadas ás experiencias das persoas trans, cun foco específico nos homes trans e nas transmasculinidades. Os ritos de pasaxe son prácticas culturais que acompañan o tránsito entre distintas etapas vitais, sociais ou temporais. A partir da proposta teórica de Van Gennep (1909/1960), exploraremos as fases de separación, transición e agregación co fin de comprender como estes procesos son vividos e interpretados polas persoas transmasculinas, tanto nas súas dimensións sociais como médicas.

Como persoa transmasculina e non binaria, en pleno proceso de transición, parto dunha posición que é á vez política e experiencial, co propósito de xerar coñecemento desde as marxes, para as marxes. Recoñezo que toda investigación está atravesada pola perspectiva de quen a realiza, e neste caso, a implicación vital é tamén unha ferramenta analítica que permite un achegamento ás realidades estudadas con sensibilidade e compromiso. Baixo este enfoque, procuro contribuír ao empoderamento da comunidade transmasculina, creando espazos onde as nosas voces e experiencias poidan ser recoñecidas como saberes válidos e nós como suxeitos, non sempre meros obxectos.

O proxecto está estruturado a través de dúas partes que dialogan entre si. En primeiro lugar, unha análise cualitativa baseada en entrevistas semiestruturadas de final aberto que recollen os relatos de tres persoas con perfís diversos: o Ares Piñeiro López (1972), o Éric Dopazo (1993) e o Shiloh Shakin (2006)¹. Esta perspectiva interxeracional permite identificarmos elementos rituais e simbólicos, tanto compartidos como contrastantes, e achega unha visión ampla dos significados que acompañan as transicións transmasculinas na actualidade.

En segundo lugar, en paralelo á investigación escrita, desenvolvemos o podcast *Um T com Nee*, concibido como unha extensión práctica e creativa da análise antropolóxica. A través dun enfoque próximo á autoetnografía, o podcast recolle en primeira persoa a experiencia da transición hormonal do investigador, ao tempo que explora ritos de pasaxe de diferentes culturas do mundo. Así, este proxecto sonoro establece un diálogo entre a vivencia trans e os procesos rituais de diversas

1 En antropoloxía é común anonimizar os testemuños con nomes ficticios. Non é o caso deste TFG, pois os tres entrevistados son activistas trans de xeito público. Eles mesmos deron o seu consentimento (ver apéndice IV) e mostraron interese en apareceren cos seus nomes reais. Ademais, incluílos así permite que, quen lea o traballo, poida coñecer mellor os seus percorridos buscando outras investigacións, palestras, artigos xornalísticos e nos seus traballos. Tamén é unha forma de honrarmos os seus nomes, escollidos por eles mesmos, chave da súa identidade.

sociedades, evidenciando que a transición é unha realidade compartida e constitutiva da condición humana.

Cómpre salientar que o desenvolvemento deste TFG coincidiu temporal e simbolicamente coa transición hormonal do autor, feito que lle outorga unha dimensión vivencial. Tanto as entrevistas como o podcast e a propia escrita deste traballo foron atravesadas pola experiencia corporal e emocional do tránsito. Neste sentido, non é só unha análise de ritos de pasaxe: é tamén, en si mesmo, un rito de pasaxe. Un proceso de transformación no cal coñecemento, corpo e identidade aparecen entrelazados: unha ferramenta de empoderamento persoal e colectivo.

Con este traballo, queremos contribuír ao coñecemento académico das diversas vivencias transmasculinas desde unha óptica antropolóxica, destacando a relevancia dos rituais persoais e colectivos como ferramentas de axencia e afirmación dentro das comunidades trans. Así mesmo, pretendemos ampliar o uso de ferramentas antropolóxicas clásicas para a interpretación de realidades actuais infraestudadas por esta ciencia.

Para unha mellor comprensión deste TFG, definimos a continuación catro conceptos chave que vertebran o seu enfoque teórico e metodolóxico: rito de pasaxe, liminalidade, transición e transmasculinidade.

Os **ritos de pasaxe** son cerimoniais ou prácticas culturais que marcan o paso dunha persoa ou comunidade dun estado vital ou temporal a outro (por exemplo, da infancia á idade adulta ou da solteiría ao matrimonio). Segundo Van Gennep (1909), constan de tres fases: separación ou ritos pre-liminais (abandono do estado anterior), transición ou ritos liminais (o proceso de mudanza) e agregación ou ritos pos-liminais (incorporación ao novo status recoñecido socialmente, xuntanza da comunidade e fortaleza dos vínculos).

Liminalidade é un termo conceptualizado por Arnold van Gennep (1909) e posteriormente desenvolvido por Victor Turner (1967). Fai referencia ao estado intermedio dun proceso de mudanza, onde a persoa abandona un status anterior mais aínda non adquire plenamente o novo. É unha fase ambigua, onde as normas son quebradas e emerge a posibilidade de transformación. No caso das persoas trans, a liminalidade pode aparecer manifestada en múltiples dimensións: corporal, social, legal, emocional...

Transición designa o proceso de mudanza que atravesan as persoas trans para acomodar a súa identidade de xénero coa súa expresión en sociedade ou co seu corpo. Pode implicar transformacións sociais (como o uso dun novo nome ou pronomes), médicas (como tratamentos hormonais ou intervencións cirúrxicas) e emocionais. Non é unha etapa única nin lineal, senón un conxunto complexo de decisións, desexos e circunstancias que varían segundo cada persoa e contexto. Tal como sinala Stryker (2008), o que define realmente a experiencia trans non é o destino ao que se chega nin a forma específica da transición, senón o movemento a través dunha fronteira social imposta, desde un punto de partida non escollido. Como explica Platero Méndez (2014),

Se suele usar el término «transición» para señalar el proceso por el cual una persona abandona el sexo asignado en el nacimiento, eligiendo cómo presentarse en términos de identidad de género. La transición es un proceso individual, con tiempos propios y necesidades ligadas a cada persona en particular. Se refiere a un tiempo de duración indefinida, por el cual una persona deja de ser identificada exclusivamente por el sexo asignado en el nacimiento. A veces supone un viaje de un sexo a otro. Otras veces supone no llegar a ningún destino dentro de los dos género más reconocidos socialmente. Para algunas personas, la transición es un proceso con varias etapas, no siempre inteligibles para el resto. (p. 82)

Finalmente, **transmasculinidade** é un termo que engloba o conxunto de identidades daquelas persoas que foron asignadas como mulleres ao nacer, mais que na actualidade se identifican parcial ou totalmente co espectro masculino. Este concepto inclúe tanto homes trans como persoas non binarias que viven ou expresan unha masculinidade propia. A transmasculinidade non constitúe unha identidade única nin uniforme, senón un espazo diverso onde son construídas corporalidades, afectos e formas de estar no mundo alén da cisnorma. Podemos entón, resumilo como:

Trans-masculinities is a provisional umbrella term we apply to those who challenge the naturalness of gender as emanating from the sexed codification of bodies, whether they identify as transsexual, transgender or gender variant within the masculinity spectrum, such as genderqueer, non-binary, gender fluid, among other designations (Aboim & Vasconcelos, 2021, p. 21²).

2 Páxina referida ao manuscrito orixinal.

1. Obxectivos e metodoloxía

1.1. Obxectivos

Este traballo ten como obxectivo ampliar o marco teórico e metodolóxico para o estudo das transmasculinidades, cunha investigación situada, realizada desde dentro. Pretende xerar coñecemento desde as marxes, para as marxes, contribuindo ao empoderamento da comunidade transmasculina, creando espazos onde as nosas voces e experiencias poidan ser recoñecidas como saberes válidos e nós como suxeitos, non sempre meros obxectos.

Ao mesmo tempo, pretendo explorar se categorías clásicas da antropoloxía, como os ritos de pasaxe e a liminalidade explorados por Van Gennep (1909) e Turner (1967, 1969), poden ser útiles para comprender as transicións de xénero. Estes conceptos foron utilizados para analizar procesos de mudanza en diversos contextos, mais raramente foron aplicados ás vivencias das persoas trans. Revisitarmos estas ferramentas cunha ollada crítica e contemporánea pode achegar novas chaves para interpretarmos procesos que, se ben teñen especificidades propias, tamén dialogan coas transformacións que toda persoa humana experimenta.

Este estudo está baseado en entrevistas en profundidade a tres persoas transmasculinas con perfís moi distintos. En primeiro lugar, o Éric Dopazo, un home trans galego na trintena, residente en Ourense. En segundo lugar, o Ares Piñeiro, un home trans de máis de cincuenta anos, nacido no País Vasco e vinculado á Galiza como lugar de orixe e vacacións. Por último, o Shiloh Shakin, unha persoa non binaria transmasculina nacida en Rusia que actualmente reside entre Ourense e Pontevedra e aínda non chega á vintena. A través dos tres relatos, pretendo visibilizar a diversidade interna das transmasculinidades. Lonxe de buscar unha definición única, o interese recae en analizarmos se, malia as diferenzas, existen elementos comúns que permitan pensar as transmasculinidades como un grupo cultural.

Por último, un dos obxectivos transversais é abriremos novas vías para a xestión cultural a través dunha empatía entendida non como compaixón pasiva, senón como ferramenta activa de conexión. Esta forma de empatía parte do recoñecemento de que, dalgún xeito, todes estamos en tránsito: medramos, mudamos, reinventámonos. Entendermos as experiencias trans como outra forma máis de transformación vital, como ritos de pasaxe, permítenos unha aproximación desde o reflexo e non desde o estrañamento: como quen se mira noutra pel e recoñece algo propio. A idea de que todas as

persoas transitamos dalgún xeito permite humanizarnos as experiencias trans sen trivializalas, e recoñecermos nas vidas das persoas transmasculinas a mesma complexidade, riqueza e dignidade que en calquera historia humana.

1.2. Metodoloxía

Para analizarmos as tres experiencias vitais, empregamos unha metodoloxía cualitativa baseada en entrevistas semiestruturadas de final aberto. Esta técnica combina un guión de temas predefinidos coa flexibilidade necesaria para que a conversa flúa segundo os intereses e tempos de cada persoa entrevistada. Seguimos o enfoque proposto por Hammer e Wildavsky (1990), quen destacan esta técnica como unha ferramenta útil para explorar experiencias subxectivas en profundidade. Non consiste na aplicación dun cuestionario estandarizado e cuantificábel, senón na creación dun espazo de diálogo onde o importante non é tanto o que se pregunta, senón o que se comparte, a subxectividade (Tonon 2009). Neste caso, o obxectivo principal foi construír un ambiente amábel, onde quen participa sentise confianza e comodidade para falar das súas vivencias sen medo a ser xulgado, cuestionado ou malinterpretado. Traballar con persoas trans implica recoñecer que moitas veces adaptan o seu discurso para facelo máis "aceptábel" ante interlocutores cis³, como resposta á violencia e ao estigma acumulados. Por iso, foi fundamental priorizar os límites, a autonomía e o benestar das persoas entrevistadas. Neste sentido, o feito de que quen realiza a investigación sexa tamén unha persoa transmasculina non binaria contribuíu a crear unha atmosfera de horizontalidade, onde a conversa foi desenvolvida como un encontro entre iguais e non como unha exposición ante un observador externo.

As entrevistas tiveron unha duración aproximada de entre unha hora e hora e media. Foron realizadas de forma presencial sempre que foi posíbel, aínda que no caso do Ares Piñeiro tivo lugar a través dunha videoconferencia por razóns médicas. Antes de cada entrevista, o obxectivo da investigación, as temáticas e as condicións de participación eran explicadas con detalle, abrindo espazo para preguntas. As persoas entrevistadas asinaron un consentimento informado (apéndice IV) onde aceptaban, de maneira voluntaria, que a entrevista fose gravada en audio, transcrita na súa totalidade e incorporada ao TFG. A transcripción completa de cada entrevista foi realizada posteriormente seguindo o criterio de Toron (2009): como un continuo, mantendo a fidelidade ás

3 "Cis" é unha abreviatura de "cisexénero", palabra usada para describir unha persoa que si se identifica co xénero que lle asignaron ao nacer. É o contrario a "trans".

palabras orixinais expresadas por cada persoa e aos seus xeitos de falar, pois estes constitúen tamén información valiosa. Ao longo das entrevistas, foi fundamental manter unha actitude de escoita aberta e disposición a seguir camiños inesperados, na convicción de que moitas veces é nesas desvíos onde xorde a información máis relevante.

As persoas entrevistadas responden a tres perfís moi distintos, o que permite observar tanto as diferenzas internas e a riqueza das transmasculinidades como algúns posíbeis trazos compartidos. O Ares Piñeiro López é un home trans de 52 anos, secretario de Errespetuz, asociación vasca para a defensa e integración das persoas trans. Comezou a súa transición na trintena, mais leva desde pequeno reclamando ser tratado como Ares. A súa familia é de Sarria, e adoita pasar os veráns na Galiza, aínda que para el o rural galego supón un espazo de opresión. O Shiloh Shakin, pola súa parte, é unha persoa transmasculina de xénero non binario de 19 anos. Naceu en Rusia, mais reside en Ourense desde os 16 anos. Foi ao chegar aquí cando puido saír do armario e iniciar un proceso de hormonación con testosterona, polo que a súa visión da Galiza contrasta coa do Ares. Non ten DNI que recoñeza a súa identidade, e a súa residencia legal tampouco reflicte quen é. Para el, a transición non é algo fixo ou unha mudanza puntual, senón un proceso continuo e aberto. Finalmente, o Éric Dopazo é un home trans de 32 anos, nacido e residente en Ourense. Desde neno expresaba que era un rapaz, e arredor dos 15 anos descubriu a palabra "trans", aínda que non foi até os 22 cando saíu do armario. Traballa como músico, limpador e educador en diversidade en escolas, combinando profesión e activismo. A través destes tres relatos, que atravesan diferentes xeracións, contextos e vivencias, a investigación busca mapear os procesos de tránsito nas transmasculinidades e avaliar se o marco dos ritos de pasaxe pode ser unha ferramenta útil para comprendelos.

A raíz desta investigación foi desenvolvido o proxecto *Um T com Nee*, un podcast en lingua galega que combina o rexistro dunha transición coa divulgación sobre ritos de pasaxe de diferentes culturas. A través da gravación, edición e publicación periódica de episodios desde o inicio dun tratamento hormonal con testosterona, o podcast documenta a evolución da voz do autor do TFG ao tempo que propón unha reflexión sobre os procesos de transformación que forman parte da vida humana. Cada capítulo explica un rito de pasaxe concreto, contextualizándoo culturalmente e establecendo pontes simbólicas coa experiencia das persoas trans, poñendo de manifesto que todas as culturas, dun xeito ou doutro, experimentan transicións.

O formato do podcast está inspirado na preparación do té, xogando co duplo significado da letra "T" como testosterona e como bebida compartida. Cada episodio dura 25 minutos e está estruturado en

catro partes: tres minutos para ferver a auga e introducir o podcast, cinco para infusionar e falar das mudanzas da transición de Nee, quince para tomar o té explorando un rito de pasaxe e dous para recoller e fechar todo. Esta división permite establecer un ritmo pausado e íntimo, que convida a quen escoita a acompañar o proceso como se estivese tomando unha caneca de té con quen fala e convertendo cada nova entrega nun ritual en si mesma. A elección deste formato busca afastarse da velocidade e agresividade presentes en moitas dinámicas dixitais, xa analizadas en estudos como o de Sánchez-Sánchez, Ruiz-Muñoz e Sánchez-Sánchez (2024). Como estas autorías afirman: "Homophobia or transphobia on social media is a serious problem that can cause harmful and unwanted content to flourish on online platforms, while aiming to eliminate equality, diversity, and social inclusion" (p. 211). En contraste, *Um T com Nee* pretende ofrecer un espazo de calma e coidado onde é posíbel sensibilizar sobre as realidades trans desde a proximidade e a empatía.

Desde o punto de vista metodolóxico, cada episodio parte dunha fase previa de investigación centrada en fontes académicas, divulgativas e testemuños en primeira persoa, co obxectivo de comprender o contexto simbólico e social de cada rito de pasaxe. A información recompilada é sintetizada nun guiión estruturado que busca equilibrar o rigor co atractivo narrativo, apoiándose na teoría clásica de Van Gennep (1909) como ferramenta interpretativa, mais sen caer nun enfoque reduccionista. O proceso combina investigación, escrita, locución e edición sonora, dando lugar a unha práctica cultural situada onde a divulgación antropolóxica se entrelaza coa autorrepresentación.

Um T com Nee inclúe música de diferentes culturas e referencias bibliográficas que sosteñen o contido teórico de cada episodio. Ao tratar temas como o Samhain, os solsticios ou ritos de pasaxe doutros pobos, o podcast contribúe a visibilizar as persoas trans como suxeitos culturais e non como excepcións, reforzando a idea de que todas as persoas atravesan momentos de tránsito e transformación ao longo das súas vidas. Deste modo, o podcast complementa a investigación escrita, ofrecendo un rexistro alternativo, sensíbel e accesíbel que dá continuidade aos obxectivos centrais do TFG de xeito divulgativo.

Ademais, acadou un recoñecemento notábel no ámbito da creación dixital en galego ao ser seleccionado como finalista do Premio á Creación Dixital Galega no Carballo Interplay 2025, na categoría de "Mellor Canle"⁴. Este feito subliña tanto a calidade do proxecto como a súa relevancia

4 "O Carballo Interplay anuncia os doce finalistas para os seus Premios a contido dixital en galego". *Carballo Interplay*, 11 mar. 2025, <https://carballointerplay.com/o-carballo-interplay-anuncia-os-doce-finalistas-para-os-seus-premios-a-contido-dixital-en-galego/>.

no panorama cultural actual. Como proxecto desenvolvido en paralelo á investigación escrita, *Um T com Nee* consolídase como produto cultural autónomo. Neste sentido, exemplifica o potencial da creación sonora como ferramenta de xestión cultural, partindo dunha base etnográfica centrada en narrativas minorizadas e transformando o coñecemento xerado e recompilado nun contido divulgativo, accesíbel e culturalmente situado.

2. Contidos

Os contidos deste traballo están divididos en dúas seccións. En primeiro lugar, elaboramos unha análise das entrevistas aos tres perfís de persoas transmasculinas. Para isto atendemos a diferentes apartados relativos ás súas transicións: definicións, ritos de pasaxe roubados e non-pertenza ás comunidades, descubrimento da identidade trans, nome, roupa, saída do armario, mudanzas do corpo, da sexualidade, da documentación e des outres. Todo relacionado cos conceptos dos ritos de pasaxe e a liminalidade de Van Gennep (1909) e Turner (1967, 1969). En segundo lugar, incorporamos un esquema cos 14 episodios dispoñíbeis do podcast *Um T com Nee* no momento da entrega deste TFG. Esta relación inclúe unha pequena descrición de cada un, a duración, data da publicación e ligazón.

Nos últimos anos estamos a vivir un momento chave na visibilidade das persoas trans no Estado español, impulsado pola aprobación da chamada Lei Trans en 2023, a cal recoñeceu o dereito á autodeterminación de xénero e xerou un amplo debate público. Isto trouxo unha maior presenza mediática e social do colectivo, mais tamén reaccións adversas que cuestionaron a lexitimidade das identidades trans. Este traballo non pretende centrarse no debate nin responder á exigencia externa de xustificarnos. O contido deste TFG está apenas centrado na análise e difusión de vivencias, relatos e saberes, quebrando a lóxica da autoxustificación e colocando o foco na riqueza das transicións e das experiencias transmasculinas.

2.1. Análise das entrevistas

2.1.1. As definicións

Un dos primeiros aspectos tratados nas entrevistas foi a identidade de xénero das persoas participantes. O xeito no cal cadaquén define e expresa a súa identidade ofrece información sobre a súa experiencia vital, e tamén serve como ferramenta de análise antropolóxica. A pregunta pola identidade ten, ademais, unha dimensión ética: coñecela e respectala é básico para establecer unha entrevista coidadosa e segura para a persoa entrevistada. Xunto coa identidade, preguntamos tamén polos pronomes, o xénero gramatical co cal cada persoa prefería ser referida. A reivindicación duns

pronomes concretos forma parte da autodeterminación, e a súa utilización correcta por parte das demais persoas é unha mostra de respecto e recoñecemento.

No caso do Éric Dopazo e o Ares Piñeiro, ambos identificáronse como homes trans e afirmaron empregar pronomes masculinos. Porén, cada un expresouno dunha maneira que reflicte matices xeracionais e culturais. O Ares definiuse como "home transexual", unha expresión que foi habitual nas xeracións anteriores e que moitas persoas trans hoxe rexeitan por estar ligada a visións médicas e patoloxizantes. Esta etiqueta establece unha distinción entre persoas "transexuais" (aquelas que realizan mudanzas médicas no corpo) e persoas "transxénero" (que non o fan), unha división cada vez máis cuestionada polos activismos contemporáneos. Como explica Missé (2013, p. 12) sobre a palabra transxénero: "este concepto emerge de los movimientos trans norteamericanos de los años ochenta en oposición a la categoría médica *transexual*, y a menudo está relacionada con una crítica al sistema binario hombre-mujer". O Ares puxo o acento na palabra "hombre", e só engadiu "transexual" porque, nas súas palabras, "no me ha tocado otra" (1:44)⁵. No caso do Éric, ademais da identificación como home trans, salientou o uso do pronome "il", variante dialectal propia da súa zona. Esta elección mostra como a identidade de xénero tamén se constrúe no cruce con outros eixos, como o territorio e a lingua. A reivindicación dun pronome local é, á vez, un acto de autoafirmación e de resistencia cultural. Por outro lado, o Éric identifica dous momentos chave na súa vida, separados pola transición como punto de inflexión, como rito de pasaxe. El mesmo di: "Si, creo que eu fun persoas distintas, claro. Creo que, durante mitá da miña vida fun un proxecto de min e que agora podo ser eu" (02:35). Porén, tamén define a súa transición como "un proceso" que "terminará cando morra" (04:29), sempre inconcluso.

A terceira persoa entrevistada, o Shiloh Shakin, ofrece unha perspectiva distinta. Defínese como persoa non binaria, dentro do paraugas das transmascunidades. Usa pronomes masculinos, mais tamén acepta o neutro e, en momentos concretos, o feminino. El non describe a súa experiencia como unha mudanza puntual, con comezo e final definidos; senón como un proceso fluído, onde cada etapa vital implica unha nova forma de vivir o xénero. Nas súas propias palabras: "sempre son unha persoa cambiante. Non só respecto a xénero, pero tamén respecto a xénero" (3:54). Para el, a identidade non é un punto fíxo, senón unha exploración constante. Como expresa tamén: "cada fase da miña vida ten a súa versión da miña experiencia, o meu autoestima, como eu identificome a min hacia o mundo. Así que eu sempre cambio e no futuro tamén vou cambiar" (4:20).

5 O número entre parénteses despois de cada cita literal dunha entrevista indica o minuto no que comeza o fragmento correspondente na transcripción do apéndice. Non sinala o segundo exacto, senón o inicio do bloque onde aparece a cita, para que sexa máis fácil encontrala e consultar o contexto.

Cómpre ter en conta tamén que o xénero non é unha realidade fixa nin se expresa sempre do mesmo xeito, senón que é contextual e ten que ser repetida por estar incompleta, como defende Butler (1990). Neste caso podemos comprobalo vendo como a forma en que unha persoa se presenta depende do espazo, das relacións que establece e do nivel de seguridade ou confianza que sente. O Shiloh explica que non sempre revela toda a complexidade da súa identidade. A miúdo, especialmente en contornas onde non sabe se será ben recibido ou cando non ten suficiente confianza, limita a súa presentación a unha fórmula máis sinxela: "Nesto, normalmente, á xente digo que son rapaz" (18:28). Só en espazos que percibe como seguros ou ante persoas da súa confianza profundiza máis e comparte a súa vivencia como persoa non binaria. Esta estratexia responde a unha necesidade de protección fronte ao risco de discriminación, mais tamén amosa como a identidade é unha práctica relacional, que se adapta e negocia segundo as condicións do momento. Neste sentido, detectamos aquí o valor analítico da liminalidade, xa que o Shiloh habita unha identidade que non encaixa totalmente nas categorías normativas, mais tampouco se revela sempre como tal. A súa forma de presentarse varía entre o recoñecemento parcial e a complexidade interna, deixando ver a flexibilidade e a ambigüidade que caracterizan os tránsitos identitarios.

Estas tres formas de relatar a identidade permiten introducir o concepto de liminalidade, fundamental para este traballo. A liminalidade, segundo Van Gennep (1909) e posteriormente Turner (1967), é a fase intermedia dun rito de pasaxe: un momento de tránsito no que a persoa xa non pertence ao estado anterior, mais tampouco chegou completamente ao novo. É un espazo de ambigüidade, onde as normas son quebradas e aparecen posibilidades de transformación. No caso das persoas trans, esta liminalidade pode ser vivida a nivel corporal, social, emocional e simbólico. De feito, todas as persoas entrevistadas desafían, de maneiras distintas, o modelo binario de xénero que impera na sociedade occidental, baseado en dúas categorías opostas e mutuamente excluíntes (home/muller), cada unha asociada a características físicas, comportamentais e estéticas moi ríxidas.

O xénero pode ser entendido como unha fronteira: ambas son construcións culturais que teñen implicacións reais na vida das persoas, aínda que estean establecidas socialmente. Así, podemos tomar a comparación que usa Van Gennep (1909) para describir a experiencia da transición social como pasar dunha fronteira:

Territorial passages can provide a framework for the discussion of rites of passage (...) The frontier, an imaginary line (...) is visible (...) only on maps (p.15).

Whoever passes from one to the other finds himself physically and magico-religiously in a special situation for a certain length of time: he wavers between two worlds. It is this situation which I have designated a transition (p.18).

A existencia transmasculina fóra dos moldes preestablecidos revela as fendas do sistema de xénero, poñendo en evidencia que este non é natural nin universal, senón unha construción social que pode e debe ser cuestionada. Esta idea xa foi defendida por teóricas feministas desde Simone de Beauvoir (1949) até Judith Butler (1990, 1996). Neste sentido, a liminalidade non é só unha etapa persoal, senón que tamén conta cun potencial para desestabilizar normas e abrir novos imaxinarios. Isto conecta tamén co concepto do carnavalesco formulado por Mikhail Bakhtin (1965/1984), que fai referencia ao caos propio dos momentos liminais, onde a orde social é subvertida e os límites son eliminados. Nas vidas das persoas entrevistadas, esta subversión acontece non nun evento puntual, senón de forma cotiá: no uso dun pronome dialectal, nun corpo que non encaixa nos patróns hexemónicos, ou nunha identidade fóra dos marcos normativos.

Por resumir, podemos identificar dúas formas diferentes de relacionarse coa mudanza. Para o Éric e o Ares, o relato da identidade está marcado por un punto de ruptura bastante claro: un "antes" e un "despois" (ou varios) onde as expectativas impostas son desafiadas en favor da identidade propia. Porén, no caso do Shiloh, a súa transición non parece ter un punto de inflexión definido, senón que é descrita como un proceso aberto, en continua evolución. De todos os xeitos, ambos enfoques poden ser lidos desde a liminalidade: ben como un paso puntual por ese espazo intermedio, ben como unha forma de habitalo de maneira prolongada, desafiando a lóxica do definitivo.

2.1.2. Os ritos de pasaxe roubados e a non-pertenza ás comunidades

Na maioría das sociedades, os ritos de pasaxe como a comuñón, as vodas ou os funerais, están marcados por categorías de xénero moi ríxidas. Estes momentos, pensados para celebrar a transición dunha etapa vital a outra (por exemplo, da infancia á adolescencia), acostuman estar atravesados por códigos simbólicos de feminidade ou masculinidade. Para moitas persoas trans, isto supón unha exclusión ou desaxuste profundo, xa que son forzadas a participar nestes ritos desde un lugar que non reconece quen realmente son. Isto xera vivencias de malestar, vergoña ou mesmo humillación, que impiden gozar plenamente da celebración ou do vínculo coa comunidade.

O Éric, por exemplo, relata como na súa comunión se viu obrigado a levar un vestido, algo que lle resultou tan incómodo que acabou por romper a roupa ante o piropo de "guapa" (10:29). Esta incomodidade non foi só física: era unha forma de violencia simbólica que o obrigaba a encarnar unha identidade feminina. Algo similar acontecía nas actividades extracurriculares, como tocar a gaita ou cantar nunha coral, que en principio eran espazos de socialización positivos. Porén, ao ter que vestir saia nos pasarrúas, nunca puido gozar plenamente da experiencia: "pero non solo a nivel físico ou temperatura", senón porque aquilo lle lembraba constantemente que a súa identidade non era recoñecida (11:00).

O Ares tamén viviu a súa comunión como un rito de pasaxe roubado (9:57). No seu caso, coincidiu coa voda da súa irmá, e ambes foron vestidas igual, con rizos no cabelo e vestidos de noiva. Aínda que el quería vestir de marinerito, non lle foi permitido. Mentres para moitas crianzas este pode ser un momento especial, o Ares cualifícao directamente de "horrible". A súa exclusión estendeuse tamén ao lecer: por ser lido como nena, non lle deixaban xogar ao fútbol nin cantar no coro de rapaces. Na súa casa, os roles estaban moi marcados: "en mi casa era o rosa o azul" (11:08). Así, el tiña que facer tarefas asociadas ao rol feminino como cociñar ou fregar, as cales vivía con malestar porque reforzaban a lectura social de que era unha rapaza.

Cómpre subliñar aquí un matiz importante: o Ares non é trans por rexeitar o rosa ou certas tarefas. De feito hoxe, como xa é recoñecido como home, leva rosa e fai traballos domésticos sen problema (11:08). A diferenza está en que agora non é unha imposición, senón unha elección propia desde unha identidade respectada. O malestar que sentía na infancia non viña do rosa nin da fregona, senón da negación da súa identidade de xénero.

O Shiloh, pola súa parte, tamén viviu experiencias similares en distintos contextos. En Rusia, o uniforme obrigatorio incluía saia e iso facíao sentir incómodo. Tamén no teatro era obrigado a interpretar papeis femininos, incluso cando os guións orixinais non o exixían (13:01). Estas imposicións non eran simples eleccións estéticas: eran lecturas sociais que o encadraban nun rol de xénero que el non recoñecía como propio. Isto fixo que, durante moito tempo, as saias fosen para el símbolo desa imposición. Porén, agora, grazas ao tratamento hormonal con testosterona, que lle permitiu modificar a súa aparencia e ser lido socialmente doutro xeito, puido reconciliarse con certos elementos estéticos, como a saia: "no momento que puider, xa descartei as faldas, aínda que agora cheguei á parte onde puider volver a experimentar con elas" (33:29). Esta reapropiación non

é menor: mostra como a identidade de xénero recoñecida socialmente pode transformar a relación que unha persoa ten co seu corpo, coa roupa e co mundo.

En todos estes casos, a exclusión dos ritos de pasaxe e da pertenza plena ás comunidades leva a moitas persoas trans a non teren unha infancia libre nin a oportunidade de participar de xeito pleno nas tradicións culturais da súa contorna. Este fenómeno pode ser pensado como unha forma de infancia roubada, onde a imposición do xénero asignado elimina as posibilidades de vivencia auténtica e de conexión coas demais persoas. Isto conecta coa idea das temporalidades queer, expresada por Halberstam (2005): "queer uses of time and space develop, at least in part, in opposition to the institutions of family, heterosexuality and reproduction" (p. 1). O propio Éric expresa: "sinto que me roubaron a adolescencia (...) Como que me costa moito, teño unha autopercepción super distorsionada, porque de repente teño como un neno interior super presente, un neno que non puido ser" (40:27). A forza destas narrativas mostra como as identidades trans negocian espazos, símbolos e momentos que para outras persoas veñen dados de maneira automática.

2.1.3. O descubrimento da identidade trans

A palabra "trans" é un termo paraugas que aparece para referirse "a las trayectorias vitales de las personas que viven en un género que no es el que les ha sido asignado al nacer, independientemente de si se han sometido o no a modificaciones corporales" (Missé 2013, p. 14). Figuras fundamentais no entendemento destas realidades, como Stryker (2008), definen as persoas trans como "people who move away from the gender they were assigned at birth, people who cross over (trans-) the boundaries constructed by their culture to define and contain that gender" (p. 1).

No caso das tres persoas entrevistadas neste traballo, o xénero atribuído que rexeitaron, que non os representaba, foi o de muller. A conciencia de que esa asignación non se correspondía co seu sentir chegou a través de camiños diversos, marcados polos tempos, espazos e, sobre todo, pola presenza ou ausencia de referentes. Decatarse de que unha identidade trans é posíbel require algo máis que incomodidade ou desaxuste: exige ter acceso a linguaxes, imaxes e experiencias que permitan nomear o que acontece. Sen esas ferramentas simbólicas, o proceso de autoconecemento é moito máis complexo. Como defende Duval (2021) "si el sujeto se piensa como se piensa, eso es,

precisamente, porque ha llegado a descubrirse de esa manera a través de una economía política muy concreta y de relaciones geopolíticas precisas" (p. 52).

No caso do Shiloh, esta toma de conciencia está atravesada pola liminalidade. Desde pequeno, sentía que algo non encaixaba, mais non tiña palabras nin modelos para expresar esa vivencia: "si que tiven algo así dende a infancia, pero non tiven palabras para expresalo, ni nada" (8:14). Mesmo antes de ter un vocabulario claro, xa adoptaba apodos neutros en ruso, anticipando unha identidade que non se deixaba reducir ao binario home-muller. Foi en internet, con 14 ou 15 anos, onde comezou a experimentar con outros xéneros gramaticais e a identificarse como trans; mais recoñece que a experiencia non foi un punto de inflexión claro, senón un proceso gradual: "houbo un momento onde dixen 'son trans', pero claro, foron moitas experiencias do antes e moito do despois de descubrindo esta experiencia" (11:58). A súa chegada a España, aos 16 anos, marcou o momento en que a identificación se trasladou ao plano da vida real, mais a exploración previa en espazos dixitais foi fundamental para construír ese camiño.

O Ares tamén expresa un sentimento de certeza desde a infancia: "yo pedía en casa por Reyes, siempre un pitilín y un Scalextric y siempre me identificaba como niño" (6:18). A súa identidade era clara, mais faltáballe o nome para explicala. De feito, non coñecía o termo "trans" (7:37), e durante moito tempo non soubo como situarse dentro do marco social dispoñíbel. Foi xa próximo aos trinta anos, nunha consulta cun sexólogo, cando coñeceu a palabra que nomeaba aquilo que el xa sabía de si mesmo (8:19). Antes diso, só tiña referentes mediáticos de persoas trans, sempre mulleres e ligadas ao mundo do espectáculo. A falta de referentes próximos e diversos fai que a posibilidade de nomearse tarde en aparecer, ou mesmo pareza inexistente. Sen nomes, sen representacións diversas, non hai espazo simbólico para habitar. Como defende Missé (2013): "las personas trans se construyen en relación con aquello que conocen, exactamente como el resto de la gente" (p. 53).

No caso do Éric, tamén houbo sinais temperás dunha identidade disonante co xénero asignado. Quería ser profesor de inglés, en masculino, cando medrase (07:14), pedía á súa nai que o chamase cun nome de neno (06:58), e preguntaba por que o seu primo tiña pene e el non. A pesar destas pistas, non foi até os 13 anos que coñeceu o caso de Thomas Beatie, un home trans que quedara embarazado. Este caso mediático foi fundamental: Beatie abriulle a posibilidade de imaxinarse a si mesmo doutra maneira. A través dese espello inesperado, o Éric descubriu outras formas de vivir o xénero, e que algunhas delas se parecían á súa. A representación audiovisual tamén xogou un papel importante: series como *The L Word* ou persoas que explicaban as súas vivencias na internet

déronlle acceso ás palabras e ideas que lle permitiron investigar e, máis adiante, identificarse e empoderarse (07:29). McLaren, Bryant e Brown (2021) destacan no seu estudo que a representación mediática respectuosa e acertada das persoas trans é esencial para desestabilizar as normas de xénero. Ademais, Platero Méndez (2014) explica que "Para las personas trans* y sus familias, las tecnologías están permitiendo no sólo buscar información, sino también encontrar espacios donde poder compartir con otras personas sus vivencias y generar debates importantes sobre cómo representarse y pensarse a sí mismas" (p. 23).

Porén, non todos os referentes audiovisuais son positivos: o Éric reconece que, de pequeno, se sentía "super sucio, e malo, e desviado" (07:29). A única figura trans visíbel para el era La Veneno, da que "se rían na tele en prime time" (08:11), e na cal non se vía reflectido. A súa vivencia lembra á do Shiloh: en ausencia dun entorno seguro ou dun discurso validante, internet foi para eles un espazo liminal onde experimentar e investigar sen as consecuencias da exposición pública. A rede permite nomearse sen se nomear, probar identidades e habitar o xénero desde a proba, a exploración e o anonimato.

As experiencias do Shiloh, o Ares e o Éric teñen en común esta dimensión liminal e non lineal do proceso de identificación como persoas trans. Non relatan unha revelación repentina, senón un proceso gradual, moitas veces silencioso, atravesado por probas e interrogantes. Podemos resumir así que a posibilidade de se recoñecer como trans non depende só dunha verdade interna, senón tamén dun contexto cultural que facilite o nomeamento, o recoñecemento e a habitabilidade desa identidade. A falta de vocabulario, a escaseza de modelos diversos e a exposición limitada a narrativas trans complexas e humanas dificultan ese proceso. O Ares sabía que era un neno, mais non sabía que iso tiña un nome. O Shiloh sentía un malestar, mais non tiña linguaxe nin referentes para entendela. O Éric recoñecía no masculino, mais só cando viu a vida de Thomas Beatie puido comezar a imaxinarse como posibilidade real. O acceso a referentes non só permite nomearse, senón tamén deixar de sentirse "desviado", como di o Éric (07:29), ou "sen palabras", como vivía o Shiloh (08:14).

2.1.4. O nome como aspecto central

Os nomes propios son un elemento central na construción da individualidade, e o propio Van Genep (1909) argumenta que os rituais de nomear as crianzas serven para incorporalas na

sociedade. Isto continúa a ser certo para as experiencias das persoas trans, sobre todo porque a maioría de nomes teñen unha forte carga de xénero. Por todo isto, escoller un novo nome ou experimentar con nomes neutros adoita ser un dos primeiros pasos nos procesos de transición, tanto a nivel íntimo como social. A elección dun nome propio permite as persoas trans saír do armario, definirse fronte á sociedade e detectar quen as apoia. Así, este é máis que unha palabra: é unha parte fundamental da identidade. Como expresa Platero Méndez (2014):

Si nos fijamos ahora en las acciones sociales que están resultado más importantes para reducir las conductas de autorechazo y autolesivas en la infancia y juventud trans*, que tienen una relación directa con su bienestar, son aquellas que permiten el reconocimiento en el sexo y género elegido (...) La aceptación y el reconocimiento requieren una voluntad expresa, aluden a unos pocos e importantes cambios en las instituciones, como (...) llamar a las personas por su nombre elegido. (p. 60)

O Shiloh, por exemplo, xa empregaba en Rusia alcumes neutros antes de escoller o seu nome actual. Durante un tempo usou Jenya (Женя), o cal non presenta marca de xénero, e isto permitíalle vivir en sociedade con maior comodidade sen saír do armario (9:46). A súa experiencia mostra que non todas as transicións seguen unha liña clara e definitiva: moitas persoas experimentan con nomes e identidades antes de encontrar aquilo co que realmente se senten cómodas. Tamén é relevante lembrar que a diversidade cultural condiciona estas decisións: no caso do Shiloh, os apelidos rusos tamén teñen xénero, polo que mudar o nome implica tamén modificar o apelido para que sexa coherente coa identidade propia (39:57). Este detalle, que pasa desapercibido en contextos como o galego, deixa ver a importancia da interseccionalidade e da diversidade nas investigacións sobre experiencias trans. Non podemos falar das transición dun xeito universal sen ter en conta os contextos culturais específicos. Como defendeu Crenshaw (1989) na súa conceptualización da interseccionalidade: "This focus on the most privileged group members marginalizes those who are multiply-burdened and obscures claims that cannot be understood as resulting from discrete sources of discrimination". (p. 140)

Por outro lado, o nome "Shiloh" chegou a través da busca dun nome andrógino para unha personaxe de cómic, e rematou sendo adoptado na vida real pola conexión emocional que desenvolveu con el. O feito de que o nome tivese raíces xudías, como el, tamén influíu na súa elección. É significativo que o Shiloh manifeste sentirse máis conectado co seu nome que cunha identidade de xénero fixa: afirma que o nome é o único que ten claro, mentres que o seu xénero pode experimentar variacións (22:04).

O Ares tamén mostra unha relación intensa co nome. Desde pequeno non respondía ao nome que lle fora imposto ao nacer. Antes de saber que era trans, pedía que o chamasen Ares, como o personaxe de debuxos animados da serie *Ulises*, por sentirse identificado con el (29:51). Como ninguén lle facía caso, acabou recorrendo a un alcume neutro: Pi, de Piñeiro. No seu caso, sociedade negáballe a posibilidade de habitar plenamente a súa masculinidade, forzándoo a permanecer nun espazo liminal que, aínda que disidente, era máis tolerado como única vía de escape.

No caso do Éric, o seu nome non foi escollido inicialmente cunha gran carga simbólica, aínda que si barallou outras opcións como Edgar (23:55). Sendo neno, aínda identificado como nena pola sociedade, alguén o "confundi" cun home, e aquilo provocou risas no seu grupo de amizades. Comezaron entón a chamalo Edgar, nun xogo aparentemente inofensivo, mais que foi para el unha oportunidade de habitar unha identidade diferente (24:34). A brincadeira abriu un espazo de experimentación onde, co humor, puido existir con menos presión. Anos despois, en espazos seguros, comezou a probar co nome Éric e, ao callar, decidiuse por el.

A adopción e o uso social dun novo nome tamén está marcada por momentos simbólicos que reforzan a súa lexitimidade. O Shiloh relata que colocou o seu novo nome en todas as redes sociais como primeiro paso para facelo público (23:52). No caso do Éric, a mudanza de nome en Facebook tamén funcionou como saída do armario, permitindo amosar a súa identidade de xeito claro á súa contorna (26:03). Estes espazos dixitais funcionaron como escenarios liminais, pola falta de dimensión física concreta, onde a mudanza foi levada a cabo.

Tamén existen pequenos xestos de recoñecemento que teñen un gran valor emocional. Para o Shiloh, detalles como que lle regalasen un suadoiro co seu nome, que o seu nome aparecese no listado da escola ou que puidese escribilo nun exame, supuxeron momentos chave (23:52). Mención especial merece a lembranza do primeiro Nadal no cal a súa nai escribiu "Shiloh" nos agasallos, un xesto aparentemente pequeno que para el foi fundamental no camiño da aceptación (49:48). No caso do Éric, estes mesmos xestos foron un punto de apoio mais tamén de tensión: a súa prima escribía o seu nome nos presentes de Nadal mesmo cando o resto da familia aínda non o aceptaba (1:09:13). Ese mesmo nome aparecía en pezas de madeira, en luces, en colgadores de chaves... Agasallos de familiares que funcionaban como chaves simbólicas de validación e acompañamento nun contexto hostil, e que eran pequenos ritos de pasaxe que integraban a "nova" identidade na comunidade. O Ares, pola súa banda, celebrou a mudanza legal do nome cunha tatuaxe feita co

diñeiro que lle regalara a súa nai. Este acto simbolizou, ao mesmo tempo, unha conquista legal, unha forma de marcar o corpo cun signo identitario e un xesto de aceptación (32:57).

Se analizamos estes procesos coa teoría dos ritos de pasaxe de Van Gennep (1909), podemos distinguir as tres fases tradicionais: separación, transición e agregación. A separación podería ser identificada no momento no cal as persoas deixan de responder ou rexeitan o nome imposto ao nacer. A fase de transición comprende a experimentación con alcumes ou nomes alternativos en espazos seguros, aínda sen recoñecemento legal ou social pleno. Finalmente, a fase de agregación é producida cando o nome novo é recoñecido polas institucións (como a escola ou o DNI), polos espazos dixitais ou pola propia comunidade. Os xestos de apoio familiar, os agasallos co nome novo ou as mudanzas nos documentos son rituais simbólicos que axudan a integrar a persoa na sociedade co seu nome real. A carga emocional e simbólica destes momentos evidencia o seu carácter de ritos de pasaxe, que non só afectan á vida íntima das persoas trans, senón tamén á súa posición social.

Resulta significativo tamén que ningunha das persoas entrevistadas mencionase durante a conversa o seu nome anterior, aquel que lles foi imposto ao nacer. Esta omisión funciona como un xesto simbólico de separación, en liña coa primeira fase do rito de pasaxe descrito por Van Gennep (1909). O nome anterior acaba por ser un vestixio dun pasado que xa non representa, e evocalo pode xerar incomodidade ou dor. Mencionar a unha persoa trans o seu antigo nome, o chamado *deadname* ou *necrónimo*, adoita ser considerado unha falta de respecto, pois supón ancorala nunha identidade que non é súa. Así, a súa exclusión tanto das entrevistas como da vida cotiá serve como un mecanismo de protección, afirmación e reivindicación da identidade actual. Esta práctica habitual nas comunidades trans reforza a idea de que os procesos de nomeamento están cargados de significado: deixamos atrás o que xa non somos para habitar con plenitude a nosa realidade.

2.1.5. A roupa como punto de transición

Na nosa sociedade, a roupa está fortemente codificada polo xénero. Como defende Stryker (2008): "We perform our social gender through our gender comportment, bodily actions such as how we use our voices, cross our legs, hold our heads, wear our clothes, dance around the room, throw a ball, walk in high heels" (p. 12). A cor da roupa, a forma, o tecido ou o tipo de prenda funcionan como marcadores sociais que nos levan a ler o xénero das persoas. Esta codificación, porén, non é natural nin inalterábel: é unha construción cultural. Por exemplo, na Galiza asumimos que unha saia e uns

tacóns son "roupa de muller"; mais noutras culturas (como na escocesa co kilt) ou noutras épocas históricas (como nos tacóns de Luís XIV) estas asociacións eran diferentes. A xente que sae destas expectativas é penalizada. Un home que leve saia hoxe na nosa cultura pode recibir burla ou violencia. E as persoas trans, que loitan polo recoñecemento da súa identidade, sofren unha presión constante para encaixar coas normas de xénero, tamén a través da roupa.

Neste contexto, a roupa acaba por ser unha ferramenta para a autoafirmación. Para moitas persoas trans vestir non é só unha cuestión de estilo, senón unha forma de sobrevivir e de ser lexíbeis como quen son. Así, é común que as transmasculinidades rexeiten prendas como a saia; non porque sexa inherentemente feminina, senón por rexeitar a imposición asociada con ela. Vestir pantalóns, cortar o cabelo ou usar calzóns acaban sendo xestos de liberdade. Aínda que Van Genneep (1909) non fálase especificamente das persoas trans, defendeu que "to cut the hair is to separate oneself from the previous world" (p.166). Ao mesmo tempo, moitas persoas trans xogan coas normas de xénero e subverten as expectativas, sobre todo cando se senten máis seguras nos seus corpos e son recoñecidas socialmente.

A roupa pode marcar un antes e un despois, ser un sinal de mudanza. Así foi para o Éric, quen describe o feito de comezar a usar calzóns como un punto de inflexión. Esa decisión, aparentemente pequena, fíxolle ver que merecía vivir cómodo e expresar quen era. Como di el mesmo: "foi como validarme e como empoderarme en: 'merezo comprar esto, merezo vestir esto'. Porque parecía que tiña que ter méritos para poder usar roupa ou para poder chamarme Éric. Cando a ningún home cis se lle pide un mérito para poder ser el" (01:15:12). Algo similar lle ocorreu ao Ares, que, ao ter o seu propio diñeiro entre os 14 e 15 anos, comezou a mercar os seus propios calzóns, marcando así o que describe como "el cambio más brutal" (01:04:07). Aínda así, tanto o Éric como o Ares destacan que non houbo unha mudanza radical e repentina no seu xeito de vestir: o Ares expresa que sempre foi "muy masculino vistiendo" e mesmo rompía as saias que lle compraba a súa nai (01:04:07). Hoxe, xa recoñecido como home, sente que é máis libre para xogar coa roupa e mesmo vestir camisolas rosas.

Esta evolución amosa unha realidade complexa: a roupa non define o xénero, mais moitas persoas trans senten a necesidade de cadrar nos estereotipos para seren recoñecidas e respectadas. No caso do Éric, conta que el "non puña vestidos (...) a non ser que me puxeran unha pistola na cabeza" (01:13:42), e lembra como a xente lle rifaba por supostamente querer chamar a atención. Con isto pon o foco na dobre vara de medir: ningún home é acusado de buscar atención por querer vestir

pantalóns. A performance do xénero é especialmente visíbel nas persoas trans, por estaren situadas nas marxes das normas sociais e facelo evidente mesmo sen quere-lo, como defende Butler (1993).

A mastectomía, como parte da transición médica, tamén tivo un impacto importante na relación das persoas entrevistadas coa roupa. Para o Éric, significou poder "vestirme como me gustaría" (01:11:41), sen medo a que unha camisola branca fixese que a xente o tratase cun xénero errado. Como di el, despois da operación podía usar esas prendas porque xa "non sentía que estivera comprometéndome a que alguen me puidera tratar en feminino" (01:12:23). A transición corporal permitiulle deixar de comprimir o peito, sentirse máis cómodo facendo deporte, estar menos á defensiva e mesmo reclamar o seu espazo: "empecei a poder ocupar máis espazo" (01:13:07). A mastectomía foi tamén un rito de pasaxe no caso do Ares. No día seguinte á operación, foi coa súa irmá a mercar "como 20 o 30 camisetas justas" (47:34). Esta compra simbolizou o comezo dunha nova etapa na cal xa non tiña que esconderse, podía deixar de encurvarse e comezar a habitar o seu corpo con orgullo: un rito de pasaxe.

Outros relatos, como o do Shiloh, amosan unha transición máis fluída e continua. Para el, a roupa foi unha ferramenta de autoexpresión desde moi novo. Xa aos nove anos xogaba coa roupa e co peiteado (32:39). Nun primeiro momento rexeitou as saias pola imposición, mais hoxe, máis cómodo na súa presentación ao mundo en parte grazas á testosterona, volve experimentar con elas. O peito tamén foi un tema central, e durante anos aplanábao, igual que fixeron o Éric e o Ares. A roupa, no seu caso, foi tamén un espazo de creatividade e subversión: como a súa familia era moi estrita e non lle compraban a que el quería, tiña que facelo co seu propio diñeiro ou modificar el mesmo as prendas.

Por outra parte, a maquillaxe, tradicionalmente vista como feminina, foi para o Shiloh outra ferramenta de expresión. Experimentou con ela para masculinizar a cara, xogar coas proporcións e mesmo chegou a considerar dedicarse a esta arte. Así, subverteu os roles rachando coa imposición, resignificando a maquillaxe como xogo e alegría. Neste sentido, afirma que as subculturas alternativas (punk, gótica, drag) son espazos onde a subversión de xénero está normalizada e celebrada (53:04). Nese contexto, tanto a roupa como a maquillaxe deixan de ser caixas fechadas e ríxidas para se converteren en lugares de liberdade, onde tamén hai moita pegada da historia do colectivo LGBTIQ+ (Stryker 2008).

Outro tema que aparece nas entrevistas é o destino da roupa unha vez que deixa de representar quen somos. Para o Éric, a roupa antiga ten un valor simbólico: garda unha bolsa de roupa interior como "recordatorio de que xa non estou aí" (01:15:49), e mesmo lle gusta ás veces vestir roupa de antes da mastectomía para ver a mudanza e integrala, como un pequeno ritual de pasaxe. No caso do Ares, só conserva o vestido da súa comunión porque a súa nai o gardaba, mais non lle atribúe un valor simbólico (01:07:56). Pola súa parte, o Shiloh gardou as saias para evitar ter que usalas e agora, que xa non lle serven, pensa en doalas (35:50).

En conxunto, estas experiencias amosan como a roupa pode funcionar como un rito de pasaxe. Nun sentido simbólico, o seu rexeitamento e a adopción dun novo estilo ou prendas representan a separación dun rol imposto, a transición para unha identidade propia e, finalmente, a integración desa identidade nun mesmo e no mundo. A escolla da roupa posmastectomía, por exemplo, marca unha etapa de transformación corporal, mais tamén social e simbólica, pois permite abandonar as estratexias de ocultación e entrar nun novo momento vital. E, como en todo rito de pasaxe, son eses puntos de inflexión; ese primeiro calzón, esa bolsa de roupa vella, esa camiseta axustada... os que axudan a trazar o camiño.

2.1.6. A saída do armario

A expresión "saír do armario" ten a súa orixe no inglés ("coming out of the closet") e foi empregada inicialmente para referirse ao acto de facer pública a homosexualidade. No contexto das identidades trans, esta metáfora adquire unha dimensión diferente e máis complexa. Implica non só expresar unha orientación ou identidade interna, senón tamén unha transformación social visíbel. Ademais, pode supor un rito de pasaxe, ao implicar exposición, mudanza de status e, en moitos casos, separación de certos espazos e integración noutros. Xa Sedgwick (1990) defendía que o "armario" era unha estrutura central na tanto na representación cultural e política da homosexualidade como na súa opresión; e sinalaba a saída do mesmo como un acto que reclama visibilidade e autenticidade.

Debemos matizar que a saída do armario non é unha experiencia lineal nin única. Ao contrario, moitas persoas trans relatan múltiples saídas do armario ao longo da vida, segundo os contextos (familia, amizades, traballo, escola) e segundo o recoñecemento social. Nese sentido, é tamén un proceso liminal, que coloca a persoa nun espazo intermedio entre o recoñecemento e a rexección,

entre o íntimo e o público. A reacción das persoas receptoras xoga un papel fundamental e pode derivar en aceptación, mais tamén en violencia simbólica ou material. Esta liminalidade fica plasmada na investigación de Brumbaugh-Johnson e Hull (2018), onde o proceso de saída do armario é descrito como unha negociación constante da identidade, da seguridade persoal e da aceptación social nos diferentes espazos de relación.

No caso do Éric, unha das súas primeiras saídas do armario tivo lugar nun contexto íntimo e simbólico: coa súa gata, Blanqui (20:47). Tratarse en masculino fronte a ela, que "lle daba absolutamente igual", foi unha forma de afirmación persoal nun espazo seguro. Este momento de intimidade revela a necesidade de recoñecerse e de ser recoñecido, mesmo cando aínda non é posíbel facelo en público. A súa historia mostra tamén como o proceso pode verse interrompido ou alienado, pois a súa psicóloga impúxolle que saíse do armario antes da seguinte sesión (22:18), obrigándoo a acelerar un proceso que debería ser voluntario e respectuoso cos tempos propios. Así, o Éric foi forzado a facer pública a súa identidade mudando o seu nome en Facebook aos 22 anos, sen estar completamente preparado.

É significativo que o Éric xa se identificase como persoa trans aos 15 anos (08:11) e llo contase á súa nai daquela (17:31). A resposta negativa dela, quen afirmaba que a xente non o ía apoiar, fíxoo reprimir esa parte de si mesmo durante anos. El mesmo recoñece que, cando pasaba por etapas de estrés, como os exames, os sentimentos reprimidos reaparecían con forza (18:33), o que o levou a vivir unha dupla vida, socializando como Éric en segredo (19:07). O seu proceso ilustra a dor e a fragmentación interna que pode provocar a falta de apoio familiar, así como o impacto de ser forzado a facer pública a identidade.

Tamén o Shiloh experimentou unha saída do armario marcada pola ambivalencia. A súa primeira experiencia de expresión de identidade foi a través da Internet (08:14), un espazo non físico que pode funcionar como territorio liminal. As redes sociais permiten explorar e afirmar a identidade sen as consecuencias inmediatas do mundo físico, nun mundo cunha ruptura das normas semellante á que Bakhtin (1965) describe como propia da liminalidade ao falar do carnavalesco. Para el, este espazo dixital supuxo liberdade, comprensión e igualdade: "foron xente que o día cando eu o dixen xa non estaban ni sorprendidos" (14:29). A vida online operou como un espazo de transición, de experimentación e de encontro con iguais.

A súa saída do armario na vida "real" non chegou até os 16 anos, xa no Estado español. Aínda así, tamén foi desposuído do control sobre o seu proceso: ao contar a súa identidade a algunhas persoas, estas transmitírono ao profesorado, acelerando a súa visibilización pública (14:29). Neste caso, o Shiloh relata a experiencia como positiva, pois recibiu respecto. Mais, na contorna familiar, a situación foi máis complexa: os seus pais continúan a usar o seu nome anterior e a tratalo en feminino (17:13). Afirmar que, moitas veces, xa non corrixe porque non quere loitar todo o tempo. Este comportamento pode ser entendido como unha forma de indefensión aprendida, un mecanismo de defensa fronte á constante exposición ao conflito e ao esgotamento emocional que supón ter que reafirmarse continuamente. A adaptación a este tipo de dinámicas pode evitar discusións inmediatas, mais tamén supón un custe psicolóxico. McLemore (2015) demostra que os efectos de ser malxenerizado inclúen un aumento do malestar emocional, unha menor sensación de autenticidade e coherencia identitaria, e unha percepción máis negativa da propia imaxe.

O Shiloh explica ademais que só fala en profundidade da súa identidade con persoas que considera que poden comprender ou coas que sente seguridade: en contextos menos seguros, límitase a dicir que é un home trans (18:28). Esta forma de autorrepresentación estratexicamente limitada é outra manifestación da tensión entre vulnerabilidade e protección. É tamén unha forma de negociar a súa posición social nun mundo que non sempre permite ser. Como sinalan Brumbaugh-Johnson e Hull (2018): "transgender individuals do not simply decide to "come out of the closet" and then stay out. Rather, they make strategic decisions regarding the enactment of gender and gender identity disclosure based on specific social contexts" (p. 1).

O Ares relata unha conciencia temperá da súa identidade. Xa con 4 anos pedía por Reis "un pitilín y un Scalextric", e identificábase como neno (6:18). A súa familia, ao non contar con referencias sobre as persoas trans, pensaba que sería algo temporal ou pasaxeiro. Non foi até os 30 anos, ao decidir hormonarse e operarse, que llo contou. A reacción foi complexa: a súa nai e a súa irmá dixerón que xa o sabían, mais recomendáronlle que non llo dixese ao pai (12:36). Contra os estereotipos, a súa nai e o seu pai, ambedos maiores e moi crentes, acabaron por apoialo. O Ares temía quedar sen familia, amizades ou traballo, mais encontrou bastante apoio, aínda que tamén perdeu relacións e tivo que mudarse a outra aldea polo sinalamento veciñal (14:14). A súa vivencia demostra como un acto de vulnerabilidade e de afirmación persoal pode implicar, ao tempo, afecto e violencia, integración e exclusión.

En conxunto, as narrativas de saída do armario que recollen estas entrevistas poden ser entendidas como ritos de pasaxe non convencionais. Se as analizamos seguindo a estrutura proposta por Van Gennep (1909) de separación - transición - agregación, estas experiencias implican unha separación simbólica da identidade social asignada, da expectativa normativa e do relato imposto. A fase de tránsito, cando a identidade comeza a ser desvelada nalgúns espazos, está caracterizada por unha forte liminalidade: é un estado intermedio onde a identidade imposta comeza a ser abandonada, en favor dunha real que comeza a ser recoñecida. Este momento adoita estar marcado pola incerteza, a vulnerabilidade e a necesidade de protexerse. Neste proceso, espazos como a Internet funcionan como zonas liminais que permiten experimentar e afirmar a identidade sen as consecuencias directas da "vida real". A etapa de agregación, entendida como integración ou recoñecemento social, é ambigua e irregular: pode chegar parcialmente, pode ser negada, ou pode depender do contexto e das persoas. Así, as saídas do armario non son actos únicos, senón procesos continuos de negociación identitaria, atravesados por múltiples factores: a familia, o espazo social, o xénero, a idade e o control sobre o propio relato.

2.1.7. As mudanzas do corpo: as hormonas

O corpo é un elemento central na experiencia das persoas trans. Non só cataliza a vivencia individual do xénero, senón que funciona como o primeiro filtro a través do que a sociedade impón unha identidade. Ao nacer, a nosa cultura clasifica as persoas nun xénero en función do seu corpo. Esta asignación inicial non é neutra: ten implicacións sociais, políticas e simbólicas. No caso das persoas entrevistadas neste traballo, todas foron asignadas como mulleres ao nacer debido ao seu corpo. E esa asignación non rematou aí: a medida que medraron, os seus corpos continuaron funcionando como un marcador social que lles impuxo expectativas e roles vinculados á femineidade. Con todo, co paso do tempo puideron nomearse como homes ou persoas transmasculinas, cuestionando esa imposición inicial. Mais os efectos desa violencia simbólica non desaparecen de xeito inmediato. Moitas veces, a imposibilidade de expresarse con liberdade durante a infancia e a adolescencia leva a interiorizar o odio ao propio corpo ou a sentir unha necesidade urxente de transformalo. Como expresa Missé (2013):

El hecho de ser trans se basa en gran parte en (...) tener un cuerpo con características sexuales distintas a los demás (...); una diferencia con un impacto clarísimo en el desarrollo de la persona que genera múltiples

discriminaciones en la vida cotidiana. En un contexto como el que hemos descrito, no debería extrañarnos que la gente trans quisiera modificar su cuerpo para vivir mejor. (pp. 58-59)

A relación co corpo nas persoas trans non é lineal. Pode atravesar diferentes momentos: rexeitamento, aceptación, transformación, reconciliación... Non se trata de odiar o corpo en si, senón de vivir nun corpo que foi construído como un erro poles demais. Como explica o Éric: "Odiaba que o meu corpo non entrara nestes estándares e era a quen llo facía pagar. Pero o meu corpo sempre me serviu para dar abrazos, para comer, para ir correr polo monte ca bicicleta. O meu corpo... jo, é unha cosa moi increíble. E ponme moi triste telo tratado mal" (41:45). Esta reflexión resume ben como moitas veces o malestar nace da contorna, e como recuperar a axencia corporal é tamén un acto de dignidade e coidado.

Un dos recursos máis relevantes neste proceso de reclamación corporal é a terapia de substitución hormonal. No caso das persoas transmascullinas, esta implica normalmente a administración de testosterona, unha hormona que provoca mudanzas como o crecemento do clítoris, a redistribución da graxa corporal a patróns máis habituais nos homes cis, unha voz máis grave, o aumento do pelo facial e corporal... (Unger 2016). Estas mudanzas son progresivas e varían en cada persoa, mais teñen un impacto profundo na percepción externa do xénero e na relación da persoa consigo mesma.

Cómpre destacarmos que moitas das modificacións corporais realizadas polas persoas trans non son tan diferentes daquelas que fan as persoas cis. Moitas mulleres cis recorren a operacións de aumento de peito, liposuccións, tratamentos estéticos ou depilación para encaixaren en roles de xénero que lles son impostos e evitar o castigo social. Os homes cis tamén acceden a mastectomías no caso de xinecomastias, usan minoxidil para favorecer o crecemento da barba ou recorren a transplantes capilares. Como defende Missé (2013, p. 57) sobre o corpo: "En la actualidad (...) cada vez más personas (trans y no-trans) lo transforman a lo largo de su vida. Las cirugías, los tratamientos hormonales y muchas otras técnicas de modificación corporal no son prácticas específicas del colectivo trans". A diferenza está no nivel de cuestionamento e violencia. A sociedade infantiliza as persoas trans, asumindo que non saben o que fan, que se arrepentirán ou que están a tomar decisións impulsivas. Porén, as intervencións hormonais ou cirúrxicas non só melloran a súa calidade de vida, senón que están asociadas con menores taxas de suicidio, ansiedade e depresión. Moitos estudos o demostran, como o de Pelusi et al. (2014), que analizou os efectos da administración de diferentes formulacións de testosterona en 45 homes trans e concluíu que "Current general life satisfaction was increased in all subjects after 1 year of treatment" (p. 3001). En contraposición a esta infantilización, Halberstam (2018) defende:

To the extent that trans* bodies are subject to psychiatric scrutiny for the choices people may make about body modification, it should only be for the same reasons that other non/trans bodies fall into at-risk categories. That is, while currently non/transgender men and women do not have to undergo psychiatric evaluation before having any kind of cosmetic surgery, unless there are other indicators of mental instability, so transgender men and women should be able to elect body modifications without psychiatric evaluation unless they too exhibit unstable behaviors. (p. 34)

O relato do Éric é especialmente revelador da violencia estrutural que viven as persoas trans. A falta de acceso á hormonación e a unha comunidade que o recoñecese como home acabou afectando á súa saúde física e mental: "Sentín que, cando estaba flaco, a xente non me notaba o peito. Entón a xente tratábame en masculino (...) Desenvolvín un TCA" (14:25). A aparición de condutas alimentarias restritivas en persoas trans cuxo xénero non é recoñecido xa foi demostrada por Mitchell, MacArthur e Blomquist (2021):

We found that misgendering was associated with decreased body-identity congruence and increased body dissatisfaction and dietary restraint, consistent with previous research finding that transgender individuals use dietary restraint to increase body-identity congruence. (p. 1300)

Nun momento posterior, o Éric tentou reconciliarse coa súa corporalidade sen pasar pola hormonación: "intentaba (...) reconciliarme ca corporalidade, ou co que facía o meu corpo" (32:08), mais a violencia simbólica continuaba. Neste contexto, aparece unha tensión moi común: se as persoas trans non se adaptan aos roles esperados, o seu xénero non é recoñecido. Mais, se se adaptan para sobrevivir, son acusadas de perpetuaren o sistema, ou de traizoarse. Como expresa o Éric: "Coustome moito aceptar que merecía descansar. E sentíame como un traidor (...) como que estaba facendo algo malo, como que non me estaba querendo o suficiente, pero estaba hasta as narices de... pois... de finxir que non me afectaba" (35:10). Esta cita expresa con claridade a fatiga de vivir nunha constante loita, sen marxe para o descanso nin a contradición. Como defende Duval (2021, p. 32):

No se puede exigir activismo por parte de todo el mundo, así como tampoco se puede exigir, en una sociedad que enseña a las personas trans a odiar su cuerpo, que se reconcilien plenamente con el suyo y no procedan a ninguna modificación para recibir un mejor trato social: es normal, e incluso saludable, querer formar parte de una ciudadanía que se rige según unas determinadas reglas, y el género es una de ellas. Transgredirlo, en muchos casos, solo es posible si ya existen una red o unos apoyos lo suficientemente sólidos como para permitir esa transgresión, o en redes socioculturales y de afectividad muy limitadas y concretas.

A percepción social da hormonación tamén pesa sobre as decisións das persoas trans. O Éric conta que a súa idea inicial das hormonas estaba moi mediatizada pola representación audiovisual: "A miña percepción das hormonas era que era unha cousa que te iba a matar porque era o que aparecía en todas as películas, era desastroso" (36:14). A falta de representacións positivas e de información rigorosa fai que recursos que poderían facilitar a vida sexan vistos como perigosos ou extremos. Porén, no seu caso, comezar coa testosterona supuxo recuperar a ilusión: "Que aventura me depara o día? (...) Estaba moi como vivindo o que non vivira na adolescencia e creo que foi un regalo" (44:09). Este momento pode interpretarse como unha segunda adolescencia, unha etapa de descubrimento e entusiasmo.

Porén, toda mudanza leva consigo un proceso de adaptación. Mesmo cando é desexada, pode vir acompañada de desorientación. O Éric relata como a súa voz, elemento central da súa identidade como persoa que canta, pasou de ser fonte de pracer a fonte de frustración: "A nivel psicolóxico foi un esguince (...) desestabilizábame moito, que unha cousa que me regulaba emocionalmente como era cantar, de repente fora unha fonte de frustración. A día de hoxe sigo sin entender cal é a miña voz" (38:56). A súa vivencia amosa como moitas veces a transición consiste en habitar un espazo liminal, unha mudanza que tamén custa assimilar.

No caso do Ares, a hormonación tamén marcou un punto de inflexión. Non só lembra a data exacta e o lugar onde comezou: "un 11 de noviembre del 2006 en Colloto, Asturias" (40:19), senón que cada ano regresa alí para brindar, transformando ese momento nun ritual propio de celebración. Esta práctica ten interese antropolóxico: funciona como rito de pasaxe, onde se separa do seu eu anterior sen hormonación, reagrupase cunha comunidade que o sostén e reconece esta nova etapa. De feito, o Ares mesmo fixo unha festa para conmemorar o inicio da hormonación (42:20), reforzando o seu valor simbólico.

A hormonación para o Ares non só supuxo mudanzas físicas, senón tamén unha transformación emocional profunda: "el saber que me estaba pinchando y que eso iba a ir para adelante y que yo iba a ver en el espejo a Ares... La paz de la cabeza fue... De hecho, mi carácter cambió totalmente de ser un tío poco cariñoso, no daba besos ni abrazos a... ser mucho más abierto, a hablar mucho más, a ser más cariñoso" (45:33). Este testemuño cuestiona a idea de que a testosterona é sinónimo de agresividade, suxerindo que a violencia atribuída aos homes pode ter máis relación cos roles sociais que coa bioloxía.

Para o Shiloh, a testosterona tamén foi chave na autopercepción e na relación coa feminidade. Ao modificar o seu corpo, xa non se sentía atrapado na imaxe imposta de muller, e iso deulle liberdade para reclamar trazos femininos: "agora xa a idea que alguén pensa que son femenino ou incluso muller, non aféctame tanto porque eu, teño claro, como síntome moi ben" (25:11).

A súa experiencia tamén permite analizarmos a interseccionalidade. Como persoa migrante rusa sen DNI, o Shiloh enfrontouse a obstáculos adicionais: cando pediu a hormonación en Ourense, foi derivado a psiquiatría (27:59), a pesar de que desde 2018 a OMS retirou a "disforia de xénero" como diagnóstico de enfermidade mental. As asociacións trans non puideron axudalo pola falta de documentación. Só a mudanza a unha área sanitaria máis aberta lle permitiu acceder ao tratamento. Isto ilustra como as desigualdades se acumulan: transfobia e xenofobia interaccionan para dificultar dereitos básicos.

Todos os entrevistados desenvolveron rituais persoais para rexistrar as mudanzas no seu corpo. O Éric tiraba unha foto diaria e gravaba a súa voz cantando a mesma canción cada certos meses (37:54); o Ares comparaba os efectos da testosterona co seu amigo Jon (44:05); e o Shiloh creou unha conta privada onde comparte os seus avances con humor e música. Di: "na miña adolescencia... espertaba moitísima depresión, sentín como super perdido e non pensaba que vou chegar a isto, e esta desesperación e tal, a lembro, podo chegar a estar aquí, apreciar onde estou, estar feliz e tamén para ensinar a xente" (31:28). Estes rexistros son unha forma de atesourar o proceso e tamén de construír unha narrativa propia, afastada das lecturas patoloxizantes ou tráxicas.

En conxunto, estas experiencias permiten interpretar a transición hormonal como un rito de pasaxe tal como foi formulado por Arnold van Gennep (1909) e desenvolvido por Victor Turner (1967). Neste marco, os ritos de pasaxe divídense en tres fases: separación, liminal e agregación, e funcionan como mecanismos simbólicos que permiten transitar entre dous estados sociais ou identitarios.

En primeiro lugar, a fase de separación é evidente no momento no cal deciden iniciar a hormonación. Deste xeito, afástanse das expectativas sociais que lles impuxeron desde o nacemento, así como dos mandatos sobre como debía ser o seu corpo. A hormonación marca unha ruptura co modelo de feminidade asignado, unha toma de distancia respecto de aquilo que lles dixeron que tiñan que ser. Esta decisión pode vir mediada tanto pola presión de encaixar e sentirse recoñecidos socialmente, como polo desexo profundo de priorizarse, de habitar un corpo que sintan

propio. Ao modificar intencionadamente a súa corporalidade, dan comezo a un proceso simbólico de desapego co rol anterior, abrindo a porta a unha nova forma de existencia.

A fase liminar, o espazo de tránsito onde as fronteiras son difuminadas, é especialmente relevante. Nesta etapa, a hormonación é ao mesmo tempo un proceso transformador e un momento de incerteza, aprendizaxe e autoobservación. É un tempo de mudanzas e reconfiguración emocional e relacional. Os relatos do Éric e o Ares son particularmente ilustrativos: descríbennos como unha segunda adolescencia, cargada de ilusión, mais tamén de desconcerto. O Éric fala de "esguince psicológico" e da frustración de non recoñecer a súa voz, mentres que o Ares destaca o alivio mental e a apertura emocional que lle trouxo a testosterona. Esta fase tamén implica un gran traballo interno, onde o corpo é resignificado e a identidade negociada coa mirada allea.

A última fase, de agregación, é visíbel nas accións simbólicas que cada un realiza para marcar a mudanza: celebracións anuais, festas, rexistros fotográficos ou musicais, contos onde compartir o proceso. Estes rituais son máis que recordos; son ferramentas para afirmar a nova identidade, para situarse no mundo dun novo xeito, e para dotar de sentido unha transición que vai alén do físico. A festa do Ares en Asturias, por exemplo, non só celebra o comezo da testosterona, senón que inscribe o corpo nunha nova narrativa colectiva. Do mesmo xeito, os rexistros vocais ou visuais do Éric e o Shiloh non só documentan mudanzas, senón que funcionan como actos de orgullo, como arquivos íntimos e tamén públicos dun proceso identitario profundo.

Nesa mesma lóxica simbólica está inserido o podcast *Um T com Nee*, que constitúe a outra pata deste Traballo de Fin de Grao. A través da gravación mensual de episodios desde o inicio da hormonación, o podcast funciona como un espazo ritualizado onde as mudanzas na voz son rexistradas e se reflexiona sobre a experiencia da transición en diálogo con outros ritos de pasaxe doutras culturas. Este formato non só documenta a transformación física, senón que contribúe activamente á súa significación. Así como as festas ou os arquivos persoais mencionados polas persoas entrevistadas, o podcast converte a vivencia individual nun relato compartido, nun acto simbólico de reincorporación á vida cun corpo e unha identidade afirmadas. Ao narrar a propia transición mentres outras formas culturais de atravesar a mudanza son exploradas, o podcast ofrece un xeito sensíbel e situado de reivindicar a pertenza das persoas trans ao mundo social e simbólico, reforzando a idea de que toda transformación merece ser recoñecida, celebrada e contada.

O interese de ler a hormonación como rito de pasaxe reside en que permite recoñecer que estes procesos, lonxe de seren artificiais ou "antinaturais" como proclama a ollada transfóbica, son profundamente humanos. Son de rituais que reordenan a vida, que producen sentido e que permiten a reapropiación dun corpo historicamente expropiado pola sociedade. A hormonación non é só un feito médico ou estético: é un proceso vital, cargado de simbolismo, que permite á persoa recuperar a axencia sobre si mesma.

Nun contexto social que nega constantemente o dereito á autodeterminación, que infantiliza as decisións das persoas trans e criminaliza os seus procesos, estes rituais representan tamén un acto de resistencia. Son formas de dicir: "este corpo é meu, esta historia é miña". E nesa afirmación, habita toda a potencia dunha vida que se reinventa.

2.1.8. As mudanzas do corpo: as operacións

No marco da transición de xénero, as operacións forman parte das posíbeis transformacións físicas ás cales poden acceder algunhas persoas transmasculinas. Non todas optan por pasar por cirurxías, mais quen o fai adoita escoller aquelas intervencións que lle permitan sentirse máis cómodo co seu corpo e co xeito no cal é lide socialmente. Neste sentido, as operacións poden ser interpretadas tamén como ritos de pasaxe: momentos chave que marcan un antes e un despois na experiencia corporal e identitaria. Porén, debemos problematizar estas modificacións corporais en tanto a que, como defende Missé (2013), o seu éxito está "en la consecución del cuerpo que uno desea. Pero el cuerpo que uno desea tiene todo que ver con aquellos cuerpos que socialmente son considerados deseables y que se basan en estrictos modelos de belleza" (p. 60).

Dúas das intervencións máis comúns no contexto transmasculino son a mastectomía e a histerectomía. A primeira consiste na extirpación do tecido mamario co obxectivo de conseguir un torso plano. Pode ser feita con diferentes técnicas, dependendo da cantidade de tecido, da pel e das preferencias da persoa. No caso do Éric e o Ares, ambos realizaron esta operación e coinciden en describirla como un punto de inflexión. Estudos como o de Bertrand et al. (2024) mostran que as mastectomías en persoas transmasculinas e non binarias provocan melloras significativas no funcionamento psicosocial.

O Éric define a súa mastectomía como un momento de acadar "paz mental" (44:53), unha mudanza que lle permitiu habitar o mundo sen que o lesen en feminino. Aínda que non organizou unha celebración formal, para el o proceso tivo carácter ritual: "poder parar de traballar (...) ver películas que quería ver, estar con xente que quería estar, xogar a xogos que levaba tempo querendo xogar, sentirme cuidado... foi moi bonito" (46:40). O feito de contar cunha rede de coidados e poder descansar e compartir o momento coa súa comunidade reforza esta idea do rito de pasaxe como espazo de transformación e recoñecemento colectivo.

O Ares tamén destaca a súa mastectomía como "el día máis feliz" (47:34) da súa vida. No día seguinte da operación, a súa irmá comproulle 20 ou 30 camisetas axustadas, un xesto que para el simbolizou de forma visual e afectiva a nova etapa vital. A partir dese momento, comezaron pequenos rituais: as primeiras vacacións no Caribe, a primeira vez na praia sen camiseta (49:35). Para el, celebrar a transición foi tamén un acto de afirmación persoal e política: "solo quería celebrar lo que tanto sufrimiento para mí había generado" (50:00). A celebración, neste caso, non é só un espazo de ledicia individual, senón tamén unha resposta fronte a un sistema que asocia a transgresión do xénero co sufrimento e o tabú.

A histerectomía, pola súa parte, consiste na extirpación do útero e, ás veces, tamén dos ovarios. Pode realizarse por diversos motivos: desde o desexo de non menstruar até o malestar co papel simbólico e biolóxico que estes órganos teñen. O Éric explica que, para el, a operación foi parte dun proceso de "actualización", non de odio ao corpo: "Igual que quitéi as moas do xuízo para que non me incordiaran, pois quitéi os ovarios porque non ían ter unha función na miña vida. Quitéi as tetas porque non iban ter unha función que non fora molestarme" (42:43). Tamén salienta a importancia de ter referentes que xa pasaran por ese proceso, como un amigo que lle axudou a prepararse (48:49), e de poder compartir a súa experiencia coa comunidade. Aínda que non celebrou explicitamente a intervención, lembra con moito agarimo un momento posterior: estar coas súas amizades no Orgullo e notar como se alegraban por el (51:31). A validación afectiva e social, mesmo sen un ritual establecido, tamén pode cumprir o papel simbólico dun rito de agregación.

No caso do Ares, a histerectomía foi unha operación de urxencia: os seus ovarios "se deshicieron en la tripa" (51:28). El mesmo recoñece que tiña unha visión moi binaria sobre o que significaba ser home, e que seguramente escollería igualmente facer a operación. Porén, coa perspectiva do tempo, reflexiona sobre como, se contase con máis referentes, pensaría noutras posibilidades: "hubiera sido padre seguro, padre gestante" (51:28). Esta evolución mostra como o aumento de representacións e

espazos para habitar a liminalidade, esa zona intermedia onde non todo ten que encaixar en moldes ríxidos, permitiu ampliar os xeitos de ser trans e de transitar, facendo o camiño máis habitábel. Como destaca Missé (2013): "en estos años han empezado a emerger historias de hombres trans que se quedan embarazados (...) Beattie hizo visible una realidad trans de la cual nunca se había hablado antes" (p. 112).

As chamadas "cirurxías de reconstrución xenital", como a faloplastia (construción dun pene mediante enxertos de pel) ou a metoidoplastia (utilización do clítoris hipertrofiado pola testosterona para formar un falo), son intervencións máis complexas. Como expresa Halberstam (2018): "Hormones have been extremely effective in allowing transgender men and women to pass, but "bottom" surgeries for the transformation of genitalia remain unsatisfactory for some men and women who choose to forgo them altogether" (p. 26-27). Aínda que ningún dos entrevistados realizou estas operacións, o Ares valorouno no pasado e acabou descartándoo. Esta decisión tamén mostra como o proceso de transición non é lineal nin uniforme, e como cada persoa escolle os pasos que fan sentido para o seu corpo, os seus desexos e as súas circunstancias.

As operacións de afirmación de xénero, lonxe de ser simples modificacións corporais, poden ser comprendidas como verdadeiros ritos de pasaxe. Implican unha separación dun corpo que non se sentía como propio; unha fase de tránsito marcada por medos, dores e aprendizaxes; e unha reincorporación a unha vida nova, máis acorde coa identidade de cada quen, ou polo menos máis decodificábel pola sociedade. Estes procesos están fortemente atravesados pola presenza da comunidade, a celebración e os afectos, mesmo cando non hai unha festa explícita. As voces das persoas entrevistadas amosan que a transición pode ser vivida como algo feliz, compartido e transformador, onde o corpo é convertido nun espazo de axencia, memoria e futuro. É significativo destacarmos aquí que, cando Van Gennep (1909) analiza os ritos de pasaxe de modificación do corpo, sobre todo da adolescencia, explora como o corpo humano "has been treated like a simple piece of wood which each has cut and trimmed to suit him" (p.72). Isto conecta coas experiencias de transición corporal que comentamos, mesmo se o autor non analizaba directamente as realidades trans.

2.1.9. As mudanzas da sexualidade

A sexualidade e a identidade de xénero son dúas dimensións distintas, mais están profundamente entrelazadas. Stryker (2008) define a sexualidade como "what we find erotic and how we take pleasure in our bodies" (p. 16). Nun marco social que tende a clasificar e ordenar os corpos, tanto a sexualidade como a identidade de xénero adoitan ser reducidas a categorías fixas e binarizadas: ser home ou muller, ser heterosexual ou homosexual. Estas etiquetas están construídas arredor dun principio normativo que asocia a identidade de xénero cun determinado desexo: as mulleres desexan homes, os homes desexan mulleres (Butler 1990). Así, a orientación sexual é definida moitas veces en función do xénero propio e do xénero das persoas desexadas, como se estas categorías fosen universais, coherentes e estables. Porén, debemos ter en conta que "The terms homosexual/heterosexual and transsexual as well as other markers like man/woman, masculine/feminine, whiteness/blackness/brownness, are all historically variable terms, untethered in fixed or for that matter natural or inevitable ways to bodies and populations" (Halberstam 2018, p. 8). Que acontece cando cuestionamos o binarismo de xénero? Que pasa cando unha persoa transita e muda o xeito en que é lida pola sociedade? Que pasa coas etiquetas que definían a súa sexualidade até ese momento? Neste cruce entre identidade e desexo, emerxen conflitos, renegociacións, malentendidos e mesmo mudanzas na orientación, xa que o desexo tamén está moldeado polas condicións sociais que o rodean. Un exemplo é o das mulleres que se relacionan con outras mulleres: aínda hoxe, esa realidade adoita ser lida como unha desviación da norma. A sociedade tenta reencaixar esa relación dentro do marco heterosexual, atribuíndolle roles diferenciados: quen "fai de home" e quen "de muller". Este tipo de dinámicas revelan até que punto o xénero opera dentro das relacións, organizando expectativas, xerarquías e mesmo a lexitimidade do desexo.

A experiencia das persoas trans deixa á vista a conexión entre identidade e orientación. Ao mudar a posición social de xénero, as etiquetas usadas para falar da sexualidade poden deixar de funcionar ou mesmo converterse en fonte de malestar. Aínda sendo conceptos diferentes, identidade e orientación están interconectadas polas estruturas sociais que lles dan sentido: o xénero, a matriz heterosexual (Butler 1990). Transitar, neste contexto, supón tamén revisar as relacións pasadas e presentes, repensar o lugar propio no mundo do desexo, e en ocasións, reformular etiquetas.

O Shiloh expresa isto de maneira clara cando di: "moita xente trans (...) foron capaces de saír (...) co do seu sexo ou sexto opuesto, cando deron conta que non teñen que ser novia ou novio (...) hai

moita identidade propia nas relacións" (45:50). Aquí subliña que, ao desligar as relacións das categorías "novia" ou "novio", que implican roles de xénero específicos, abre un espazo de maior liberdade para o desexo. A identidade, segundo apunta, non é allea ás relacións: nas relacións tamén é afirmado ou negado o lugar desde o que unha persoa se pensa e é recoñecida. Despois menciona: "era moi complicado sentir que esa persoa percíbeme como o home ou como quen eu son" (47:29). Isto evidencia que o desexo, para desenvolverse, precisa dun certo recoñecemento mutuo. Cando a persoa sente que non é vista como realmente é, o pracer pode ficar inhibido.

O Shiloh relata que ao principio só sentía atracción polas mulleres, pois con elas topaba un maior entendemento. Mais co tempo decatouse de que tamén sentía atracción por homes. Actualmente di que continúa na experimentación, e define a súa sexualidade como algo difícil de explicar (44:21). Para interactuar co mundo, emprega a etiqueta "bisexual", mais tamén se recoñece no espectro asexual e di que a súa atracción vai alén do xénero, que depende máis da conexión coa persoa. A súa preferencia por relacionarse con persoas trans, polas sensacións de maior atracción e seguridade, suxire que a experiencia do desexo está atravesada tamén polo contexto e polas vivencias compartidas.

Actualmente non contamos cun vocabulario xeralizado para describir sexualidades que non encaixan no binario. As dinámicas sexo-afectivas adoitan ser binarizadas: esperamos que haxa un papel "masculino" e outro "feminino", e só ás veces somos capaces de entender que poden implicar dous iguais, mais non contamos con palabras que vaian alén disto. Onde fica a xente non binaria? Como son lides? Como interpretamos o seu lugar dentro das relacións? Moitas veces, estas persoas senten que a súa identidade é invalidada, ignorada ou diluída nas lóxicas cisheteronormativas. O Shiloh, por exemplo, relata como, ao saír cunha muller cis, sentía que "negaba un poquito a parte non binaria da miña identidade... e impoñía (...) as normas heteronormativas e heterosexuais que teño que ser o home na relación" (47:29). Aínda que é unha persoa transmasculina, non se identifica como home. Mais a sociedade tende a encaixalo neses moldes: se parece un home e está cunha muller, entón debe "facer de home". É un punto de conflito constante, onde a realidade da persoa choca coas expectativas sociais e a falta de ferramentas para nomearse.

Tamén é relevante observarmos nestas entrevistas como a masculinidade, socialmente, adoita ser construída a través da atracción por mulleres. Para moitas persoas transmasculinas, o camiño á afirmación da súa identidade pasou por se identificaren primeiro como lésbicas, como única ferramenta dispoñíbel para expresaren disconformidade coa feminidade que se esperaba delas. O

Shiloh di que, antes de saír do armario como persoa trans, comezou identificándose como lesbiana (33:29). O Éric, pola súa banda, conta: "a miña única maneira de mostrarme como quen era, era ser la más lesbiana" (54:07). Para el foi un choque cando unha amiga lle dixo que, se era un home trans e sentía atracción por mulleres, entón sería hetero. Esa categoría, até entón, era allea á súa experiencia vital: sempre desexara desde as marxes, construindo comunidade e referentes neses espazos. Só máis tarde, cando foi recoñecido como home e tivo acceso a hormonas e operacións, puido revisar o seu desexo. Descubriu que tamén sentía atracción por homes, mais agora xa non sentía esa atracción como parte dunha feminidade imposta. Xa non implicaba adaptarse a un rol alleo: podía desexar desde un lugar que recoñecía como propio.

Neste proceso tamén xoga un papel fundamental a relación co corpo. O Éric expresa como tivo que recorrer a páxinas porno para ver algunha referencia de corpos como o seu e de como mudaría coa testosterona (55:19). Denuncia que nos libros da escola nunca puido ver representacións de corpos como o seu. E isto non é infrecuente, pois xa o expresa Missé (2013):

Son los hombres trans los que menos referentes sexuales tienen ya que en el imaginario sexual de la sociedad existe la figura de mujer trans, pero no la de hombre trans. Para algunos de ellos, los personajes trans dentro de la pornografía han significado un referente clave para construir su propia sexualidad. (pp.110-111)

A ausencia de referentes, a ocultación sistemática dos corpos trans, crea unha sensación de desamparo, de inexistencia. As imaxes que nos rodean constrúen o que consideramos normal e desexable. Se o teu corpo non aparece, se é silenciado ou ridiculizado, como vas recoñecerte nel?

O Ares, pola súa parte, di que sempre sentiu atracción por "las chicas" (57:08), mais que non podía gozar dunha relación con elas antes de transicionar porque lle aterraba ser confundido cunha lesbiana: "lo que no, menos quería por nada en el mundo, es que me confundieran por lesbiana, o sea, eso ya para mí era como me... me estás matando" (58:18). Tamén conta que, antes de facer a mastectomía e ter acceso a referentes, non era capaz de conectar co seu corpo e non deixaba que ninguén o tocara (57:08). Só aos 35 anos, e coa súa muller, puido experimentar a sexualidade a nivel corporal. Aínda así, recoñece que hoxe en día non é capaz de masturbarse (1:00:11). Este dato amosa unha desconexión profunda co pracer, que non é exclusiva dun caso individual, senón que responde a unha violencia social máis ampla.

A sociedade nega ás persoas trans a posibilidade de existiren plenamente. A violencia simbólica coa falta de representación, a medicalización, o rexeitamento, a patoloxización... impídelles que poidan

recoñecerse nos seus corpos, desexarse, sentirse lexítimas. E, sen ese espazo para o pracer, tamén se lles resta un lugar de firmación. Porque o pracer é tamén unha ferramenta de empoderamento onde habitar o corpo desde a alegría, a conexión, o desexo compartido. Como defende Lorde (1978): "The erotic is a resource within each of us ... In order to perpetuate itself, every oppression must corrupt or distort those various sources of power within the culture of the oppressed that can provide energy for change" (p. 53).

En resumo, podemos concluír que a ambigüidade, liminalidade e mudanzas nas vivencias da sexualidade das persoas trans non son simples mudanzas de etiqueta. Son movementos profundos que implican revisar os propios desexos, os roles nas relacións, as formas de ser percibido e de percibir o pracer. Estes procesos están atravesados polas estruturas sociais, polos marcos simbólicos que nos din quen podemos ser e a quen podemos desexar. Nestas mudanzas, as normas do desexo tamén son reconfiguradas, e a sexualidade é tanto un territorio de exploración como de dor. Mais tamén pode ser un espazo de liberdade: onde redefinir o que significa o pracer, crear novas formas de relación, habitar o corpo. A liminalidade, con todas as súas ambivalencias, ofrece a posibilidade de romper coas normas e inventar outros xeitos de ser e desexar.

2.1.10. As mudanzas da documentación

No Estado español actual, a documentación oficial é un pilar fundamental para acceder a dereitos e servizos básicos: de abrir unha conta bancaria ou acudir a unha consulta médica até recoller un paquete ou buscar emprego. Para a maioría das persoas, esta dependencia do DNI pasa desapercibida, mais para quen ten unha identidade de xénero non recoñecida legalmente, pode ser un foco de tensión, exposición forzada ou exclusión. Como afirma Halberstam (2018) cando explora os sistemas de dominación legal e administrativa:

For transgender people, this domination intensifies to the extent that they must petition for hormones, surgery, employment protection, name change, and so on, and if they cannot afford to do so, they become illegible and therefore dangerous within the systems charged with surveying, managing, and controlling those populations with the least to gain from the status quo. These differentials in vulnerability to violence and poverty are a crucial part of understanding how transgender people are welcomed and recognized by some laws and controlled and confined by others. (p. 49)

No caso das persoas trans, a discrepancia entre a documentación oficial e a identidade vivida xera situacións frecuentes de malxenerización, violencia simbólica e obrigas constantes de saír do armario. Esta desaxuste impacta a vida diaria de formas como escoitar o necrónimo nunha sala de espera ou aula, até episodios de discriminación institucional. Mesmo tras mudar legalmente o nome ou o marcador de xénero, poden persistir erros debido á desactualización de bases de datos ou ao desleixo das administracións. Cómpre lembrarmos que o problema non desaparece necesariamente coa documentación "correcta". Un home trans, por exemplo, pode precisar acudir ao xinecólogo por ter útero, mais topar un sistema sanitario que asocia esa especialidade exclusivamente co xénero feminino legal.

Nas entrevistas, a mudanza documental aparece como un momento chave dentro da transición. A documentación non é un simple papel, senón unha ferramenta de afirmación e dignidade. Supón recoñecemento social e alivio mental. Para moitas persoas entrevistadas, este paso foi un punto de inflexión vital. O Éric, por exemplo, lembra con claridade a data na que conseguiu o seu novo DNI: o 17 de xaneiro de 2018. Non fixo unha festa, mais marca esa data como unha especie de aniversario, por ser o día en que, por fin, sentiu respaldo legal (29:49).

Porén, o proceso non foi doado. A lei de 2007 (Lei 3/2007, de 15 de marzo, reguladora da rectificación rexistral da mención relativa ao sexo das persoas) exixía probar a identidade trans mediante requisitos patoloxizantes: hormonación durante dous anos e informes médicos ou psicolóxicos. O Éric non quería hormonarse nese momento, e foi obrigado a someterse a avaliacións baseadas en estereotipos, respondendo a preguntas como se lle gustaba arranxar fechaduras (29:21), para demostrar que era "suficientemente" trans (28:23). Mentres que as persoas cis teñen dereito ao seu xénero legal de base, as persoas trans deben "demostrar" o seu, evidenciando unha desigualdade estrutural. O Ares tamén se acolleu á mesma lei e tivo a sorte de contar cun endocrino que lle facilitou todos os informes, polo que o trámite foi áxil (35:45). Cando por fin conseguiu o novo DNI, lembra esa xornada como o segundo día máis feliz da súa vida, despois da mastectomía (37:24). A partir dese momento, deixaron de pedirlle explicacións en aeroportos e sentiuse máis seguro nas entrevistas de traballo.

Mais a experiencia non é igual para todas as persoas. A lei actualmente vixente, a Lei 4/2023, para a igualdade real e efectiva das persoas trans e para a garantía dos dereitos das persoas LGTBI, introduciu melloras como a autodeterminación de xénero sen requisitos médicos. Porén, o Shiloh non puido beneficiarse dela. A súa realidade como persoa migrante intersecciona coa súa identidade

de xénero, xerando novos obstáculos. El explica que a súa tarxeta de residencia continúa a reflectir o seu nome anterior e o sexo feminino, xa que o seu certificado de nacemento é de Rusia, onde a mudanza documental é ilegal (38:38). Sen cidadanía española, non pode acceder á modificación documental, ficando atrapado nun limbo legal. Esta situación ilustra como, canto máis marxinada está unha persoa por razóns de orixe, clase ou situación administrativa, máis dificultades ten para acceder a dereitos básicos.

Ademais, a carga de xénero non é igual en todas as culturas. No caso do Shiloh, mesmo o apelido implica unha identificación de xénero, algo que non acontece na Galiza. Explica como en Rusia os apelidos levan unha terminación distinta segundo o xénero: "o meu apelido é Shakin, en masculino. (...) nacín con Shakina, con A ao final, porque é femenino" (39:57). Este detalle é fonte de malestar para el, que desexa poder mudar esa letra para que o seu apelido reflecta quen é.

As mudanzas documentais poden ser entendidas tamén como ritos de pasaxe. Non só transforman a vida legal e social das persoas trans, senón que son celebradas de maneiras simbólicas e colectivas. O Ares conta que, ao chegar a casa co novo DNI, atopou unha festa sorpresa cun photocall que dicía "Ares, el Guerrero", un tronco de madeira co seu nome e un sobre con diñeiro para tatuarse (32:57). Tamén recibiu un coche teledirixido e un Scalextric, xoguetes que sempre pedira de neno mais nunca recibira. Esa celebración foi para el unha forma de recuperar parte da infancia que lle foi negada: "caí en unhas lágrimas de decir '¡Ostras! Ha costado, pero... pero lo tengo'" (34:15).

A celebración en comunidade tamén foi chave. O Ares relata que na súa asociación tiñan un ritual de pasaxe: cando un dos rapaces conseguía o DNI, ían todos xuntos ao bar e celebrábase bautizando o documento con cervexa, champán ou Coca-Cola (32:57). Estes xestos teñen unha carga simbólica enorme: recoñecen o esforzo, comparten a alegría e crean espazos de pertenza. Son formas revolucionarias de afirmar a existencia, celebrar o recoñecemento e facer fronte ao sistema a través da alegría e da comunidade.

O Shiloh, aínda sen poder facer a súa propia mudanza documental, ten claro que o que aparece no papel non o define: "Eu xa son Shiloh e xa o fun, e o que está no papel non significa nada, simplemente é algo que facilitaríame a vida" (41:10). Mesmo así, soña con celebrar con amizades o día que o consiga. Porque, para el, ese momento será importante. Será un fito, unha conquista que merece ser compartida e celebrada: un rito de pasaxe.

2.1.11. As mudanzas des outres

A transición de xénero non é só unha transformación corporal ou legal: tamén implica, de forma central, unha mudanza na maneira na cal unha persoa é percibida socialmente. O xénero é, ante todo, unha construción cultural, unha categoría imposta que determina o lugar que ocupamos na sociedade, o valor que nos é asignado e as expectativas proxectadas sobre nós (Butler 1990). Por isto moitas experiencias trans están atravesadas por unha loita constante entre como unha persoa se sente e como o resto do mundo a le.

O Shiloh reflexiona sobre como, mesmo antes de transicionar, o xénero xa influía nas súas accións e desexos: buscaba validación dos homes, desexando ser recoñecido como un deles. "Por exemplo, cando o profesor pide 'os chicos fortes que levan as cousas', sempre 'eu, eu!'" (09:46). Co tempo, a súa expresión andróxina e alternativa sitúao nun lugar de liminalidade, entre o recoñecemento parcial e a sospeita constante.

Esta ambigüidade é chave para entender as realidades das persoas transmasculinas. A transición pode supor acceso a certos privilexios asociados á masculinidade como o respecto automático, a autoridade ou a non sospeita; mais moitas veces ese acceso é inestábel e condicionado. Non entran no molde social do home cis, e esa posición ambigua pode ser perigosa. Como revelan as entrevistas, a percepción social ten un impacto directo na forma en que as persoas trans son tratadas, e moitas veces a violencia ou o recoñecemento dependen da aparencia. O Éric analiza con claridade esta realidade: "ahora, cando entro nun ámbito no que hai homes cis que non me conocen dantes, hai como unha camaradería rara. Cando hai un home, a veces, que non me conoce, no? Aproxímase a min e fai ao mellor un chiste machista" (01:00:27). De súpeto, pasa a formar parte dun grupo do que antes era excluído. Percíbese como "colega", como "un máis", e iso, aínda que lle evita ter que estar corrixindo constantemente a percepción da súa identidade, tamén ten un custo. Sente que perdeu a "habilidade para detectar imbéciles" (01:02:17). Este paso ao outro lado da liña do privilexio masculino é vivido cunha mestura de alivio e de frustración, porque, como el mesmo recoñece, moitos dos que agora o tratan ben antes simplemente o ignorarían. E ese privilexio é condicional.

Ao mesmo tempo, o Éric constata outras mudanzas nos roles sociais asociados ao xénero. As tarefas de coidados, que antes recaían sobre el por ser percibido como muller, agora son recoñecidas como algo excepcional. "Por exemplo, cando a miña abuela estuvo hospitalizada, pois púxenme a facer a

cama (...) e veu unha enfermera e dixo, 'ai, que neto tan (...) funcional'" (01:02:45). O que antes era unha obriga esperada, agora é aplaudido. A partida, como di el, comeza "en modo fácil".

O Ares tamén viviu esta mudanza de percepción. Describe como, antes de ser sexado como home, a súa cuadrilla ofrecíalle máis protección nas, mentres que, ao saírle barba, foi asumido como un home capaz de defenderse só (17:11). Isto non só alterou o lugar que ocupaba dentro do grupo, senón tamén o tipo de conversacións e complicidades xeradas: "cambió todo todo. O sea, de hablar de cosas tal, a otro nivel de conversación (...) sobre las chicas (...) En el momento que te sexan como tío... ancha es Castilla. Abren la boca y sueltan por ahí lo más grande" (18:20). De súpeto, tiña acceso á camaradería masculina, á confianza, á violencia simbólica do "círculo de machitos". Ao principio, viviu esa integración como un logro: "buah, ya soy uno más de ellos". Mais co tempo foi tomando conciencia do que implicaba: "Hoy en día digo, 'madre mía, de verdad el macho men este...'" (18:20). Aquela reafirmación, que nun inicio lle parecía positiva, acabou por facerlle ver o que hai de excluínte e violento na socialización masculina tradicional. O Ares reconece que se sentía "todo hinchado" ao formar parte dese grupo, mais que agora o observa con espírito crítico.

A través destas experiencias, vemos como as identidades transmasculinas habitan espazos de liminalidade. Están a medio camiño entre o recoñecemento e a sospeita, entre o privilexio e a marxinación. Socialmente, a súa transición é moitas veces lida como un ascenso: de "ser muller" a "ser home", nun sistema que valora máis a masculinidade. Mais esta lectura é enganosa e incompleta. Ese privilexio, cando aparece, é condicional, fráxil e nunca pleno. Non é unha entrada no club sen reservas: sempre corren o risco de seren cuestionados, invalidados ou agredidos. Como expresan Brumbaugh-Johnson e Hull (2018) na súa análise da ameaza de violencia para as persoas trans: "being viewed as fraudulent can jeopardize safety for transgender people" (p. 22).

2.2. O podcast

Relación de todos os episodios do podcast publicados até o momento de entrega do TFG:

2.2.1. "01 | Começo em testosterona"

- Data de publicación: 5 de agosto de 2024
- Duración: 26:38 minutos

- Resumo: Episodio inicial. Introduce o podcast explicando o funcionamento do proxecto, que son os ritos de pasaxe e en que consiste unha transición médica
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/0fJrZxrMFHE9Jg2b0ympyo>

2.2.2. "02 | Sam Xoam ou o solstício de veram na Galiza - 2 semanas em testosterona"

- Data de publicación: 19 de agosto de 2024
- Duración: 25:13 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe da noite do solsticio de verán na Galiza. Explora tradicións como as herbas do cacho, o carnavalesco das trasnadas e as fogueiras. Explica tamén as mudanzas tras 2 meses de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/1QqqB6zA55hTZPJnHsKtsj>

2.2.3. "03 | O velório irlandês - 1 mês em testosterona"

- Data de publicación: 2 de setembro de 2024
- Duración: 24:13 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe do velorio tradicional na Irlanda. A comunidade reúne para despedir unha persoa falecida na súa casa, con xogos, comida e música. Tamén como xeito de procesar a morte e pasar a unha realidade sen ela, fortalecendo a comunidade. Explica as mudanzas tras 1 mes de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/73sYiILn2XLktVuwa7tV9V>

2.2.4. "04 | O ma'giri' na Indonésia - 1 mês e médio em testosterona"

- Data de publicación: 16 de setembro de 2024
- Duración: 24:31 minutos
- Resumo: Achégase aos rituais des "bissu", un dos cinco xéneros da comunidade Bugis, en Indonésia. Nestes rituais, son posuídes por espíritos e crávanse dagas. O episodio explica tamén as mudanzas tras 1 mes e medio de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/6Ytrbv5t6t0rYGASqDTSBt>

2.2.5. "05 | O Dashain no Nepal - 2 meses em testosterona"

- Data de publicación: 30 de setembro de 2024
- Duración: 25:27 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe do calendario do Dashain, no Nepal. 15 días de celebración que serven a comunidade para transicionar á estación seca, celebrando a fin das colleitas e a abundancia. Explica tamén as mudanzas tras 2 meses de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/6NoDEmXDYWXqL3RbAu0PJz>

2.2.6. "06 | O ritual da Tucandeira no Brasil - 2 meses e medio em testosterona"

- Data de publicación: 14 de outubro de 2024
- Duración: 25:33 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe das crianzas maué para a idade adulta. Consiste nunha proba en que teñen que resistir as picadas das formigas tucandeiras. Explica tamén as mudanzas tras 2 meses e medio de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/1uedxgKkWrkqDA4XKAvXyS>

2.2.7. "07 | O Samhain na Irlanda - 3 meses em testosterona"

- Data de publicación: 28 de outubro de 2024
- Duración: 26:36 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe no calendario que supón o Samhain na Irlanda, caracterizado pola liminalidade co mundo dos espíritos e que dá a benvida á parte máis escura do ano. Explica tamén as mudanzas tras 3 meses de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/6wnjC8ZPpym65aUQI42CuR>

2.2.8. "08 | O Loi Krathong na Tailândia - 3 meses e medio em testosterona"

- Data de publicación: 11 de novembro de 2024
- Duración: 24:16 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe do Loi Krathong na Tailandia, onde centos de persoas soltan lanternas sobre o río. Explica tamén as mudanzas tras 3 meses e medio de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/2Wwqzo0st5mAqCwIyU15T3>

2.2.9. "09 | O ritual do Zār no Exipto - 5 meses em testosterona"

- Data de publicación: 23 de decembro de 2024
- Duración: 25:04 minutos
- Resumo: O ritual de pasaxe da posesión de espíritos Zār no Exipto, cunha comunidade propia e caracterizado polas danzas e a música. Explica tamén as mudanzas tras 5 meses de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/2xQI4gn5quQXPX2G8rzd43>

2.2.10. "10 | O Ano Novo chinês - 6 meses em testosterona"

- Data de publicación: 21 de xaneiro de 2025
- Duración: 26:01 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe do Ano Novo na China, 15 días cheos de tradicións e lendas específicas que permiten despedir o ano vello e transicionar para o novo en comunidade. Explica tamén as mudanzas tras 6 meses de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/5wP7tUaOcN6vZZ2L0B1PIz>

2.2.11. "11 | As tatuagens em Samoa - 7 meses em testosterona"

- Data de publicación: 1 de marzo de 2025
- Duración: 26:32 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe das tatuaxes en Samoa, o seu significado e a súa relevancia a nivel cultural, comunitario e histórico. Explica tamén as mudanzas tras 7 meses de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/3skmorV0sYeAKmRpSHC3ft>

2.2.12. "12 | A Famadihana em Madagascar - 8 meses em testosterona"

- Data de publicación: 25 de marzo de 2025
- Duración: 25:01 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe da Famadihana en Madagascar, en que a comunidade retira os corpos das tumbas 7 anos despois do falecemento para danzar con eles e procesar en comunidade a perda. Explica tamén as mudanzas tras 8 meses de terapia hormonal.

- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/5Eoh8MMIRD3DThCgS3iF0L>

2.2.13. "13 | O Maryaj Lwa no Haiti - 9 meses em testosterona"

- Data de publicación: 25 de abril de 2025
- Duración: 25:17 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe do casamento con espíritos (lwas) no vudú de haití. Explica tamén as mudanzas tras 9 meses de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/2N5st5V7ouYP4Iiz8ZCZFB>

2.2.14. "14 | O festival do Agemo na Nixeria - 11 meses em testosterona"

- Data de publicación: 23 de xuño de 2025
- Duración: 25:15 minutos
- Resumo: O rito de pasaxe no calendario do festival do Agemo na Nixeria. Unha procesión con bailes, música e a prohibición das mulleres de saíren da casa. Explica tamén as mudanzas tras 11 meses de terapia hormonal.
- Ligazón: <https://open.spotify.com/episode/5pvKsgbamaPldyKXJGocle>

2.2.15. Mapa con todos os episodios e rituais xeolocalizados

https://www.google.com/maps/d/embed?mid=1Y4xEbypFozscmaQLs_Vy-2jkZ2i_d_4&ehbc=2E312F

3. Conclusións

Este traballo naceu da vontade de explorar, cunha posición situada, se conceptos da antropoloxía como os ritos de pasaxe e a liminalidade poden ser útiles para comprender as experiencias das persoas transmasculinas. A través dunha metodoloxía cualitativa baseada en entrevistas a tres persoas de diferentes xeracións e contextos (o Ares Piñeiro, o Éric Dopazo e o Shiloh Shakin), buscamos detectar trazos comúns e diverxencias nas transicións de xénero, así como identificar posíbeis elementos ritualísticos que poidan ser interpretados coa teoría de Van Gennep (1909) e Turner (1967, 1969).

En relación co primeiro obxectivo, de explorar a aplicabilidade dos ritos de pasaxe ás transicións de xénero, os resultados permiten afirmar que si existen paralelismos significativos. As tres fases clásicas (separación, transición e agregación) aparecen nas narrativas das persoas entrevistadas: a separación do nome imposto ou da estética feminina; o tránsito como espazo de ambigüidade e experimentación (con roupa, pronomes, hormonación...); e a agregación, ás veces parcial ou inestábel, mediante o recoñecemento social, legal ou comunitario. Non obstante, estas fases raramente aparecen de forma lineal ou definitiva. A liminalidade acaba por ser un estado prolongado, ás veces escollido, outras veces imposto pola falta de recoñecemento social pleno. Isto problematiza a aplicación estrita do modelo ritual clásico e obriga a repensalo cunha perspectiva contemporánea, que considere as transicións como procesos abertos, fragmentarios e negociados. A aplicación dos ritos de pasaxe ás realidades trans tamén debe ser cuestionada: estes son unha categoría desenvolvida en contextos coloniais, fóra das comunidades analizadas, cunha forte carga normativa sobre como deben ser os tránsitos vitais. Polo tanto, debemos revisitalos con coidado, recoñecendo que poden ser útiles analiticamente, mais tamén insuficientes para describir experiencias que desafían os marcos occidentais e binarios das mudanzas.

Respecto ao segundo obxectivo, de avaliar a utilidade do concepto de liminalidade, podemos afirmar que este é axeitado para describir os tránsitos de xénero, mais tamén ten as súas limitacións. A liminalidade permite entender o espazo entre categorías fixas como o binario normativo home/muller, e visibiliza a riqueza das identidades que habitan esa indefinición. Como expresa Missé (2013): "la existencia de personas trans y la forma en que son tratadas por el sistema legal, médico y también social nos está diciendo que la manera como entendemos los conceptos hombre-mujer o masculino-femenino ya no funciona, y posiblemente nunca haya funcionado" (p. 120). Porén, romantizar esa ambigüidade é un risco. Habitar a liminalidade non sempre é elección nin

empoderamento: pode ser consecuencia da exclusión ou da falta de recursos para completar a transición desexada. Ademais, o uso acrítico deste termo pode reforzar a idea de que as persoas trans "aínda non son", que están nun tránsito eterno a unha norma que non chega. Neste sentido, cómpre matizarmos a teoría con achegas de algúns estudos trans contemporáneos, que insisten na validación das identidades non normativas como estados plenos e non só como fases intermedias.

No terceiro obxectivo, de dar conta da diversidade interna das transmasculinidades, as entrevistas amosan con claridade que non hai unha única forma de ser transmasculino. O Ares, o Éric e o Shiloh representan traxectorias xeracionais, culturais e individuais moi distintas, mais comparten o feito de teren construído identidades propias en contextos adversos. Esta diversidade obriga a desconfiarmos de categorías fechadas ou definicións universais, e convidanos a pensar as transmasculinidades como un campo cultural plural. Así mesmo, pon de manifesto que a experiencia trans está marcada polas posibilidades contextuais: os marcos legais, o acceso á saúde, a presenza ou ausencia de referentes e os sistemas culturais onde cada persoa está inserida.

Finalmente, no obxectivo transversal de construír pontes coa sociedade desde a xestión cultural, o proxecto *Um T com Nee* demostrou que é posíbel traducir as vivencias trans a un formato divulgativo e dixital. O podcast, ao combinar relato persoal, reflexión teórica e exploración de ritos de pasaxe doutras culturas, demostra que a transición de xénero pode ser entendida como unha experiencia humana compartida, sen caer na banalización. A súa recepción no contexto cultural galego demostra que é posíbel crearmos espazos de visibilidade e empatía sen renunciarmos á complexidade.

En resumo, a teoría antropolóxica clásica sobre ritos de pasaxe é unha ferramenta útil, mais limitada, para analizarmos as transicións de xénero. A liminalidade é un concepto potente, mais tamén ambiguo. Ambos deben ser utilizados con coidado, recoñecendo as súas potencialidades interpretativas sen esquecermos os seus perigos epistemolóxicos. As transicións non son procesos lineais nin seguen ao pé da letra os esquemas clásicos, senón que son experiencias situadas, diversas e interseccionais. É precisamente esa complexidade a que pode enriquecernos como sociedade.

Entendermos as transicións de xénero como un proceso de mudanza máis, común á experiencia humana, permite contrarrestar a deshumanización crecente que afecta ás persoas trans no discurso público actual. Nun tempo onde ser trans está a ser presentado como unha ameaza, é urxente reivindicarmos a nosa humanidade compartida. Todesk mudamos ao longo da vida: mudamos de

corpo, afectos, lingua, crenzas, lugar. As transicións de xénero non son tan distintas; o que muda é o custo social pagado. Recoñecer nas vidas trans a mesma complexidade, beleza e vulnerabilidade que en calquera outra existencia é un acto político e ético. Aplicarmos o marco dos ritos de pasaxe axuda a construírmos pontes simbólicas co resto da sociedade: ver nas persoas trans non unha excepción patolóxica, senón unha expresión máis da condición humana. Esta ollada pode fomentar unha empatía real, non baseada na compaixón ou na exotización, senón na conciencia de que todas as vidas están feitas de tránsito.

A pesar do alcance desta investigación, cómpre sinalarmos certas limitacións. En primeiro lugar, o número reducido de entrevistas non permite facer xeneralizacións con demasiada rigorosidade, aínda que si ofrece unha análise profunda e situada. A diversidade xeracional e cultural das persoas entrevistadas enriquece o estudo, mais tamén deixa fóra outras realidades: persoas racializadas, migrantes sen documentación, persoas en contextos rurais illados ou que non desexan acceder á hormonación. Así mesmo, a maioría das reflexións están centradas en experiencias individuais e non en rituais colectivos organizados, o que podería ser explorado noutras investigacións. Futuros estudos poderían ampliar a mostra, incluír outras expresións de xénero dentro do espectro transmasculino, ou transfemininas, ou analizar máis en detalle como as comunidades rituais son construídas nas redes sociais ou nos activismos.

4. Bibliografía consultada

- Aboim, S., & Vasconcelos, P. (2021). What does it mean to be a man? Trans masculinities, bodily practices, and reflexive embodiment. *Men and Masculinities*, 25(1), 43-67.
<https://doi.org/10.1177/1097184X211008519>
- Bakhtin, M. (1984). *Rabelais and his world* (H. Iswolsky, trans.). Indiana University Press. (Obra orixinal publicada en 1965).
https://monoskop.org/images/7/70/Bakhtin_Mikhail_Rabelais_and_His_World_1984.pdf
- Beauvoir, S. de. (1949). *Le Deuxième Sexe*. Gallimard.
- Bertrand, A. A., DeLong, M. R., McCleary, S. P., Nahabet, E. H., Slack, G. C., DaLio, A. L., Weimer, A. K., Kwan, L., Bernacki, J., Rudkin, G. H., & the Plastic Surgery Research Group. (2024). Gender-affirming mastectomy: Psychosocial and surgical outcomes in transgender adults. *Journal of the American College of Surgeons*, 238(5), 890-899.
<https://doi.org/10.1097/XCS.0000000000000940>
- Brumbaugh-Johnson, S. M., & Hull, K. E. (2018). Coming out as transgender: Navigating the social implications of a transgender identity. *Journal of Homosexuality*.
<https://doi.org/10.1080/00918369.2018.1493253>
- Butler, J. (1990). *Gender trouble: Feminism and the subversion of identity*. Routledge.
https://selforganizedseminar.wordpress.com/wp-content/uploads/2011/07/butler-gender_trouble.pdf
- Butler, J. (1993). *Bodies That Matter: On the Discursive Limits of "Sex"*. New York: Routledge.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139-167. <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>
- Duval, E. (2021). *Después de lo trans: Sexo y género entre la izquierda y lo identitario*. La Caja Books.
- Halberstam, J. (2005). *In a queer time and place: Transgender bodies, subcultural lives*. New York University Press. https://ieas-szeged.hu/downtherabbithole/wp-content/uploads/2018/02/Judith-Halberstam-In-a-Queer-Time-and-Place_-_Transgender-Bodies-Subcultural-Lives-Sexual-Cultures-2005.pdf
- Halberstam, J. (2018). *Trans*: A quick and quirky account of gender variability*. University of California Press.

- Hammer, D., & Wildavsky, A. (1990). *La entrevista semi-estructurada de final abierto: Aproximación a una guía operativa*. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, (51), 147-165. <https://doi.org/10.2307/27753290>
- Lorde, A. (1978). *Uses of the erotic: The erotic as power*. En *Sister Outsider: Essays and Speeches* (pp. 53-59). Crossing Press.
<https://stilluntitledproject.wordpress.com/wp-content/uploads/2014/11/audre-lorde-sister-outsider-the-uses-of-the-erotic-1978.pdf>
- McLaren, J. T., Bryant, S., & Brown, B. (2021). "See me! Recognize me!" An analysis of transgender media representation. *Communication Quarterly*, 69(2), 172-191.
<https://doi.org/10.1080/01463373.2021.1901759>
- McLemore, K. A. (2015). Experiences with misgendering: Identity misclassification of transgender spectrum individuals. *Self and Identity*, 14(1), 51-74.
<https://doi.org/10.1080/15298868.2014.950691>
- Missé, M. (2013). *Transexualidades: otras miradas posibles*. Egales.
- Mitchell, L., MacArthur, H. J., & Blomquist, K. K. (2021). The effect of misgendering on body dissatisfaction and dietary restraint in transgender individuals: Testing a Misgendering-Congruence Process. *International Journal of Eating Disorders*, 54(7), 1295-1301.
<https://doi.org/10.1002/eat.23537>
- Pelusi, C., Costantino, A., Martelli, V., Lambertini, M., Bazzocchi, A., Ponti, F., Battista, G., Venturoli, S., & Meriggola, M. C. (2014). Effects of three different testosterone formulations in female-to-male transsexual persons. *The Journal of Sexual Medicine*, 11(12), 3002-3011.
<https://doi.org/10.1111/jsm.12698>
- Platero Méndez, R. L. (2014). *TRANS*exualidades: acompañamiento, factores de salud y recursos educativos*. Edicions Bellaterra. <https://www.etsex.cl/wp-content/uploads/2021/05/Platero-Mendez-R.-L.-2014.-TRANSexualidades.-Acompanamiento-factores-de-salud-y-recursos-educativos.pdf>
- Sánchez-Sánchez, A. M., Ruiz-Muñoz, D., & Sánchez-Sánchez, F. J. (2024). *Mapping homophobia and transphobia on social media*. *Sexuality Research and Social Policy*, 21, 210-226.
<https://doi.org/10.1007/s13178-023-00879-z>
- Sedgwick, E. K. (1990). *Epistemology of the closet*. University of California Press.
- Stryker, S. (2008). *Transgender history*. Seal Press.
https://transreads.org/wp-content/uploads/2019/03/2019-03-17_5c8eb1ebaced4_susan-stryker-transgender-history2.pdf

- Tonon, G. (2009). La entrevista semi-estructurada como técnica de investigación. En G. Tonon (Comp.), *Reflexiones metodológicas sobre investigación cualitativa* (pp. 31-49). Prometeo Libros.
https://colombofrances.edu.co/wp-content/uploads/2013/07/libro_reflexiones_latinoamericanas_sobre_investigacin_cu.pdf
- Turner, V. (1967). *The forest of symbols: Aspects of Ndembu ritual*. Cornell University Press.
- Turner, V. (1969). *The ritual process: Structure and anti-structure*. Aldine Publishing.
- Unger, C. A. (2016). Hormone therapy for transgender patients. *Translational Andrology and Urology*, 5(6), 877-884. <https://doi.org/10.21037/tau.2016.09.04>
- Van Gennep, A. (1960). *The Rites of Passage* (M. B. Vizedom & G. L. Caffee, trad.). University of Chicago Press. (Obra orixinal publicada en 1909). <https://archive.org/details/theritesofpassage>

Apéndice I: entrevista ao Éric Dopazo

00:00

NEE: Estou grabando tamén... Perfecto.

00:06

NEE: Pois moitas grazas Éric, por acceder a formar parte desta investigación para o meu TFG. Antes de nada, teño que pedirche o consentimento de se aceptas por unha parte ser entrevistado para falar arredor de ritos de transición, liminalidade e a túa experiencia como persoa trans, e se aceptas que isto sexa grabado para despois transcribilo e utilizalo no estudo do meu TFG.

00:30

ÉRIC: Aceptarei.

00:32

NEE: Moitas grazas.

ÉRIC: As que eu teño. Iso podo dicilo?

NEE: Si, podes dicilo.

00:38

NEE: Como che dixen antes de comezar a grabar, isto vai ser unha conversa distendida e simplemente quero que te expreses con toda a liberdade do mundo, e que se en calquera momento hai algo que non te sintes cómodo respondendo ou que prefires falar doutra temática, ou mesmo ti tes algunha pregunta sobre o funcionamento disto, ou sobre como vai ser utilizado todo isto: ti en calquera momento podes pararme...

ÉRIC: Sen problema.

NEE: reconducirme...

ÉRIC: Vale.

NEE: facerme preguntas..

01:02

NEE: Entón, antes de nada, como isto é unha entrevista arredor de ritos de pasaxe, liminalidade e persoas trans, quería comezar preguntándoches se te podes presentar un pouco e contarme como te defines ti concretamente con respecto ao teu xénero ou á túa identidade.

ÉRIC: Pois chámome Éric e son un home trans.

01:22

ÉRIC: Canto menos diga menos tes que transcribir.

NEE: Ti conta o que che apeteza.

ÉRIC: pero que queres que che conte, o meu contexto?

NEE: Non, non. Simplemente como te defines.

ÉRIC: Como un home trans.

NEE: Un home trans, vale.

01:32

NEE: Que pronomes utilizas?

ÉRIC: El.

NEE: Vale.

ÉRIC: Il, que é máis...

NEE: Il? Por variante dialectal?

ÉRIC Si, gústame.

01:42

NEE: Concretamente, agora vamos falar de moitas cousas relacionadas coa túa transición. Entón a min intéresame comezar preguntándoches, ti, por exemplo, cando falas de ti no teu pasado, antes da túa transición, como fas?

ÉRIC: En masculino.

NEE: En masculino, co teu nome que utilizas agora?

ÉRIC: De feito, cando a miña nai conta historias de min cando era pequeno, como pasou hai un rato, agora faino así, porque pedín que non usara o deadname... e así.

02:07

ÉRIC: Quero dicir que, aínda que me leran como unha rapaza, eu considero que nunca fun unha rapaza, aínda que me socializaran como unha rapaza... sabes?

02:16

NEE: Con respecto a isto, ti consideras que hai como... ou ás veces ao falar, se cadra non de forma consciente, ou de forma máis inconsciente, ou de forma completamente consciente: ás veces consideras que hai que unha parte de ti antes e unha parte despois? Ou falas de ti como se houbese dous momentos?

02:35

ÉRIC: Si, creo que eu fun persoas distintas, claro. Creo que, durante mitá da miña vida fun un proxecto de min e que agora podo ser eu.

02:43

NEE: Dentro dese proxecto de ti, ti algunha vez utilizas palabras como en plan, "versión morta" ou incluso esta palabra que se utiliza de "nome morto", "necrónimo", para falar de todo iso?

ÉRIC: Si que digo o de "deadname", pero non creo que... ou sexa, quero dicir: creo que, en certo xeito, estaba como medio morto, pero non digo... ou sexa, non me considero...

03:02

ÉRIC: Si que sinto que son dúas vidas distintas. E igual que hai cousas do meu pasado que considero totalmente alleas, hai outras cousas da miña versión actualizada 5.0 que me costa moitísimo integrar. Pois, por exemplo, a voz, sabes? Que digo uf... que a miña lingua materna era a voz que tiña antes. Aínda que me daba moitos problemas, pois, afacerme a esta... buf, pois é un proceso.

03:25

NEE: Podes desenvolver un pouco máis ao redor disto?

03:27

ÉRIC: Que me baixara a voz, pois para min foi impactante. E ás veces sinto que non sei cal é a miña voz nin á hora de falar, e desquícime moito. Pois por exemplo... sabes? Creo que teño unha maneira de falar moi complaciente... Alok, esta persoa non binaria de Nova York que ten ascendencia India, sabes? Di que ten como síndrome do impostor de estar vive.

03:55

ÉRIC: E a min ás veces pásame. Como que pasei tantos anos sendo como... obviado, que creo que me axudou a expresarme mellor e a facerme entender ben. Pero si que a veces sorpréndeme que a xente me vexa, ou que me escoite.

NEE: Que interesante isto...

04:11

NEE: Con todo isto, tamén me parece interesante preguntarche se ti consideras que a túa transición... ou ti á hora... mesmo de contarlle a túa transición a outra xente: cando falas disto falas como se fose un proceso, algo máis continuo, ou como se fose un cambio brusco de "antes era dun xeito e agora son doutro".

04:29

ÉRIC: Non, creo que é un proceso. Pero, quero dicir, non creo... o sea, terminará cando morra, non? Pero si que teño presente que todo o mundo transita do onte ao mañá. E iso alíviame (risas).

NEE: Que bonito.

ÉRIC: Grazas, Nee.

04:41

NEE: Falando disto de transitar, algunha vez escoitaches falar do concepto dos ritos de pasaxe?

ÉRIC: Si, algunha vez. Nun podcast que hai por aí, dun té... sóache?

NEE: Si, sóame un pouco porque é o meu podcast.

ÉRIC: Ahhh vale!

NEE: (risas)

ÉRIC: (risas)

04:56

NEE: Ti, dentro deste concepto dos ritos de pasaxe, pensas, antes de comezar a falar de todo que é a túa transición, de se existiron ou non... ti consideras que é un concepto que poidas aplicar facilmente a túa vida? Quero dicir, ti escoitas falar dos ritos de pasaxe e dis: ai si, pois isto é algo que eu podo ver que me pasou a min na miña vida e que...

ÉRIC: Inconcientemente, porque como que non tiña o término definido, ao millor, pero si que... Jo, pois teño moitas efemérides na cabeza, e si que son bastante ritualístico neste... Creo que vivo moito no pasado. Entón creo que si que teño isto presente.

05:36

NEE: Podes explicar un pouco máis?

ÉRIC: Creo que, máis que centrarme no ritual, céntrome en comparar un ano con outro... sabes? A ver, a veces eso sale ben, a veces non tan ben. Pero... creo que me costa moito estar no presente. Xa sexa por ansiedá ou por nostalxia, e creo que non me é alleo este concepto dos ritos de pasaxe.

05:55

ÉRIC: De feito creo que romantizo moito pois... Sólo valoro o presente coma... pensando no pasado que vai ser. Sabes? Osea... eu cando... a ver, que non sei explicalo... Un minuto, eh?

NEE: Temos tempo, non te preocupes.

ÉRIC: Grazas.

06:17

ÉRIC: Cando ás veces estou na miña casa, saco a libreta e escribo algo, pois a veces escribo algo porque necesito, pois, desafogar o que sexa. Pero hai unha parte do meu cerebro que di: "isto vai quedar eiquí para a prosperidade". Que ao mellor non lle importa a nadie, e ao mellor pudre. Pero a veces é como, "uí, hai que ter cuidado". Sabes?

NEE: Paréceme moi gracioso isto de ter cuidado, e ver o presente como pasado.

06:43

NEE: Se queres podemos pasar a falar de, pois disto... a transición.

ÉRIC: Vale.

NEE: Concretamente, podemos comezar polo momento de antes de saír do armario. Se me podes contar un pouco como e cando comezache a decatarte disto de que eras trans?

06:58

ÉRIC: Pois desde pequeniño. Cando empecei a falar, pois empecei a mencionarme en masculino, a xente non entendía... Á miña nai dicíalle: "mamá, chámame por un nome de neno e eu veño correndo". Á miña nai non lle gustaba ese xuego. Cando me bañaban co meu primo, dicía: "por que el ten pito e eu non?", sabes? O típico.

07:14

ÉRIC: Cando me preguntaban no cole que quería ser, decía: "profesor de inglés". E a profesora decía: "dirás, profesora". E eu decía: "eh, non" (risas). Entón, pois quero dicir, sempre foi unha cousa que estivo aí, e aprendín a calala porque... porque vía que o meu entorno non a entendía moi ben.

07:29

NEE: E cando foi, máis ou menos, ese momento de... comezar a entender que iso tiña unha palabra ou que podías facer algo con todo eso que sentías?

ÉRIC: Pois eu creo que con 13 anos empecei... Creo que tiña como 13 anos cando saíu esto... a noticia na... no telexornal do señor este que quedara embarazado, Thomas Beatie, sabes? E si que me quedara así como: "uí, pero isto existe? bueno, pero eu non quero ter un bebé na barriga, tal, non sei que". Entón, pois, desconcertárame moito. Pero abriume como unha.. sabes? Idea na cabeza. E logo si que empecei a ver representación de persoas trans na serie esta de "The L Word". E empecei a buscar foros cando chegueu a internet a casa da miña abuela... Obviamente facíao a escondidas, sentíame super sucio, e malo, e desviado.

08:11

ÉRIC: En torno aos 15 anos foi cando xa era como... si, esto... xa tiña o vocabulario.

NEE: Claro.

ÉRIC: Pero, de non ter tido internet creo que non tería... razonado... pois con axilidade, sabes? Porque as únicas referencias que había eran xente como La Veneno na tele... i eu non quería... Non me vía reflexado nunha persona da que se rían na tele en prime time, sabes?

NEE: Claro.

08:34

NEE: Con respecto a isto, entendo que... se cadra non, corríxeme; pero ti tiveches como algún proceso de experimentar co teu xénero ou de cuestionarte para chegar a esta conclusión. Podes contarme se houbo ese proceso ou se non o houbo?

ÉRIC: E que, máis que experimentar, eu tiña moi claro de base. Pero como todo o meu entorno invalidaba quen eu era, pois eu convencínme de que era o que a xente vía. Entón pois empecei a socializar como se esperaba que socializara... sin moito éxito, hai que decilo. Pero quero dicir, chegueime a olvidar de que eu era, sabes?

09:09

ÉRIC: Entón claro... aínda que olvidara a nivel racional... creo que nunca o souben a nivel racional... para min era natural, sabes?

NEE: Xa.

ÉRIC: Pero a miña única maneira de mostrarme como quen era, era ser a máis bollera do pueblo, como quen di, non? Entón, em... pois tardei tempo en desfacer ese nudo. Pero creo que foi como un proceso imposto, e que si se me escoitara desde o principio, non necesitaría transitar.

09:36

ÉRIC: Si vivíramos nunha sociedade que non é tan binaria, pois ao mellor nin sequera me operaría. Pero, bueno... como todo vai atado a uns estereotipos de xénero, pois... eu decidín non rallarme máis tendo que corrixir a xente por tratarme en femenino.

9:52

NEE: Dentro disto estabas falando de que ti estabas como nun papel, que estabas finxindo... Houbo como algún rito, algún momento importante para ti que ti non puideses vivir como ao 100% por culpa de estar vivindo ese papel? Por exemplo, eu penso... digo por darche algunha guía: eu como persoa trans tamén, se cadra, a miña comuñón...

ÉRIC: Definitivamente.

NEE: ...non a vivín como o rito de pasaxe que é para todas as persoas, porque eu estaba vivindo como nun papel que non era o meu.

ÉRIC: Xa. O sea, merecemos un Goya á interpretación máis duradeira.

NEE: (risas)

ÉRIC: De verdá...

10:29

ÉRIC: Pois si, todas as miñas comuñóns... todas as miñas comuñóns non, ou sea, a miña e toda a da miña vida social, quero dicir... tiña que ir con faldas as... comuñóns da xente. Unha festa que debía ser un sitio no que tu comías gominolas hasta rebentar e pasábalo ben, pois eu estaba como visiblemente incómodo ou montando un cristo. Ou cando me levaban a misa de pequeno, sabes? Á misa do pueblo. Recordo que me puñan vestidos, e miña tía díxerame: "que guapa vas!". Recordo que rompera o chicho, en plan, bueno, rompín o vestido e levávanme co vestido roto a misa. Quero dicir, tremendos cristos, non?

11:00

ÉRIC: E outra cosa que.. que si que me... irritaba moitísimo era que, por exemplo, nos grupos de música nos que estaba, xa fora de gaitas ou coral, tiñan como uniformes moi distinguidos. E ter que usar falda, o sea, a parte de... bueno da temperatura, non? Que facer un pasarrúas, con falda, é, bueno... non sei, debería ser ilegal... puf para min era como humillante, pero gustábame tanto ir tocar, que me... quero dicir, non puíden nunca disfrutar plenamente de tocar, porque estaba todo o rato sentíndome... incómodo, pero non solo a nivel físico ou temperatura, sabes?

11:35

NEE: Claro. Dentro disto, sei que dixeches que para ti era algo moi natural e que xa tiñas desde pequeno como esa idea de que ti eras un rapaz, e sabíalo e... simplemente foi que durante un tempo che obrigaron a performar ou a actuar dun xeito que non era... pero, houbo algún momento que fose como un punto de inflexión para ti? De dicir... pois "son un home trans, identifícome así e seino, acaba de pasar isto e... téño claro". Se cadra non foi un punto de inflexión, pero...

ÉRIC: Xa...

NEE: Algún momento que... que recoñezas aí.

12:06

ÉRIC: E que eu creo que houbo moitos, e sobre todo pois cando no instituto empezaron a chamarme travelo, jo, eu xa me olvidara, eu tiña todo borrado, tiña todo debaixo da alfombra, sabes? Tiña a CPU en blanco, amigui. Entón pois, cando empezaban a chamarme travelo, logo chamábanme bollera de pueblo, cousas así.. digo, quero dicir, que me fascina como o insulto poder axudar, tristemente, a ubicarte, sabes? Que algo que se usa pois pa ferirte... realmente é como, guau, en serio que o estaba vendo xente que non me quería... e a xente que me quería non o quería ver?

NEE: Xa.

12:37

ÉRIC: É como moi... guau, o sea, como te pode ver alguen que non te quere? Paréceme unha contradición tochísima. E que quen te quere non poida verte como eres... Entón, pois, creo que si que o tema dos insultos foi bastante... non me axudou a transitar,

NEE: Claro.

ÉRIC: porque me causaba rexeitamento esa etiqueta, sentía que era algo malo porque esto viña acompañado da representación que había na tele, pero creo que eso...

13:06

ÉRIC: É que era moi raro, porque logo chegaba a casa, e como que se... a violencia duplicábase porque era como: "claro e que é culpa túa por non levar pendentes".

NEE: Xa.

ÉRIC: Entón era como... dios. Non podía estar cómodo nin a nivel clase nin a nivel vestimenta. Entón creo que eso si que foi un punto de inflexión, o tema do acoso escolar.

13:29

NEE: Hai algún outro máis que quieras comentar ou...?

ÉRIC: Mmm... Tou pensando, eh?

NEE: Si, si.

13:34

ÉRIC: Bueno... cada vez que volvía a clase en Setembro e vía que o resto de rapaces tiñan a voz máis grave, ou estaban máis altos, ou tiñan a cara máis cuadrada, ou tiñan pelo que lle empezaba a saír na cara. Era como... guau... de puto milagro non matei a nadie, porque a frustración era tochísima. Ou cando me empezaron a salir tetas... recordo que durmía boca abaixo porque pensaba que, se as aplastaba non me me nacería. Pero, como non funcionaba, pois púñame boca arriba por si a forza da gravidade... E logo púñame de lado e nada daba fruto, entón pois nada.

14:12

ÉRIC: Estou falando moito e vas ter que transcribir todo isto?

NEE: Non te preocupes por falar moito, eu agradezo que fales moito porque así podo...

ÉRIC: Vale.

NEE: ...analizar máis cousas. Penso que están saíndo cousas super interesantes.

ÉRIC: Alégrome moito.

NEE: (risas)

14:25

ÉRIC: Outro punto de inflexión foi cando me din conta de que había factores que eu podía controlar. Cando tiña como 14 anos, enfermei moito e collín unha diarrea que flipa, pero que perdín peso. E de repente sentín que, cando estaba flaco, a xente non me

notaba o peito. Entón a xente tratábame en masculino. Entón, empecei a investigar en internet como consumir poucas calorías, empecei a contar todas as calorías que comía, empecei a comer as cousas calóricas pola mañá, as menos calóricas pola noite e... pois desenvolvín un TCA. Pero, co tempo, dinme de conta de que en vez de ir a millor... Ou sexa... A millor en plan, a que remitira o rolo do TCA... Eu non me vía gordo, pero vía que, ao non comer, tiña o que outra xente ten con bloqueadores, o sea: que te ven.

15:22

ÉRIC Ao cabo duns meses deixou de virme a regra, co cal eu estaba pletórico. En plan, pois non me notaban o peito e non tiña a regra. Que máis podía querer? Entón, pois claro, logo foise de mai, empecei a pesar cada vez menos, na casa vestiuse todo como dunha aparente intolerancia á lactosa da que nunca fixemos provas. O sea, era como: "ah, si, non é que non coma, é que lle fai mal o leite". Entón íamos a visitar casas e eu xa tiña unha excusa para non ter que comer do que comía a xente, sabes? Entón estiveron aí como a punto de ingresarme, e eu cheguei a convencerme de que probablemente igual tiña unha tenia. Era como, eu sabía que estaba contando as calorías, pero... era un... delirio colectivo de finxir que non estaba pasando iso.

16:03

ÉRIC: Entón creo que... Neste momento digo, se tivera tido acceso a bloqueadores, non tería pasado iso, probablemente.

NEE: Claro. Paréceme moi interesante todo o que estás a comentar. Tamén grazas por comentalo.

ÉRIC: Nada.

16:18

NEE: Entendo que despois de todo este proceso de... pois iso, non saber a quen ou a como recorrer, que... axudas poder recibir, que... se cadra, non sei se sabías que existían os bloqueadores ou non...

ÉRIC: Que va! Non tiña nin puta idea, eu pensaba que estaba solo no mundo, joder.

NEE: Claro.

16:38

NEE: E cal foi o punto ou os puntos que che levaron a contarche... a contarlle a alguén que te identificabas como home trans por primeira vez?

ÉRIC: Pois eu creo que a desesperación de sentirme mal. Porque pasábame que cada vez que tiña temporada de exámenes, ou que tiña un estrés moi grande, que sempre coincidía con temporada de exámenes, pois empezaba o sea... Estudaba pola noite, non? Entón, pois nos descansos vía vídeos de rapaces trans que contaban os cambios das hormonas e tal. I entón era como, "buah, eu creo que sería moi feliz se puidera facer isto". Pero acababa a temporada de exámenes e era como, "bah, non... non, ni de coña!". Pero cada vez que volvía a haber un examen, ou algo que me causaba angustia... Eu que sei, algunha persona da familia enferma e eu recordaba que ía morrer nalgún momento, como que me entraba o apremio.

NEE: Claro.

ÉRIC: Eu que sei, si.

17:31

NEE: E cando llo contaches a alguén por primeira vez, lembras?

ÉRIC: Si, a miña nai conteillo con 15 anos. Pero ela borrou o casete (risas). E dixera que non... que o respetaba, pero que non o compartía. Que a xente era moi mala, que non me ía apoiar... Entón, pois bueno. Ela, querendo protexerme, pois... non o fixo.

17:53

ÉRIC: Pero bueno, logo xa, pois intentei dos 15 aos 22 botar terra encima deso, olvidarme de que eso pasara, que eu era quen era, e con 22, rebentei, en plan, ya, osea... E entón foi como todo moi abrupto, a miña nai de repente era como que lle era noticia nova, sabes? Cousa que me angustiou moito. Todo o mundo me pedía paciencia...

18:22

NEE: Entón, entendo que dos 15 aos 22, volviches meterte un pouco dentro do armario.

ÉRIC: Si, si.

NEE: E non llo contaches a ninguén?

ÉRIC: Non. Pois non. Se a túa nai che di que non te vai apoiar a quen carallo llo vas contar?

NEE: Claro.

18:33

NEE: E xa con 22, como foi ese proceso de xa.. saír do armario?

ÉRIC: Pois pasábame eso, que na universidá pois, cada vez que tiña un estrés... pensaba nesto. Recordo que a miña bisabuela estaba moi enferma. I eu pensaba nesto e decía "xa, pero eu non lle quero dar un disgusto. Entón non sei se esperar a que ela... falte. Entón, pois recordo que ela morreu un 8 de marzo, ou 7 de marzo. E o 1 de abril pois cambiei o nome en redes e xa fora falando coa miña nai. Quero dicir, para a miña nai foi moi duro porque acababa de perder a súa avoa e tiña que facer outra dó.

NEE: Claro.

19:07

ÉRIC: Pero eu non podía esperar máis. Recordo que, o agosto anterior, contárallo a unha rapaza ca que eu estaba e... Fora... tivera unha reacción moi... que me sorprendera moito que, que... pois a... botouse a chorar e dixo: "é que nunca vas ser feliz porque nunca vas salir de aquí". Ou sexa, non me dixo, "tes que salir". Díxome "nunca vas ser feliz porque nunca vas salir de aquí". E chocoume tanto e impactoume tanto... Que me axudou un montón porque nese agosto foi cando empecei a socializar como Éric, e logo como que me daba moito medo que os meus dous mundos coincidiran. Nesa etapa de empezar a facerlo en secreto porque había tanto escepticismo e tanto... "igual te equivocas", por parte da sociedade en xeral, que me daba moito medo que realmente me estivera equivocando e que puidera mancar a alguen con eso. Entón... sobre todo á miña bisavoa, non? Pois de agosto a abril foi como unha cousa... extendida no tempo, que me costaba soste. Era como un pouco ser un espía.

NEE: Claro, entón tiñas como... dúas vidas diferentes ao mesmo tempo.

ÉRIC: Basicamente.

20:17

ÉRIC: E costoume moito, tamén... Veume moi ben, para poder empezar a mencionarme en masculino sen sentirme culpable, porque me sentía culpable. I ao mesmo tempo desenvolvín esta habilidade de non usar adxectivos, sabes?

NEE: Claro, para que non se decatasen de que...

ÉRIC: Claro, non me trataba en feminino na casa, o sea, quero dicir, evitaba usar adxectivos. Vamos, tremenda maestría.

20:39

NEE: E a partir de aí supoño que tiveches que saír do armario moitas veces, porque ao final a túa contorna acabouno sabendo, non?

ÉRIC: Sí, claro.

20:47

ÉRIC: Creo que das primeiras... dos primeiros seres cos que saín do armario foi ca miña gata. Pero, para min empezar a tratarme en masculino diante da miña gata foi como... jo... era como un espazo seguro, no que ela lle daba absolutamente igual, pero para min era moi importante a Blanqui. E... si que me fixo moito ben poder falar e mencionarme a min en masculino. Empoderoume moito, sobre todo cando falaba con xente que... que me lía como muller e empezaba a tratarme en feminino... eu sentíame como descuberto e procedía a tratarme en feminino porque non sentía que eu merecera tratarme en masculino. E co tempo fun como... reclamando ese espazo.

NEE: Claro. Entón foi un pouco como un paso, tratarte en masculino coa túa gata.

ÉRIC: Si, moitísimo!

21:39

NEE: Despois, claro, ás veces hai un pouco esta idea de que saír do armario é algo que fas unha soa vez, e xa estamos vendo que, no teu caso non foi algo dunha soa vez. Que tiveches que facelo e que en diferentes espazos estabas vivindo como, incluso case como se foses diferentes persoas.

ÉRIC: Si.

NEE: Entón, quería preguntarche se ti, despois, cando o contaches tiñas como... algún xeito de facelo, ou tiveches... como foi iso?

ÉRIC: Pois teño moi borrada esa parte da miña vida, a verdá (risas).

22:18

ÉRIC: Si que... A veces era como... baixo... quero dicir, baixo presión? Algunhas cousas déronse baixo presión e outras cousas déronse... pois porque non había... basicamente baixo presión. En parte... ou sea eu quería falar deste tema, pero sabía que non era o momento. A miña psicóloga do COF, esa puta tarada... como que forzou a maquinaria. E era como: "tal día temos consulta e xa me dirás como che foi". E era como: "eh, ola?". A miña nai... Quero dicir, eu necesitaba falalo, pero claramente a miña familia non estaba preparada. O 1 de abril tiña consulta con ela e tiña que chegar e dicirlle que todo ben. Sabes? Entón pois, pois nada. Fíxeno, pero por exemplo o meu pai, recordo que entraran na miña habitación e que me dixera: que lle fixeches a túa nai que está chorando?

NEE: Xa...

ÉRIC: I entón túvenllo que dicir. Quero dicir... non... Sin embargo el... como que era máis proactivo a... "si quieres, acompañaate". Pero eu tiña unha relación un pouquiño regulinchi co meu pai nese momento e foi como, "non quero nada de ti". Sabes? Pero si que recoñezo que me ofreceu axuda e non lla aceptei

23:25

NEE: Pois xa que... esa parte a tes un pouco borrada, podemos falar doutras. Que a min tamém me interesa, en canto a toda a transición, algúns elementos. Vamos ir falando deles, como sempre, volvo lembrarte que, se en calquera momento hai algún tema que non che apeteza falar ou que...

ÉRIC: Non creo.

NEE: Ou incluso dis, pois apetécame contar esta outra cousa que non está tan relacionada co tema, pero penso que pode ser interesante.

ÉRIC: Vale.

NEE: A min interésame recoller canta máis información mellor.

ÉRIC: Xa.

23:55

NEE: Agora, algo que me apeteceía falar contigo era sobre a escolla de nome. Porque claro, á hora de transicionar moita xente escolle un novo nome. Ti entendo que si escoliches un nome, e quería preguntarche un pouco como foi esa escolla de nome.

ÉRIC: Pois foi, mira... eu estaba como ca cabeza noutro puto planeta e non lle din a intencionalidade ou a dedicación que a xente lle suele dar. Recordo que eso... que estaba con esta rapaza, Sandra chámase, e estabamos barallando nomes, non? E, entón díxenlle: "Edgar". Porque xa, de feito, pasara unha cousa na adolescencia, que igual non a teño que contar, pero bueno, vouna contar.

NEE: Conta, conta.

24:34

ÉRIC: Estaba con colegas e íbamos ao cine. E entón fun ao baño antes de ir ao cine. E entón unha señora chamoume sinvergüenza e decía: "¿qué haces en el baño de las mujeres?". Entón, es minhes colegas dixeron: "ja ja, no sé que, cómo se pasó la vieja, no sé que!". E entón empezamos con, "eh! no sé que, Edgar", sabes? E entón, pois eu recordo que cambiara o nome no Tuenti, que fora un

acontecemento. O sea, yo ya estaba dando pistas amiguís, vale? Tiña 16 anos, entón xa llo contara a miña nai pero bueno, sen máis. Pero seguía socializando co meu outro nome. E... eu como que baraxáramos nomes e tal... e bah, saíra Eric, e pff... non recordo máis. Pero recordo que a Sandra, esta persona, era a típica persona que... pois... típica? Non tan típica. Que che pon as ferramentas na mau para que poidas usalas. Entón, recordo que ela intentaba como crear os espacios para que eu puidera estar tranquilo. Pois, socializar con colegas súes que non me conócían de antes, e presentarme como Éric directamente... E un día, acompañeina a un concerto que daba, e era como na Gudiña. Presentome a todo autobús como Éric. Entón xa quedou Éric.

25:45

NEE: E para ti foi importante ese cambio de nome? Foi como un punto de inflexión?

ÉRIC: Claro que si, porque era como que podía existir nalgún sitio. Aínda que fora nun festival de rock, na Gudiña. Sabes? Durante un día enteiro.

NEE: Que guai.

ÉRIC: Si.

26:03

NEE: Unha vez escollido ese nome, fíxeches algo... que pode ser que non, pero sei que hai xente que o fai, entón preguntóche por se ti fíxeches algo semellante, como para... celebrar ou recoñecer ese nome, algún tipo de festa, algún tipo de...

ÉRIC: Non, inicialmente non. Inicialmente creo que lle prendín lume ao mundo, cambiándoo no Facebook, e recordo que a miña nai que me borrara do Facebook para non velo.

26:31

ÉRIC: Pero é curioso, porque estaba tan hasta as narices de salir do armario persoa a persoa, que foi como... vamos ao práctico, sabes? E recordo que, bueno, pois que... Todo o mun... O sea, sorprendeume moito a reacción da xente porque foi bastante, en plan, positiva. A xente que opinou pa mal non mo dixo. A miña nai si que tiña moito medo deso, non? E recordo que había xente no pueblo, por exemplo, que non tiñan Facebook, que lle decía ao millor a filla: "ai... sabes que a filla da Eva, agora di que se chama Éric, non sei que". E contestaba a señora: "pero cando foi unha rapaza?". Sabes? Como, en plan, "esto ya se veía venir". Entón, sorprendeume moito que a xente maior fora quen millor o entendera.

27:14

NEE: Por esa outra parte, se cadra non tes como esa festa que algunha xente fai para celebrar o nome, porque non toda a xente trans o fai, pero si que, nalgún momento, fíxeches algo... por simbólico que fose, para desvincularte dese deadname que dicias antes?

ÉRIC: Pfff... Cambiar, quero dicir, hai xente que di: "ai non cambio as cousas no rexistro porque son unha persoa vaga". Cambia absolutamente todo. E de feito en urxencias segue estando o vello. Pero bueno, é gracioso, se te paras a pensalo.

27:43

NEE: Xa que falas disto de cambiar no rexistro os teus datos, entendo que para ti foi como outro punto de inflexión.

ÉRIC: Sí, bastante. Foi bastante largo. Foi... puxéronse bastantes impedimentos e hubo xente que, sin conocerme de máis ca de verme unha vez, foi testificar a xuízos porque estaba en posición de poder facelo, estaba en posición de poder, en plan, estou falando de xente, bueno, de ámbitos profesionais relativos ao cambio de nome. Xente que... se perdeu unha mañá por ir ao rexistro dicir que si, que tiña dereito a un DNI sen hormonarme. Por isto, por isto, ou por isto. Porque naquel momento obrigábante, non?

28:23

NEE: Podes explicar un pouco máis como foi o proceso? Polo miúdo?

ÉRIC: Pois, eu non me quería hormonar, porque non quería que me cambiara a voz, e menos de maneira abrupta, porque nese momento o meu sostén económico era tocar na rúa ou en bodas. E dábase moito medo, porque eu vía como me estaba indo en

psicología, e dábame moito medo que en endocrinoloxía fora igual de horrible. Entón foi como, buah, non sei se quero hormonarme, sei que ten cousas boas, sei que ten cousas malas, pero sei que en Ourense non hai moita xente preparada para isto. E dábame bastante pánico que se parecera ao que estaba pasando en psicología. Entón, pois non me quería hormonar. Pero pedínlle ao médico de cabeceira que por favor que puxera nun papel que eu non me podía hormonar polo que fose, para que me puideran dar o DNI, e el dixo: "Yo no puedo mentir!". E foi como: "Ah. Vale, genial, gracias". Pero, fíxoo outra xente que non era a miña médica de toda a vida, sabes?

NEE: Si.

29:21

NEE: O proceso de cambiar o DNI despois diso, foi longo, curto...?

ÉRIC: Un ano e medio! Un ano e medio pedíndome papeles que xa aportara. O sea, era un mareo, joder! Túvenlle que dicir á psicóloga que test me tiña que practicar, as preguntas eran absurdas... Bueno, xa saberás. Me gusta arreglar cerraduras? Del 1 al 5? En serio? Me gustan los vestidos, las muñecas, los coches? Que te pasa? O sea que me parece increíble, porque, se ser home fora unha cuestión de mérito, eu teño o teórico e teño o práctico, sabes?

29:49

NEE: E unha vez xa conseguido ese DNI, esa documentación... entendo que para ti foi como ese punto de inflexión do que falabamos. Tiveches algún tipo de celebración ou algo que fixeses, por pequeno que fose, por celebrar iso ou por marcar iso de algún xeito? En plan, "acaban de darme o meu DNI".

ÉRIC: Compartírao en redes pero non recordo facer ningunha festa. Recordo que fora o 17 de xaneiro de 2018, e cada 17 de xaneiro, pois é o cumpleaños do DNI. Quero decir, que é un cacho de plástico, non? Pero, pois para min significou poder estar respaldado a nivel legal e poder chegar a un sitio e decir, pois non me chames así, chamame así. Ou poder...O meu pai, recordo que cando quería ser ferinte, dicía, que pon o teu DNI? Sabes? Ao principio, cando non o entendía. Dios, que placer ter un DNI, de verdá! Marabilla!

30:38

NEE: E ese aniversario do DNI do que falas é algo que recordas cada ano? Fas algo cada ano?

ÉRIC: Non, non fago unha festa, pero si que, pois, a veces cando estou triste ou mal, penso e digo, creo que, relativizando, o meu mal de agora é o meu ben de hai nove anos.

NEE: Podes explicar?

ÉRIC: Creo que, hai nove anos, non tiña a tranquilidade que teño agora de ir a calqueira sitio, que me pidan pagar con tarxeta e que non teña que dar explicacións a nadie. Que poida ir coller un libro á biblioteca sin que nadie me diga "este DNI non é o teu". Quero decir, ir a unha entrevista de traballo e non estarme preocupando de, si me collen, ter que dar explicacións. Quero decir, unha noticia boa, que era que me colleran nun traballo, pois causábame moita angustia. Porque a vez que pasou, porque me fartei de repartir currículos, a vez que pasou, ese momento dixeran: "chegou". E sin embargo pois non, foi moi ben, porque a persoa en cuestión, cando lle din o DNI, foi como "ah". Sabes? Como que non mirou o DNI: eu expliqueillo e foi como super respetuosa con esse tema.

NEE: Que ben.

ÉRIC: Xa.

31:50

NEE: Antes falabas de... pois hormonación, e non entramos moito. Quería preguntarche agora, facer unha serie de preguntas con respecto ao corpo, como concepto. De novo, se hai algunha cousa que teñas que poñer un límite...

ÉRIC: Que nooo...

NEE: ...podes, en calquera o momento dicirme e saltamos a outro tema.

32:08

NEE: Bueno, o primeiro que che quería preguntar era se te hormonabas, xa dixeches que si. Entón, preguntarche un pouco como foi o proceso para conseguir esas hormonas e como foi tamén esa decisión, porque ti dixeches antes que ao principio non querías hormonarte, que che daba medo, que tiñas iso de que ti cantabas, era o teu sustento... Como foi esa mudanza de, pois, "si que quero, e vou comezar"?

ÉRIC: Pois, mira... conseguín un traballo que non dependía da miña voz directamente. Pasaba que fun a terapia e intentaba, pois, por exemplo, entender que iba a ter regra sempre, ou, quero decir, como... reconciliarme ca corporalidade, ou co que facía o meu corpo, e por activa e por pasiva intentaba como entender o tema da regra e saber que era unha cousa boa, pero cada vez que me viña era un drama. Por ritual, o ritual que tiña de comprar en lotes, ou sea, cando eu tiña a regra compraba tampós e compresas e usaba de todo á vez porque me daba pánico manchar. Pero que recordo que cada vez que iba ao súper, compraba como 4 ou 5 caixas para non ter que volver en moito tempo. O sea, dábase moitísima angustia, moita, moita, moita angustia.

33:23

ÉRIC: Pero era como "vale, se o compro todo xunto, pois paso a vergonza agora". En cambio, agora, cando teño que coller compresas para alguen, pois xa non me pasa, porque como xa non me len así, é como... guau, é que realmente a xente pensará que son un gran irmao, ou un gran primo, ou un gran mozo. Lamentablemente. Quero dicir que, xa non as necesito pero, non me causa a angustia que me causaba antes de ter un DNI ou antes de ter PASSING. Sabes?

33:53

NEE: Claro, entón...

ÉRIC: E que é como unha maneira silenciosa de darlles a razón... no que eles pensaban que era unha muller.

NEE: Entón para ti a regra antes era como algo que non sentías como propio.

ÉRIC: Era unha fonte de frustracións. Quero dicir, jo, doíame... Pois parecíame incómodo.

34:13

NEE: Podo preguntarche, como sempre, pon límites se non che apetece responder, pero pola primeira vez que tiveches a regra?

ÉRIC: Puf. Que cristazo, amigo!

ÉRIC: Recordo que era o 17 de maio de 2006.

NEE: Tes as datas moi...

ÉRIC: Porque era o día das Letras Galegas e pilloume na casa, amigue. Sabes? E entón, claro, si que me deran unha pequena charla por un anuncio que había de compresas, que aparecía unha señora con confeti i eu non entendía que onda aquilo... ou sea pff, explicáronmo como puideron, non? Pero menos mal que me veu na casa. E recordo que eu estaba como moi incómodo, moi hinchado, moi... "que está pasando? que es esto?" E fun ao patio da veciña, onda a súa cadela, e dixera algo como "xa me contou un paxariño que xa eres unha muller". E eu recordo que me caera o mundo encima, en plan "no... no!". Foi como... "menudo día de mierda!". Antes aquilo y ahora esto! Si, iso foi o primeiro día.

35:10

NEE: Volvendo ao tema das hormonas, por recuperar un pouco o fío que tiñamos antes, cando foi o momento en que dixeches: quero comezar?

ÉRIC: Pois cando estaba hasta as narices de falar deste tema en terapia, sentía que non avanzaban nel, e a veces é como jo, si que poñemos moito peso en aceptarte como eres e todo eso, pero realmente, hai como varas... osea, varias maneiras de medir a vida: en tranquilidade ou en... loita, i eu creo que xa estaba loitando en moitos aspectos e non quería loitar en todos, entón eu creo que merecía... Custoume moito aceptar que merecía descansar. E sentíame como un traidor. Como... Ha, claro é que se eu non desfago o constructo do xénero, quen o vai facer? I é como: "eh, tranquilo", sabes? Entón sentíame como un traidor, como que estaba facendo algo malo, como que non me estaba querendo o suficiente, pero estaba hasta as narices de... pois... de finxir que non me afectaba.

36:14

NEE: E como foi o proceso de conseguir as hormonas?

ÉRIC: Pois... Creo que moito máis doado que conseguir un DNI. Porque recordo que a psicóloga de feito insistía en "es que te tienes que hormonal, porque es que si no qué va a pasar". Ou a miña tía, que me quere moito, e que mo dixo con toda a bondá do mundo, díxome: "como non te vas...? O sea.... tu... Tu.... claro, non fagas como aquel que non se sabe se é un home ou unha muller". Entón era como guau. Era como... todo o mundo tiña unha opinión pero eu non sabía... A miña percepción das hormonas era que era unha cousa que te iba a matar porque era o que aparecía en todas as películas, era desastroso. Pensei moito, fixen moitas veces listas de pros e contras. E unha das que máis me preocupaban eran: quero vivir unha vida longa, descontento? Ou quero vivir unha vida máis corta, plena? Entón, como me din conta de que podía morrer en calquera momento, dixen, pois, mellor plena, y que dure lo que tenga que durar (risas).

37:16

NEE: Cando comezaches en hormonas, celebráchelo de algunha forma? Ou fixeches algo especial?

ÉRIC: Pois, recordo que empecei unha movida que non seguín porque era... mui traballosa, que era sacar unha foto cada día, destas... sabes? Pero... sen máis... Ti tamén? (risas) É que era moito traballo de dios, joder... Si... pero, e gustábame moito, pois... facíame moita gracia porque vivía ca miña amiga Lu e decíame: "Tes un pelo!", e vacilábame moito con eso... e era como... Rituales, non sei, pero vacile continuo, si. Pero a min facíame ilusión todo.

37:54

NEE: Con respecto a isto acabas de falar de... sacar unha foto cada día, que entendo que é un proxecto que ao final decaiu.

ÉRIC: Si...

NEE: Pero tiveches algún tipo de... xeito de rexistrar esas mudanzas que ías tendo?

ÉRIC: Pois empecei a grabar a voz e así. Non o... o sea... quédame pendiente facer unha comparación de agora, que creo que me acabou de mudar de todo... Pe... Xa era hora... Pero si que iba como, cada certos meses, como avaliando, cantando a mesma canción no mesmo tono e vendo como asentaba. E tamén unha cousa que fixo que non fora para adiante o tema das fotos é que un mes despois de empezarme a hormonal morreu a Blanqui, que levaba 18 anos na miña vida. Entón, fixome moito pensar nisto que dinde que dí de que as mascotas son como guías espirituais que veñen á túa vida para algo, e que cando non os necesitas... Bueno, un poquito utilitarista esto, non? Pero, que cando fan así como o seu cometido, que se piran (risas). A veces pensaba e era como... Non se piraría porque me empecei a pinchar? (risas) Non, estaba moi vella, a verdá, pobriña (risas).

38:56

NEE: E con respecto a isto de rexistrar a túa voz...

ÉRIC: Si.

NEE: e ir vendo como mudaba cada mes: para ti era algo simplemente físico, ou te axudou como a ver os teus cambios, a entender os teus cambios a nivel, pois, eso, concretamente a voz, máis a nivel psicolóxico ou para ti, para... darte conta de que iso estaba cambiando?

ÉRIC: Aínda que o tentei facer despacio, a nivel psicolóxico foi un esguince, porque non me ubicaba nada, desestabilizábame moito, que unha cousa que me regulaba emocionalmente como era cantar, de repente fora unha fonte de frustración. A día de hoxe sigo sin entender cal é a miña voz. Xa che digo que... cóstame. Que ten bondades moi grandes como que a xente non cuestiona que sea un home. Si que a veces pasa que, ao mellor se trato cunha persona moi maior, que ao mellor non está con todas as facultades, din: "nada, muller, nada", ou cousas así. Quero decir, creo que como que... Igual teño unha maneira de expresarme que non é... afortunadamente.... como... moi cortada polo patrón de macho-men, sabes? Pero creo que o feito de estar tranquilo connigo mesmo a nivel DNI, a nivel corpo, como que non me afecta como me afectaba ao principio. Ao principio... era un cristo. Non sei se estou contestando a pregunta ou se me estou indo.

40:14

NEE: Si, si, a min interésame todo o que estás contando.

ÉRIC: Creo que me desviei.

NEE: Pero está interesante porque sacaches como moitos temas moi interesantes.

40:27

NEE: Con respecto a isto das hormonas que estabas comentando, tamén de como te perciben, tamén de como ti... Bueno, supoño que tamén inflúe en como ti te percibes a ti mesmo, quería preguntarche se cambiou moito a túa relación co teu corpo.

ÉRIC: Flipas. Pero é que me sinto Benjamin Button a veces, porque de repente pasei de ser un neno a ser un señor. O sea agora hai xente que di: "dale las gracias al señor". Digo: "ola?". Teño entradas, pero teño 31 anos... sabes? Quero dicir, case 32, pero por favor eh... quero dicir que me sorprende moito porque sinto que me roubaron a adolescencia, non sei quen, pois, la vida. Como que me costa moito, teño unha autopercepción super distorsionada, porque de repente teño como un neno interior super presente, un neno que non puido ser. A veces hai que telo a raya, sabes? (risas). Pero, ao mesmo tempo... Cóstame moito falar con seguridade de temas que controlo. Síntome pouco audaz. Vexo homes cis coa miña idade que teñen menos idea ca min en calqueira cosa e non dudan en afirmar con rotundidade de cousas, sabes? Eu pensei que cambiaría coas hormonas e coa percepción, pero creo que é unha cousa de socialización.

41:45

NEE: E con respecto a ti... a túa propia relación co teu corpo...? Porque antes falabas, por exemplo, dese... Bueno, non se clasifícalo como odio, ou desa inseguridade de incluso chegar a desenvolver un TCA para intentar mudar o teu corpo. Agora, con estas hormonas, estás conseguindo esas mudanzas dun xeito como máis saudable...

ÉRIC: Si, claro.

NEE: ... ou que non che está supoñendo, pois todos os problemas que era, pois adelgazar obsesivamente. Notas aí unha mudanza na túa relación co teu corpo?

ÉRIC: Eu por un lado digo, odiaba o meu corpo? Porque é que eu creo que non é que odiara o meu corpo. Odiaba que o meu corpo non entrara nestes estándares e era a quen llo facía pagar. Pero o meu corpo sempre me serviu para dar abrazos, para comer, para ir correr polo monte ca bicicleta. O meu corpo... jo, é unha cosa moi increíble. E ponme moi triste telo tratado mal.

42:43

ÉRIC: Aí, que me vou poñer a chorar...

NEE: Se precisas parar un pouco...

ÉRIC: Pero... que va... non creo que fora odio cara o corpo. Creo que cando a xente di "odio cara o corpo", eu quero dicir actualización. Igual que quíte as moas do xuízo para que non me incordiaran, pois quíte os ovarios porque non ían ter unha función na miña vida. Quíte as tetas porque non iban ter unha función que non fora molestarme. Pero estou moi contento de, antes de telas quitado, ir á praia en tetas e terlle feito a tarde complicada a señores que mas miraban.

43:20

NEE: Antes de meternos nisto de outras... das operacións, e do tema das operacións... si que quería preguntarche se dentro das... da hormonación, houbo algunha mudanza en concreto que para ti supuxese un antes e un despois?

ÉRIC: Si.

NEE: Porque as hormonas teñen moitos efectos diferentes. Se houbo algún para ti que fose como... un punto de inflexión?

ÉRIC: O pelo na cara? Buah, increíble. A alopecia? Buah, increíble (risas). Quero dicir, que agora penso en ir a Turquía, poñer pelo e digo: "buah". Pero non é a angustia de: "vanme tratar en feminino se non teño pelo na cabeza", sabes?

NEE: Claro.

ÉRIC: Quero dicir, ten unha orixe completamente distinta. Ten unha orixe... pois nos estándares de beleza da sociedade, pero non me empeora a calidade de vida, sabes? Teño menos capital sexual? Pf, podo vivir con iso.

44:09

NEE: Pois... non sei se queres comentar algunha cousa en concreto de hormonas que penses que quedou atrás e que sexa interesante...

ÉRIC: Estou pensando, eh. Jo, pois, sobretudo ao principio gustoume moito, porque era como... Que aventura me depara o día? (risas) Non sei, que síntome que estaba moi presente, que estaba moi como vivindo o que non vivira na adolescencia e creo que foi un regalo, poder verme no espello e ver... a cara angulada e ver... bigote! E ver que me baixaba a voz... jo.

NEE: Que guai! Foi un pouco como esa puberdade que dixeches que non viviras.

ÉRIC: Total...

44:53

NEE: Agora, se che parece, podemos falar diso das... das operacións.

ÉRIC: Okay.

NEE: Ti concretamente... podemos comezar falando da túa mastectomía, que ti fixeches unha mastectomía bilateral. Se nos podes contar un pouco como foi ese proceso?

ÉRIC: Buah, pois unha lista de espera que flipas... Cando me chamaron, como que botei para atrás porque precisamente dábame moita angustia como fora o servizo médico en Ourense. Logo volvíno a empezar, cando me din conta de que non podía facelo pola privada porque estaba nunha situación bastante precaria... e ao final pois fíxeno pola pública en Ourense e... ben. Quero dicir, non son o David de Miguel Ángel, non me tallaron como deberían (risas). Quero dicir, as tetas de Musolas están moito máis perfiladas, pero... Están planas! Sabes? E levantarme pola mañá e poder poñer unha camiseta branca, sin preocuparme ou sin estar todo o rato tirando da camiseta para fóra, dáme unha paz mental... De feito, eso si que foi mui antes e despois. Porque por moito que tivera pelo na cara, a xente como que me miraba o peito para... comprobar, sabes? E, cando saín do hospital.. ou sexa foi salir do hospital e comprobar que efetivamente a xente xa me trataba en masculino. O sea, non... Nadie dudaba de nada... Aínda que eu estivera cunha faixa e puntos por debaixo.

46:15

NEE: E esa decisión de facer a mastectomía foi algo que che custou tomar, como a das hormonas?

ÉRIC: Non, levaba moito tempo querendo facela. Dábame moito medo facelo en Ourense porque non tiña confianza no sistema sanitario. Con toda a razón do mundo (risas). Pero... o sea, porque cada vez está máis privatizado, precarizado, e... bueno, que che vou contar? Pero non... o sea, era unha cosa que tiña moi clara.

46:40

NEE: Tiveches algún xeito de celebrar? Esa... ese antes e ese despois do que falabas.

ÉRIC: Creo que poder parar de traballar e poder estar presente, o sea, ter unha baixa e poder ver películas que quería ver, estar con xente que quería estar, xogar a xogos que levaba tempo querendo xogar, sentirme cuidado... foi moi bonito. E si que me axudou moito, por exemplo, primeiro fíxen a histerectomía antes da mastectomía. Para a histerectomía non avisei a miña familia, para a mastectomía, a miña nai díxome que lle gustaría estar. Recordo que o meu pai estaba moi mal da espalda, veume cuidar... Quero dicir, foi un proceso totalmente diferente, no que me sentín moi acompañado, moi querido e moi respetado. Entón pois... Poi foi moi bonito, por exemplo, chegar do hospital e darlle a sorpresa a miña abuela, que contaba conmigo ao día seguinte, e ver a súa cara de alegría... Si.

NEE: Que guai.

47:32

NEE: Non sei se, con respecto a isto da mastectomía, queres contar un poquiño máis sobre o que supuxo para ti. Chegar a facer esa operación e ver o resultado despois.

ÉRIC: Impactoume moitísimo, porque era como unha cosa que sempre ideara pero non non non... sabes? Ver que me puxeran os pezós... dixeron: "puxéronme os pezós moi arriba". De repente sentir os pezós tan arriba, era como rarísimo, sabes? Era como: "buah, están pegados ao meu corpo!".

NEE: (risas) Claro

48:03

NEE: Hai algunha cousa así en concreto da mastectomía que penses que che gustaría comentar ou...

48:15

ÉRIC: Aprendín que hai cousas moi bonitas detrás do medo e do dolor. Dolor... bueno, quero decir, non... non padecín moito porque me daban calmantes i eso, pero era o que máis medo me daba, sabes? Non poder ser independente, non poder ir ao baño só. E, pois, poder, quero decir, poder sentir que podía pedir axuda... pois foi mui bonito.

NEE: Que lindo iso.

ÉRIC: Si, verdá?

48:49

NEE: Antes mencionaches outra operación que foi a hysterectomía...

ÉRIC: Que marabilla.

NEE: ...que tamén a fixeches...

ÉRIC: Si, si.

NEE: Podes contarnos un pouco máis...?

ÉRIC: Foi moito menos invasiva, foi por laparoscopia... quero decir, xa tiña como un amigo que a fixera que me axudou un montón porque me quitaba a preocupación de cando un punto estaba curando raro ou así. El dicíame: "sí, eu tamén o tuven así", sabes? Quero decir, que cando tu ves unha ferida curando pinta feo, que ao mellor está negra... Pois se outra persona di: "a min pasoume" pois quedaste tranqui. Entón, foi unha operación menos invasiva, por dicilo de algunha maneira, pero aínda así, custoume un montón que o meu cerebro integrara ese cambio. E de feito, como un ano despois, estaba pa ir ao ximnasio, e tiña 2 pantalós pa ir ao ximnasio, porque iba 2 días a semana. Un azul e outro roxo. Entón, recordo que pensei: "bah, vou poñer o azul, porque hai moito tempo que non me ven a re..." Sabes? "Entón igual me ven o xoves". Entón foi como... guau! Claro que hai moito tempo que non me ven a regra porque me operei hai máis dun ano! (risas)

NEE: Claro, é unha mudanza bastante grande, entendo.

ÉRIC: Pero o meu cerebro seguía como... Sabes?

NEE: Como que non o asimilaras.

ÉRIC: Claro. Como que me iba a outra velocidade. Bueno, que tamén pasa ca espacialidade cando che quitan o peito, non?

50:04

NEE: E como foi esa decisión de querer facer esa operación?

ÉRIC: A de hysterectomía? Pois... de estar farto de ter que teorizar todo, e de racionalizar todo e de intentar conectar con tódalas movidas das emocións. Quero decir, hai que conectar cas emocións? Si, pero, podemos ir unha a unha. Entón, se eu realmente non quería ter a regra porque non quería xestar... creo que pasei moito tempo intentando demostrarme que podía arreglarlo, que podía entenderme. Cando tiña moitas máis movidas nas que entenderme. Sabes? Non sei se mo estaba intentando demostrar a min ou á xente. Sobre todo por demostrar que non era o corpo equivocado.

NEE: Claro.

ÉRIC: Entón creo que ás veces non vivín a miña transición plenamente centrándoa en min. Se non que a veces sinto que estaba como intentando demostrar que a xente se equivocaba.

50:51

NEE: Ehm... Unha vez... Feito isto, entendo que, polo que estás comentando, tamén foi un pouco como un antes e un despois, non?

ÉRIC: Desde logo.

NEE: En que sentido?

ÉRIC: No sentido de... teño un examen de tal cousa tal día. Saber que non vas ter a regra. Saber que vas poder ir entrenar con fulanito porque quedastes pa ir correr ao lado do río e ue non vas estar en plan ah... Ou que vas ir a praia tal día e non vas estar pensando en levar compresas e tampós. Ou que non vas ter que estar salindo do baño porque non hai papelera no de tíos, sabes? Ou que non vas ter que ir ao supermercado a comprar compresas.

51:31

NEE: Houbo algún tipo de... De novo vólvoche preguntar se fixeches algo como para marcar que ía ser esa operación? Ou cando a fixeches, algún tipo de celebración? Algo... Xa non digo celebración tanto como festa, se non algo que fose importante para ti.

ÉRIC: Recordo que era o Orgullo. O sea... recordo que era San Xoán a noite antes de operarme e a xente non paraba de tocar a... gaita na praza do lado da miña casa. I eu estaba desquiciao, estaba pensando: "como pode a xente estar aquí, cambiando de ciclo, eh? E eu podo morrer mañá!", sabes? O que si que recordo, que ao día seguinte de darme a alta, cheguei aí e estaba a xente, pois, que seguía celebrando cousas do Orgullo e... pois sentir que a xente estaba contenta de verme pois pa min xa foi a celebración. Quero decir, non foi un rito intencional de pasaxe, pero... foi mui gracioso porque había xente que era como: "ai, cuidado, espera que te abrace...", e dicíanme "ai que plano ves!". E era como: "non, non me operei das tetas" (risas). Quero dicir que ás veces é como que a percepción da xente é supresuxestionable.

52:36

NEE: E ao final, o día antes estaban cambiando de ciclo, pero ti un pouco o día despois estabas cambiando de ciclo tamén, non?

ÉRIC: Si, pero non a tiña clara de que eu for estar vivo, sabes? (risas) Tiña moito medo de palmala.

52:48

NEE: Claro. Estabamos falando do corpo, e falamos das operacións, e de... de hormonación e de tamén a túa propia percepción do teu propio corpo e a percepción da xente do teu redor... e como iso influíu en como ti te vías a ti mesmo, e a mi apetécame agora falar un pouco, se che apetece a ti tamén e sempre se en calquera momento non queres responder algunha cousa ou sintes que queda algo atrás podes cortarme... falar un pouco da túa relación co teu corpo e co corpo do resto en canto a sexualidade.

ÉRIC: Pois o feito de que... se me hipertrofiara o clítoris, pois cambiou totalmente a miña maneira de sentir placer. Ao principio era o típico, de que tiña máis sensibilidade e tal, logo foise como... amainando, non? Quero decir, perdeu sensibilidade, pero... nese momento estaba nunha relación de parella cunha persona ca que me sentía moi cómodo, e como que todo foi mui... natural e rodado, pero si que unha cosa rara foi o olor corporal, o sudor, sobre todo, cheiraba a maicito, é verdá. E quero decir, a veces non me reconecía a min mesmo no olor. Pero no tema da sexualidade, pois tiveron a gran fortuna de estar ben acompañado nese momento e poder explorar doutra maneira.

54:07

NEE: Porque claro, ti, antes da túa transición, como definías a túa sexualidade?

ÉRIC: Guau, unha... guau, que melón... Antes de transitar, cando eu llo dixen á miña amiga Rato, que eu era un home trans, ela díxome: "ah, entón eres hetero". Porque naquel momento eu solo... bueno... sentía que me gustaban as rapazas. Porque como che dixen, a miña única maneira de mostrarme como quen era, era ser la más lesbiana. E recordo que me impactara moito que me chamara hetero, porque para min hetero era como o que se supuña que tiña que ser. E díxenlle: "no no, son lesbiano" (risas). Total,

que ni una cosa ni la otra (risas). Pero definía así a miña sexualidade. E costoume moito... Si non tivera tido acceso a hormonas ou a operacións, non creo que chegara á conclusión de... de... de ser bisexual. Creo que tería ao mellor reprimido iso, porque creo que me situaría nun rol... sabes? Feminino... si se me entende. E como que... era como que fuxía de todo o que puidera asociarse a eso.

55:19

NEE: E como foi ese proceso de entenderte neste ámbito?

ÉRIC: Mui lento. Mui lento. Recordo que, antes de hormonarme, investigara en internet os cambios que padecían os corpos... que padecían, bueno... ou que disfrutaban. E recordo que acabei en páxinas porno vendo... pois... tíos trans... pois vendo como se hipertrofiaba o clítoris. E iso axudoume moito a... pois cando me empezou a medrar a min, ou a cambiar, pois... non sentirme raro ou mal. Porque nun libro de ciencias no cole eu non puíden ver eso, sabes? Entón, poder ter unha referencia gráfica do que iba a pasar, fíxome sentir que non era eu o único. Xustamente ao contrario do que me pasara de pequeno, de que pensaba que non había nadie máis así.

56:07

NEE: Claro, ti, á hora de entender a túa atracción, segundo dicias... falabas de que antes te entendías como iso... bueno, cando non tiñas referencias, chegaches a denominarte como lesbiana. E despois...

ÉRIC: Como lesbiano (risas).

NEE: Como lesbiano. A túa comprensión de ti mesmo acabou levando a un momento agora que te defineis como home bi, se non entendín mal. Entón, para ti, houbo como algún punto de inflexión, ou como foi ese proceso de descubrir que tamén sentías ese desexo ou esa atracción por persoas que se identifican como homes ou dentro do espectro masculino?

ÉRIC: Pois creo que... a labor de investigación que me levou a consumir porno, foi como, "Ah! Pois... creo que me gusta esto". E logo, pois, levoume tempo mentalizarme e verbalizalo. Pero creo que se non tivera transitado tería sido inviable, e que probablemente sería un perfil sin foto no Grindr (risas).

57:23

NEE: E houbo algún momento, algún punto de inflexión que dixeses... "Vou intentar explorar esta parte de min, ou vou intentar entendelo, ou vou..."?

ÉRIC: Si, cando rompín con esta persona ca que estaba, pois foi como... "buah, pois, a vivir", sabes? E tiveron a gran fortuna de dar con rapaces con cabeza, quero decir, que tamén outra cousa que me angustiaba era a percepción que eu teño do sector home cis. Co tema do consentimento, co tema da delicadeza... esas cousas. Pois creo que din con... sabes? Con xente decente, por fortuna.

58:01

NEE: Podes desenvolver isto da percepción?

ÉRIC: Como?

NEE: O que estabas dicindo da percepción do home cis, e como tiveches que recolocar iso.

ÉRIC: Que polo xeral sinto que un home cis, ao ser tan audaz e dar por feito que sabe de todo, non sempre escoita as aportacións de persoas que son socializadas como mulleres. E por experiencia propia, joder, pasábame antes de transitar, que non se me escoitaba antes como se me escoita agora. De todos os xeitos, a xente que me conoce de antes, por exemplo, no entorno ximnasio, non se me escoita como outro home. E son consciente. Entón, no eido sexual dábame pánico que eso pasara. Sabes?

NEE: Si.

58:46

NEE: Con respecto a isto, estás falando de que non se che escoitaba antes como se che escoita agora. Dános un pouco para falar dun tema, creo, que é moi interesante, que ao final unha transición é algo que fas moito por ti, pero que tamén inflúe moito en como o mundo te percibe.

ÉRIC: Total.

NEE: Non sei se ti tes esta experiencia, se podes falar-me un pouco disto de como mudou a percepción do mundo sobre ti...

ÉRIC: Mira, teño unha que era o veciño, o marido da que me dixo "xa eres unha muller", que antes de transitar eu... socialmente, eu lera "En vías de extinción" de María Reimóndez, e a protagonista non se depilaba. Entón eu dixen: "por que non o vou facer eu?". E fixen un experimento. Recordo que un día este señor díxome: "que peluda eres". O sea, como facéndome sentir sucio, non? E recordo que me sentín moi mal connigo e, pois non me depilei, pero sentínme mui mal comigo. E un ano despois, cando eu lle dixen, tesme que chamar Éric porque son un rapaz, miroume as pernas, e eu aínda non me empezara a hormonalar nin nada, miroume as pernas e díxome: "pfff... pois non tes muito pelo". Quero dicir, nada cambiara no meu corpo, non me pinchara nada, e as pernas que antes eran como antihixénicas, peludas e incorrectas, de repente eran insuficientemente masculinas, sabes? Eso voloume a cabeza dunha maneira que non se borra na vida.

01:00:09

NEE: Entendo isto e me parece super interesante porque eu tamén teño experiencias parecidas, de feito concretamente coas pernas tamén me ten pasado cousas semellantes.

ÉRIC: Lol.

NEE: A min téñenme dito que, "ah claro, e que ti xa tiñas como... pelo de home antes, non? Nas pernas".

01:00:27

NEE: Entón... tamén che quería preguntar un pouco xa non só por estas cousas que son percibidas diferentes cando te len como home ou cando te len como muller, senón, con respecto a como a xente se relacionaba contigo, notaches diferenza?

ÉRIC: Total. Quero dicir, agora, cando entro nun ámbito no que hai homes cis que non me conocen dantes, hai como unha camaradería rara. Cando hai un home, a veces, que non me conoce, no? Aproxímase a min e fai ao mellor un chiste machista. Pois hai eso, situacións que son super incómodas, nas que ao mellor confronto e... bueno, quero dicir, non me interesa que se me perciba de maneira simpática nun entorno así. Pero antes non pasaba. Antes era como... unha persoa non interesante nese sector, non desexable, non... quero dicir, non escoitable, sabes? Era unha persoa prescindible e agora de repente, pois pola miña aparencia física, de repente son un colega. E dáme moita rabia pensar que agora interpreto xestos de maneira amable, e son consciente que si hai xente coa que agora coincido, que si me conocera hai nove anos... a veces penso que... que se me estropeou o radar de gilipollas, sabes? Porque agora paréceme que todo mundo é moi cuqui, jaja jiji, pero sei que hai moita da xente ca que podo tratar de primeiras, hai nove anos quedaría no círculo externo do radar. E ao mesmo tempo hai xente que non podería conocer en intimidade ou en cercanía, pois por un malentendido, que ten pasado.

01:02:17

NEE: E que supuxo para ti que a xente mudase o xeito de percibirte?

ÉRIC: Deume moita tranquilidade, non ter que andarme xustificando todo o rato. Pero tamén me frustra moito non saber... Non teño habilidade para detectar imbéciles. Sabes?

NEE: Claro, entendo isto de... non tes que estar xustificándote todo o tempo como que non tes que estar, por exemplo, corrixindo a xente que che tratan en masculino.

ÉRIC: Claro.

01:02:45

NEE: Eu tamén quero preguntarche sobre todo, xa non por cando te tratan en masculino, en feminino, ou cando xa entenden a túa identidade ao verte ou non; senón, con respecto a estas mudanzas, non xeito en que a xente te trataba. Como foi o proceso de decatarte que estaba mudando todo iso? Como ti o, viviches.

ÉRIC: É que é moi bestia. Non é... É que non é unha movida que digas, "é sutil", é que bestial. É que... é que de repente, como que, empezas a partida en modo fácil. Por exemplo, cando a miña abuela estivo hospitalizada, pois púxenme a facer a cama, mentres ela

estaba no baño, e veu unha enfermera e dixo, "ai, que neto tan..." como dixo? Pois sabes, como... "funcional", sabes? Es que señora... Que si me tuvera percibido eso hai nove anos, non me tería aplaudido, porque era como o que se esperaba de min. Sabes?

01:03:29

NEE: E agora notas que, cando estás en certos círculos, que se cadra non, eu pregunto por saber se pasa ou non, falabas antes da camaradería entre homes, por exemplo, que é algo que antes non... ou non percibías ou se percibías o percibías como algo externo, non que te intentasen incluír. Pero notas que hai como certos... ritos, ou certas costumes, ou certas cousas que te implican socialmente que antes como... te excluían, ou antes te implicaban, e agora te excluían...? Pode ser, por exemplo, a camaradería, iso de, agora xa se asume que ti formas parte dun círculo e que tes que estar, pois iso, seguir esas bromas machistas que dicias, ou ser colega dos homes, simplemente por esa cuestión de xénero... Hai algún outro rito, costume ou xeito de actuar en sociedade que mudase en ese aspecto?

ÉRIC: Para min, o sea, hai un par de cousas que quero comentar aquí. Espera que se me olvidou unha, un minuto. Oh, fuck! Un minuto, eh.

NEE: Si, si, non hai presa.

ÉRIC: Buah, acábaseme de ir muchísimo.

NEE: Estamos falando diso, dos...

01:04:38

ÉRIC: Si, por un lado, quería comentar que, por exemplo, poder ir ao meu vestuario, ao que me corresponde, en kárate, que levo ido a kárate media vida, para min poder ir a ese vestuario é como moi tranquilizador, porque bueno, teño confianza con esta xente, aínda que bueno, podemos ter pensamentos políticos distintos, pois podemos convivir, non me sinto... sabes? Quero dicir, pódome duchar... Non vou en bolas... literal que non (risas), á ducha... Pero, quero dicir... mítico, lévome a toalla e a roupa interior, e salgo, quero dicir, sintome relativamente tranquilo. Pero ao mesmo tempo a xente que me conoce de antes, por exemplo, en kárate, non é consciente de que... Hai, por exemplo, un señor en concreto que cando fala, e hai dúas... hai unha persoa máis, nunca ten o corpo orientado hacia min. Sempre está falándolle a outra xente. Cando eu falo, non sempre se me escoita. Pero, noutras ocasións, pasa ao revés, pasa que eu estou cun colega, e hai unha muller que nos está atendendo, por exemplo, nun bar, e el está orientado hacia min. En vez de estarlle falando a ela de que ingredientes quere na pizza, figúrate. Sabes? Pero non... non o fan de maneira consciente i é o peor de todo, que non falamos explicitamente entón, pois, eu verbalizo esto e a veces é incómodo. Entón, creo que... a camaradería? Si, pero non me sinto como parte do sector señores.

NEE: Claro.

ÉRIC: Non me sinto... Por exemplo, cando a miña prima se casou eu preferín ir á despedida de solteira. Non tiña nada en común cos colegas do meu primo, quero dicir... non se me perdía nada.

01:06:23

NEE: Que cousas che levan a dicir que non tes nada en común cos colegas da túa prima, por exemplo?

ÉRIC: Non me sinto que teñamos as mesmas inquietudes, o mesmo humor, e din movidas... Quero dicir, os homes en xeral. Non os homes dos que me acompaño. Quero dicir, teño colegas que son personas sensibles, que falan das suas emocións... Quero dicir, persoas cas que podes falar. Non creo que eu teña un sitio... Con un entorno que está estudiando pa ser guardia civil ou que queda os domingos para xogar ao fútbol. O sea, guai por ti, pero... non.

01:07:12

NEE: Agora estamos falando de contornas e de outra xente, de como outra xente tamén... bueno, ten eses rituais, ou como ti entras dentro deses rituais ou non, dentro deses grupos... A min intéresame saber se houbo algún tipo de... iso, ritual ou punto de inflexión, ou un antes e un despois para outra xente externa ti, para entenderte a ti como Éric, como home trans. Ou algo que lles axudase.

ÉRIC: Creo que o punto de inflexión non desexado foi a comunión no que todo o presenciou o puto espectáculo deste menda intentando boicotear absolutamente todas as fotos. Quero dicir, eu pedín que me levaran o uniforme do Madrí para cambiar o vestido

polo do Madrí ao ir ao restaurante. Nadie quixo soste ese ritual (risas). Entón, jo... creo que máis que facer rituais en prol da transición, intentei boicotear todos os rituais que intentaban como respaldar a ilusión que a xente tiña de quen eu era. Sabes?

01:08:14

NEE: E outra xente tivo algún ritual para entender iso? Ou para... por exemplo, penso, na miña casa eu antes chamábame doutro xeito tamén, e o meu nome tiña un N tamén. Entón, na porta de cada habitación está escrito o nome de cada persoa con letras que se pegan e se despegan. Entón, para a miña familia foi un ritual, se queres chamalo así...

ÉRIC: Que bonito.

NEE: Colle durante pois... un día celebrando Reis deixárome un paquete cun regalo que eran os dous Es.

ÉRIC: Que guai.

NEE: Entón eu quitei todo o meu deadname, excepto o N que quedaba, e puxen os dous Es.

ÉRIC: Que bonito.

NEE: Entón iso foi como algo que á miña familia lle axudou a mostrarme que... que querían aceptarme, enténdelo e querían chamarme polo meu nome. E tamén foi un xeito que a min... pois me axudou a sentirme entendido, aceptado... Non sei se ti eres capaz de pensar en algo parecido ou algo simbólico que...

01:09:13

ÉRIC: Sí, si, posto así, si. Recordo que a miña prima era a única persoa da familia que o entendeu desde o primeiro momento e púxose como nunha situación moi comprometida co resto da familia, porque confrontaba estas situacións. Cando chegaba a Nadal, escribía Éric nos regalos, non escribía outra cosa, sabes? I entón eso pois causaba cristos. Ao principio, sobre todo. E recordo que un regalo era do meu primo foi... A miña letra... O sea o meu nome en pezas de madeira. Outro Nadal foi o meu nome en luces (risas). Enton pois como que se armaba un pouco o cristo. E despois de moito tempo a miña... creo que foi a miña nai. Non, foi a miña familia de Uruguay. A miña familia de Uruguay trouxo, un Nadal que viñeron, trouxeron... O sea, esa era outra... a miña tía de Uruguay intentando xestionar este cristo desde alá, sabes? (risas). Recordo que trouxeran como... colgadores destes pas chaves do coche e trouxeran un que puña Éric. Entón pois recordo que fora como: "bueno, mira!". Si que... como... esos detalles sutiles... O sea, pero pensei que te referías a un ritual que se repetira no tempo.

NEE: Que va!

ÉRIC: Pois si, eso si.

01:10:27

NEE: Hai algún... Así, máis xesto simbólico que lembres?

ÉRIC: Tou pensando, eh?

NEE: Sí, si.

ÉRIC: Bueno, pois antes de transitar socialmente, cando me graduei da carreira... o sea, ese vrao antes. A miña prima, acompañoume a comprarme un traxe á tienda de roupa. O sea, nadie esperaba que levara un vestido, non? Pero a miña prima como que foi moi validante co tema. Ou a miña abuela, cando era pequeno, cando era adolescente, obsesioneime con poñer roupa floxa de rapeiro. Míticos baggies, míticas XXLs... non sei si che sona (risas). A miña abuela, cando íbamos ao... á tienda, decía, "é non lle serve nada, porque... é que ten o tiro moi alto... o sea, moi baixo", sabes? "Como que ten... non lle serve a..." Entón como que intentaba xustificarme. Iba no coche e iba decindo, "a túa nai vains matar, a túa nai vains matar...". Era a súa maneira de como... Valida... Non me validaba, porque quero decir... pero sí que o facía, sabes?

NEE: Claro.

ÉRIC: Entón para min poder ter dous pantalóns que non me marcaban a cadeira era demencial. E claro que había cristo por non comprar a roupa que a miña nai esperaba, pero...

01:11:41

NEE: Falando da roupa, podemos seguir... tamén fechando como... isto de falar da transición e comentar un pouco da roupa, que penso que tamén é un elemento como moi visual...

ÉRIC: Si.

NEE: ...que marca a transición da xente moitas veces, outras veces non ten por que. Para ti mudou o teu xeito de vestir?

ÉRIC: Totalmente. Claro, antes puña o que podía, en plan, sempre fun moi de heredar roupa, pero dentro da roupa que heredaba pois só usaba roupa escura, roupa holgada. E de repente cando me quitaran o peito foi como... "ah podo poñer camisas blancas!". Foi unha locura. Entón empecei a poder vestirme como me gustaría.

01:12:23

NEE: E que supoxo iso pa ti?

ÉRIC: Pois unha paz increíble, a verdá. Porque eu, un, sentíame cómodo, a gusto, e non sentía que estivera comprometéndome a que alguen me puidera tratar en feminino, sabes? Porque cando me graduei, pois si, fun con camisa e americana. E torreime de calor porque non quería quitar a americana, sabes? Pero non podía usar tirantes, porque se me marcaría o peito. Non ter que usar binders, sabes? Poder ir ao ximnasio e non ter que ter unha camisa interior debaixo do karategui... pois era como... A primeira vez que fun a karate, sin a camisa interior ou sin un binder, foi un delirio, foi increíble.

01:13:07

NEE: Para ti foi un pouco como ese antes e despois, no?

ÉRIC: Total. E de feito, notei que, por exemplo, a miña relación... cas actividades físicas, pos por exemplo, o baile, pois anoteime a baile hai como 3 anos. Fun un ano, eh, non volví porque se me dá bastante mal, porque estou moi pouco conectao con esa parte. Pero... pero de pequeno escapa das clases de baile. Ou en kárate, como que empecei a poder moverme sin estar tan... Si que na miña vida diaria estou bastante rixido, pero en kárate, empecei a poder ocupar máis espacio. Sabes?

01:13:42

NEE: Dentro disto de mudar a roupa, entendo que ti, se cadra cando eras pequeno, pois intentabas xa, ter un estilo máis próximo ao que ti sentías como o propio.

ÉRIC: Si.

NEE: E despois volveu... veu esa etapa de intentar encaixar máis, que falabamos antes. E despois xa foi cando saíches do armario, e foches encontrando máis o teu xeito de expresarte, de encaixar no mundo de... bueno, tanto a nivel identificarte como home trans, como supoño que ao redor de moitas outras cuestións. Como foi ese proceso de cambiar o armario?

ÉRIC: E que tampouco... Quero decir, eu tampouco me puxen... aínda que intentei pasar desapercibido e non me salía moi ben porque eu non puña vestidos, corazón. A non ser que me puxeran unha pistola na cabeza, que... sabes? Pero, si que por exemplo, recordo que cando estaba na banda de gaitas, con 20 anos, pouco antes de transitar, armei un cristo solo por poñer un pantalón, porque ese día pois faltaba un timbaleiro, non? Entón dixen, pois esta é a miña, non vou ir facer un putito pasacalles con falda. E puxen un pantalón, e recordo que o profesor que se enfadara moitísimo. Como, "bua, sempre estás intentando chamar a atención". Quero decir, unha prenda de roupa, casi desata... vamos. Quero decir, non afectaba a miña maneira de tocar. Sabes? E recordo que fora como... "castigado!". Pero "como queres chamar a atención"? Pavo, literal que tu levas un pantalón e non está morrendo nadie.

01:15:12

ÉRIC: Si que... o que si me pareceu raro foi cambiar de usar bragas a usar calzoncillos. Foi como... "ah, mira". Pero foi como... Non sei, as bragas parecíanme cómodas, pero cando empecei a pór calzoncillos parecéronme máis.

NEE: E iso foi importante para ti, ese cambio?

ÉRIC: Foi como validarme e como empoderarme en: "merezo comprar esto, merezo vestir esto". Porque parecía que tiña que ter méritos para poder usar roupa ou para poder chamarme Éric. Cando a ningún home cis se lle pide un mérito para poder ser el...

01:15:49

NEE: E con esa roupa antiga que sentías que non te representaba, que fixeches?

ÉRIC: Pois, por exemplo, os binders doneinos. Hai algún pola casa aínda, sabes? Esperando a que o queira alguen. Como son bastantes de efemérides e así, a veces, pois si que teño unha mítica bolsa de roupa interior pola casa, que aínda outro día estiven limpando o armario, e sempre que a vexo digo: "debería tirala". E outra parte é como "non, é un recordatorio de algo", sabes? É un recordatorio de que xa non estou aí.

01:16:19

NEE: E tes outros recordatorios, outros... elementos que... teñan esa carga simbólica?

ÉRIC: Tou pensando eh... Tamén me pasa cas máscaras, de cando foi do COVID, eh? Quero dicir, non é unha cuestión só...

NEE: Claro, claro.

ÉRIC: Pero... Basicamente, nese sentido... Creo que... Non. Creo que... Si que me gusta moito, por exemplo, coller roupa de cando antes da mastectomía e poder poñela, e dicir: "ha!".

01:17:02

NEE: Eu creo que xa cubrimos basicamente case todo o que tiña que preguntarche. Máis ou menos fomos tocando todos os puntos. Entón, quería preguntarche se hai algo que non comentásemos que ti digas: "pois, penso que isto é interesante ou é algo da miña transición que... que penso que pode ter valor, ou que quero expresar.

ÉRIC: Tou pensando.

NEE: Temos tempo, tranquilo.

01:17:37

ÉRIC: Buah, é que é un pouco pesimista, eh?

NEE: Adiante.

ÉRIC: Sabes esta movida de que a veces di a xente...? "ha ha, son gay, nun mundo no que non tiña referencias...", sabes? "...de peña do colectivo, e eso faime pensar que podó facer calqueira cousa"? Eu a veces sinto que transitar... que me comeu toda a enerxía que tiña, e a veces cóstame un montón sentirme capaz de facer algo máis que existir. Pásache?

01:18:04

NEE: Eu aínda estou no meu proceso de transición, incluso a nivel físico, entón creo que é algo que non me pasa, a min me está dando enerxía.

ÉRIC: Que guai.

NEE: Pero supoño que tamén depende do momento.

01:18:15

ÉRIC: Creo que me alivia ver que hai xente nova que cada vez que está máis metida no activismo. Eu por exemplo, o tema do activismo si que me drenaba moito. Cada vez é como... "Pfff... por favor, relevo, por favor relevo!". Pero... non sei. Ao mesmo tempo, axúdame moito a relativizar de que... eso, por moi mal que esté, teño a... suerte de ser eu. E cheguei a pensar que podían non pasar.

01:18:44

ÉRIC: Quero dicir, cando era pequeno, soñaba con ser como son. Entón, creo que a veces, que me olvido, porque me parece xa como... "ah, é o normal", sabes? Pero cando me paro pensar digo... guou! Mui ben!

01:19:01

NEE: E antes de fechar,

ÉRIC: Si?

NEE: Si que é certo que, algo que eu sei de ti, que non comentamos nesta entrevista, pero que é algo importante que non nos podemos esquecer é que ti, algunha vez, tes celebrado algunha festa ao redor da túa transición.

ÉRIC: Si. Si, si, claro.

NEE: Queres comentarme un pouco diso? De onde ven?

ÉRIC: Claro, para min é importante celebrar o transniversario. E celebrar que... pois un día, causei algo parecido ao Apocalipsis, pero non acabou o mundo. Entón, cando eu cambiei o nome no Facebook, e de repente, houbo como moita xente apoiando, e de repente a miña nai non o fixo... pois rompeume o mundo un pouquiño. Pero tuven a bendita fortuna de que afastarme da miña familia permitíume medrar sen molde, e medrar sin basar a miña masculinidade na do meu entorno. E aínda que si que houbo cousas nas que botei de menos que alguen me enseñara como afeitarme ou... sabes? Cousas así. Pois non me ensinou meu pai a afeitarme, de feito sígoo facendo mal. Pero... tiven xente que me axudou a coller os crispis cando non podía levantar os brazos, e para min celebrar eso con xente que non necesariamente é de sangue, pois... é moi bonito.

01:20:20

NEE: E en que consiste exactamente ese transniversario?

ÉRIC: Pois en xuntar a xente que quero, facer xogos, e comer comida, e xogar a xogos, e xa está. Quero dicir... É como un cumple, pero... pero... pero de transniversario.

NEE: E o que celebras é o día en que cambiaches o nome no Facebook?

ÉRIC: É que... Pensado así digo... "que absurdo o das redes, sabes?". Pero é que...

NEE: Non, pero digo,

ÉRIC: Si, si.

NEE: ...é a efeméride onde se celebra.

ÉRIC: É a efeméride na que ese día tiña cita ca psicóloga ás nove da mañá, cambiño ás doce da noite do día antes porque tiña que cambialo pra poder decirlle que tal. Aínda que foi unha movida apresurada e angustiosa... arrastrou, acelerou todo. Sabes? Pa ben e pa mal. Pero... pecho de paralizame a veces, así que... bueno.

01:21:18

ÉRIC: Celebro que, aínda que ese momento marcara a ruptura ca miña familia, máis adiante no camiño, hubo un proceso de reparación, sabes? E durante moito tempo pensei que non iba a pasar.

NEE: Paréceme moi bonito todo isto.

ÉRIC: Moitas grazas, Nee.

01:21:36

NEE: Antes de fechar, porque agora comentaches así un par de cousas que tamén poden dar para falar, entón vamos comentar esas cousiñas e despois se queres, xa fechamos... Falaches de que ti, por exemplo, para... afeitarte, por exemplo, non tiveches referente.

ÉRIC: Non.

NEE: Ese referente de masculinidade. Como foi para ti ese proceso de comezar a afeitarte? Porque ao final tamén é un pouco outro rito, non?

ÉRIC: Si, de feito, afeiteime cando empecei a transición social. Non tiña claro que me fora hormonal, pero tiña claro que quería que me salira pelo na cara. Empecei a usar minoxidil, pero non funcionaba... esas cousas, non? E recordo que fixera unha sesión de fotos ca miña amiga Belén e unha das fotos era eu afeitándome. E recordo que... bueno que... que... que fixera varias fotos espido e... e tiña peito. Quero dicir, pra min foi... mira! Pois un ritual de certo xeito porque... contradecindo esta movida do corpo equivocado. A miña amiga Belén creou un espacio no que eu puiden sentirme cómodo pra quitar a roupa e sacar fotos de como era o meu corpo antes. E en ningún momento me sentín... que puidera ela tratarme en feminino. Por eso. Entón creo que foi un rito moi ben acompañado.

01:22:51

NEE: E iso despois completáchelo con fotos xa agora ou quedou aí?

ÉRIC: Quedou aí. Quero decir... porque pareime a pensar en que todo o mundo comparaba o corpo. O antes e o despois do corpo. Sabes? Co paso do tempo, si que claro eu consumía esos vídeos de antes esto, despois esto. Sempre quixen darlle mais peso á parte social. E á parte de que a xente cis adoita sinalar como cambien os nosos corpos, pero non adoita reflexionar sobre como nos tratan. Entón non quixen darlle como máis protagonismo a un tema que me parece, bueno, pois esencialista, porque en que che afecta que me cambio o corpo, sabes? Aféctame como me tratas. Entón pra min o reto era desnudarme e... inmortalizar algo que iba a cambiar. Agora, a min non me supón un esforzo ir á praia sin camiseta.

NEE: Claro.

01:23:53

ÉRIC: De feito, pasoume unha cosa o outro día que... o peque da miña ex quería maquillar e solo tiña maquillaxe con purpurina. Entón maquilloume os ollos e sentín a angustia de que tiña que ir ao zapateiro e dixen, "bueno, vou pasar pola casa e borrar esto". E recordo que dixen "que no!". E fui e aparecín cos ollos alí pintados, e sentín esa incomodidade que sentía por sistema cando non tiña acceso a hormonas e foi mui... Non sei como decilo... Humbling, sabes? Como que me fixo aterrar un poucoiño,

NEE: Si.

ÉRIC: ...rollo, "eh, colega, acórdate de donde vés...", sabes?, "...non sempre tuveches este privilexio, non sempre tuveches como... o agrado instantáneo, tuveches cuestionamento". E, bueno, está guai incomodarse a veces.

01:24:53

NEE: Non sei se... agora que recordaches así como algún momento... simbólico no medio para tí ou que fose relevante, se queres engadir algún máis ou lembraches algo máis polo medio que queiras dicir...

ÉRIC: Pois cando o neno... empezaba... o sea tiña que practicar o movemento de pinza, tiña como tres catro anos, e a profesora díxerlle que tiña que practicar o movemento de pinza e... empezóuselle a regalar pintaúñas. E claro, pintábame as uñas. E unha cosa que me causaba tanto rexeitamento, era como eu quero que este neno me medre noutro mundo. Axudoume un montón poder facelo con el, sabes? Acompañando a súa infancia, axudoume a curar a miña un pouco, sabes? E sentir que eu podía, pois, sentirme entendido con el, reparoume moito o neno interior.

NEE: Claro.

ÉRIC: Que foi moi bonito en verdá.

01:25:50

NEE: É un pouco o concepto que falabas antes desto das infancias roubadas, non?

ÉRIC: Total. Ou poder explicar abertamente, sabes, que... que... axudar a criar unha criatura de maneira de que vexa outras corporalidades. Por exemplo, pois pasou que... tiña esmegma e necesitaba, pois, purgar. O... o... prepucio. E recordo que cando estaba no baño habíalle que decir "tira da a pel pa trás, tal, non sei que". E tuvo unha etapa na que todo era "ahora tú". Recordo un día, díxome: "ahora tú". E díxenlle: "eu non o podo facer porque non teño pene". Entón el díxome: "sii". I eu "no!" (risas). Quero decir... na súa imaxinación... Entón, poder contribuir a que un neno medre con outras referencias, pois parécese moi bonito.

NEE: É super bonito.

ÉRIC: Sí que o é.

01:26:43

NEE: Eu penso que con isto, esta esperanza de... bueno un pouco tamén recuperar esa infancia que non... puideches ter, ou que che roubaron, ou que non puideches ter ao 100%...

ÉRIC: Total.

NEE: ...ser Éric agora. Podemos ir fechando entrevista...

ÉRIC: Xenial.

NEE: Se che parece. E moitas grazas.

ÉRIC: A ti, Nee.

NEE: Agora, iso, esta entrevista queda gravada. Eu transcribereina, e utilizareina para o meu TFG

ÉRIC: Síntoo moito, Nee. Moitas grazas por transcribir toda esta movida.

NEE: (risas)

01:27:15

NEE: Cando acabe o TFG pasareiche os resultados se che interesan.

ÉRIC: Vale.

NEE: E, se en calquera momento hai calquera cousa que a posteriori... te arrepintes ou prefires...

ÉRIC: Non te ralles.

NEE: ...que non apareza na investigación...

ÉRIC: Que va, que va.

NEE: ...ou na reflexión, podes dicirmo en calquera momento eu...

ÉRIC: Por favor!

NEE: ...direicho, e se en calquera momento se utiliza isto para calquera outra cosa máis, diríacho antes...

ÉRIC: Sen fallo.

NEE: ... e pediríache consentimento antes.

ÉRIC: Xa o tes.

NEE: Moitas grazas por todo!

ÉRIC: A ti, corazón.

Apéndice II: entrevista ao Ares Piñeiro

NEE: 0:05

Vale, en teoría isto está grabando... Vale, pois antes de nada, moitas grazas por acceder a participar nesta investigación para o meu TFG, que vai ao redor de ritos de pasaxe e de transmasculinidades. E antes de nada, bueno, a nivel protocolo teño tamén que dicirche na entrevista que esta entrevista vai ser grabada,

ARES: 0:27

Vale.

NEE: 0:28

... que a grabación vai ser só utilizada para transcribirla despois e que eu poida... pois acceder á información máis facilmente, utilizar as túas reflexións no proceso de investigación para o meu TFG. Que se, en calquera momento, pois, decides que hai algunha cousa que dixeches que ao final prefíres que non vaia na investigación, tamén mo podes dicir. E que... bueno, ao participar nesta entrevista estás dando o teu consentimento para que eu utilice isto para o meu TFG. Pero, se nun futuro quixese utilizar esta mesma investigación para facer algunha outra cousa, tería que pedirche consentimento antes e volver a falar sobre todo isto. Entón, consistes a grabación?

ARES: 1:12

Vale.

Consiento, sí.

NEE: 1:17

Pois moitas grazas. E antes de comenzar tamén teño que dicir que en calquera momento... vamos estar falando de cousas arredor da túa transición, de cuestións que se cadra son sensibles para algunhas persoas... Se en calquera momento precisas parar ou hai algunha pregunta que non che apetece responder, ou prefíres falar de algún outro tema en concreto, ti tamén podes reconducir un pouco a entrevista para que sexa o máis cómoda posible para ambos.

ARES: 1:44

Vale.

NEE: 1:45

Así, para comezar... quería comezar preguntándoches así polo básico. Se te podes presentar un pouco introducindo o teu nome, a túa idade e como te defines con respecto ao teu xénero ou á túa identidade?

ARES: 1:44

Bueno, pues me llamo Ares Piñeiro López... me defino hombre, hombre, transexual, porque hombre, desde niño lo sabía y transexual porque no me ha tocado otra, porque al nacer con vulva, pues no estamos preparados para ver hombres con vulva, mujeres con pene. Entonces me defino hombre transexual. Voy a hacer 53 años, el 23 de este mes. Soy de Santurce, soy sexólogo y luego soy activista, activista trans. Pertenezco a una asociación, Errespetuz, soy el Secretario y bueno, y desde hace muchos años estoy en la lucha, en el activismo, y bueno, y todo lo que pueda ayudar pues... acompaño, asesoro y todo lo que pueda hacer, pues hago.

NEE: 2:44

Que guai, moitas grazas. E ti, para falar de ti, qué xénero utilizas, ou xéneros? En plan... Pronomes?

- ARES:** 2:52
Masculino, masculino.
- NEE:** 2:55
Vale, á hora de falar de ti, cando falas de ti no pasado, do teu pasado e da túa historia... ti como fas? Como te refires a ti mesmo no pasado?
- ARES:** 3:07
Como niño, como como chico, siempre. Siempre, hasta de pequeño, eh? Cuando era pequeño, siempre. Nunca... nunca he usado la A, siempre la O.
- NEE:** 3:11
E tamén... Cando falas de ti no pasado falas como Ares, entendo.
- ARES:** 3:21
Eso es, como Ares, sí.
- NEE:** 3:24
Hai algunha xente que, ao falar da súa transición, fala do seu pasado utilizando palabras ou expresións como "versión morta", ou falan incluso de... pois o seu pasado como algo que quedou atrás, como se houbese un antes e un despois. Ti identificaste dentro diso? Ou conectas máis con esa parte anterior?
- ARES:** 3:47
Yo conecto con mi parte anterior porque yo viví como niño aunque la sociedad ni mi familia lo veía, yo lo vivía como niño, entonces conecto. Nunca he tenido problema de hablar de... desde mi niñez, pero siempre desde ser Ares.
- NEE:** 4:00
Vale, perfecto, moitas grazas. Estas preguntas así iniciais eran tamén para saber un pouco como vamos falar nas seguintes cuestións da transición. Pero antes quero falarche... porque claro, este TFG vai en concreto dun concepto que moitas veces non foi moi explorado, e sobre todo non foi moi explorado con respecto ás persoas trans. Entón quería preguntarche se ti coñeces ou escoitaches falar algunha vez dos ritos de paso ou ritos de pasaxe.
- ARES:** 4:30
Eh... Sí he escuchado y, sobre todo, más ahora, más ahora en estas épocas sí he escuchado bastante. A la juventud, a la adolescencia, sí, pero sí es verdad que en mi época... no... no se... no se hablaba de esas maneras. De hecho, ahora que vienen más corrientes y más más realidades. Que para nosotros era totalmente desconocido o lo veíamos de otra manera. Que seguramente existía, pero lo veíamos de otra manera. Entonces sí. Sí he oído, sí.
- NEE:** 5:00
E dentro disto dos ritos de paso, que poden ser... pois iso... tradicións ou incluso cousas simbólicas que nos axudan a pasar dun momento a outro... Ti pensas... antes de comezar entrevista máis arredor da túa transición... que este concepto dos ritos de paso é algo que podes identificar facilmente na túa experiencia como persoa trans? Que ti podes utilizar esto para entender cousas que pasaron no teu pasado ou é algo afastado de tí?

- ARES:** 5:29
Yo creo que sí, yo creo que a medida que van pasando los años y la madurez y todo como se va viviendo, si es verdad que dices, ostras! Ahora me voy identificando por qué pasaban estas cosas. Sí.
- NEE:** 5:42
Guai, vale. Pois agora, se che parece, podemos falar un pouco do momento teu persoal antes de saír do armario como persoa trans. Eu quería preguntarche así polo comezo: por se me podes contar un pouco como é que te... cando comezaches a decatarte de que eras unha persoa trans, ou cando comezaches a entender todo isto
- ARES:** 6:06
Vale, se te ha entrecortado un poquito repítame lo último, porfa.
- NEE:** 6:10
Se me podes contar un pouco cando comezaches a decatarte de que eras unha persoa trans?
- ARES:** 6:18
Vale, yo con 4 años, porque lo contaba a mi madre, ya no vive, pero lo contaba a mi madre, que ya con 4 años yo pedía en casa por Reyes, siempre un pitilín y un Scalextric y siempre me identificaba como niño, pero claro, de aquella decían: "va, ya se le pasará. Es un juego, siempre está con sus primos, que son chicos...". Bueno, pero claro, a medida que ya venía la adolescencia y me crecieron las tetas, yo creo que ahí fue el punto de inflexión. Yo decía "esto no es mío porque los chicos no tienen tetas". Fíjate, hoy en día, pues lo hubiera visto de otra manera, lo hubiera vivido de otra manera, pero de aquella, claro estamos hablando de hace muchos años. Y claro, para mí ahí fue el punto de, sobre todo, las tetas y la regla. Yo creo que fue el punto de ruptura de decir no, yo soy un chico y esto yo no quiero tenerlo.
- NEE:** 7:04
Claro.
Houbo tamén algún punto de inflexión en canto a... ti entendes, e ti, claro, identificaste máis dentro deso que é ser un home, ou desa experiencia de neno, e xa o tes claro desde pequeno... E houbo algún punto de... pois cando non te identificas con todas esas outras cousas, pois da túa puberdade... pois de descubrir a palabra "trans" e entender que ti te podes identificar dentro diso?
- ARES:** 7:37
Buah de aquella que va, no existía esa palabra. ¿Palabra trans? Yo sabía que era un niño y yo pensé, claro, que a mí me pasaba algo raro, pero claro... cómo? ¿Cómo calificas tú lo que me estaba pasando en aquella época? De hecho, la palabra transexual no tiene tantos años, siempre era travesti y tal, pero claro, yo era muy pequeño y entonces no sabía en dónde ubicarme. Yo sabía que era un niño, pero no podía ponerle un nombre, o un concepto o... "¿Qué me está pasando? Sé que soy un niño, sé que no tengo pitilín, pero... ¿qué más?" No... o sea, no sabía.
- NEE:** 8:11
E como foi o proceso de chegar ata descubrir esa etiqueta e saber que é algo que podes aplicar para ti, que te axuda a explicarte?
- ARES:** 8:19
Pues mira... buscando ayuda ya bastante mayor, porque yo hacía mi vida como Ares, pero claro, no había dao pasos de hormonación, no había dao... no conocía a nadie.... igual, no conocía a un igual: Por la tele veía alguna actriz, pero siempre chicas trans y ya buscando ayuda di con un sexólogo, que por eso soy sexólogo, a raíz de él hice la carrera. Y fue el que me fue ubicando, me dijo, "a ver, esto existe desde....". Bueno y entonces ahí ya empecé a ponerle... sentido a lo que me estaba pasando, pero ya con casi 30 años,

eh? Y ahí fue donde yo descubrí lo que es ser trans, porque yo sabía que era un chico, pero... un chico raro, sin pitilín, con tetas, o sea...

NEE: 9:06

Dentro disto, tamén che quería preguntar así, un pouco antes, neste pre-saír do armario, se ti... eres capaz de identificar algunha tradición, algún rito que... algunha cousa que tiñas que facer porque a sociedade quería percibirte como muller, que ti non quixeses ou non te sentises identificado. Por exemplo, eu aquí identifico moi claro, cando falo de todo isto, coa miña comunión: a min obrigáronme a facer unha tradición que era especificamente... dun xeito porque se entendía que eu era unha muller...

ARES: 9:40

Sí.

NEE: 9:43

... pero eu non encaixaba dentro diso e sinto un pouco como que me quitaron esa tradición. Que eu, a día de hoxe, non creo, pero si que foi un pouco como... toda a sociedade tiña ese momento de ter esa tradición, e a min encaixáronme nun molde que non me permitiu vivila. Ti tes algún exemplo así?

ARES: 9:57

Pues mira, has dao en el clavo, la comunión. Porque además, tuve la mala suerte de que hicieron la comunión el mismo día que se casaba mi hermana. Y mi hermana es muy princesa, iba con su vestido largo, con su velo... ¿Y qué hicieron? Me cogieron a mí un vestido como el de ella, en pequeño, claro. Y claro, encima con el pelo largo con... me hicieron aquí como unos rizos. O sea, para mí ese día... yo digo, ya que tengo que hacer por tradición, yo quería ir de marinerito como el resto de niños. Pues no: fui de novia en pequeño. Entonces para mí eso fue horrible. Horrible. Por tradición. Luego claro, mis padres eran muy religiosos y creyentes, y los domingos tenía que ir a misa al coro, pero al coro de las chicas. No podía estar en el de los chicos porque como me veían chica... Y esas tradiciones... sí es verdad. Y luego en el colegio, que no me dejaron jugar al fútbol porque el fútbol solamente, en mi cole, era para chicos. Entonces me metieron en el equipo de balonmano, que era mixto. Y... Y para mí esas tradiciones sí fueron un poco marcaje, porque a mí el fútbol me encantaba y no pude realizarlo.

NEE: 11:02

Hai así algunha outra... tradición... que poidas pensar?

ARES: 11:08

Pues a ver, pues es que en mi casa, claro, en mi casa era o rosa o azul, y entonces claro, mi hermana chica y yo... se suponía que era otra chica... pues las cosas típicas de: "hay que fregar, hay que hacer la ca...". Que a mí, o sea, yo friego, yo cocino, pero claro, de aquella época que yo tenía tan marcao que era un niño, si me hacían cosas supuestamente... hacer "rosas"... lo llevaba peor. Y por ejemplo, la habitación mía: pintada de rosa, con cortinas rosas... O sea, yo estuve sin ponerme rosa... ahora me pongo rosa sin ningún problema, claro, pero añisimos, porque era como claro, chica: rosa, o sea muy muy marcado los colores en base al sexo que se supone que tienes.

NEE: 11:47

Claro, muchas gracias. Agora vamos pasar a falar un pouco xa da saída do armario, se che parece. Tamén, se tes... en calquera momento se tes como... algunha cousa concreta que comentar de algún dos momentos que vamos falando, que penses que non che dá para comentar cando eu pregunto pero que queres engadir: ti podes cortarme e engadir algunha cousiña máis.

ARES:

12:08

Vale.

NEE:

12:10

Concretamente da saída do armario: ti falabas de que ata os 30 anos, se non lembro mal, non lle puxeches esta palabra de "transexual", "trans"... esta etiqueta que che serviu para definilo. Eu quería preguntarche un pouco por como foi esa primeira vez que ti, xa sabendo esta definición coa que te identificas agora, como foi esa primeira vez que llo contaches a alguén?

ARES:

12:36

Bueno, pues la primera vez... o sea, bueno, yo llevaba muchos años haciendo mi vida como Ares, pero claro, solo, en un piso, trabajando... yo me vendaba los pechos. Pero claro, lo que es decir "ya, hasta aquí, yo quiero dar el paso y verme en el espejo, y quiero tener mi barba, y no quiero tener tetas..." fue a los 30. Entonces yo llegué a casa, senté a mi madre y a mi hermana, que estaba allí comiendo, y les dije, "esto es lo que hay" y me dijeron, "pero si es que desde pequeño lo vamos viendo, pero no le digas nada a tu padre, que lo vas a matar". Y digo yo "ya, y cuando empiece una hormonación y me salga la barba, ¿qué le digo? ¿Que tengo una alergia?". Entonces yo cogí a mi padre y se lo dije. Entonces, los primeros primeros que supieron fueron mi madre, mi hermana y luego mi padre, pero mi padre a los 2 días. Y la verdad que tuve una respuesta increíble de bien porque me dijeron "aquí estamos para ayudarte, para lo que sea". Estamos hablando de padres muy mayores que encima, muy católicos y muy creyentes. Y la reacción fue increíble, increíble, o sea ayuda en todo, me acompañaron siempre... Entonces, bueno... si llego a saber, como siempre digo, si llego a saber que esto hubiera sido en mi familia tan sencillo, lo hubiera dicho pff... hubiera hecho el paso antes. Pero claro, bueno, yo tenía mis miedos a quedarme sin amigos, sin familia, sin trabajo... Ya mira que no es fácil, no es fácil ir por el mundo, y decir: "soy un hombre con tetas, con...". O sea, no, no es... no era sencillo. No es sencillo ahora y mira que tengo el culo pelao, pues imagínate de aquella.

NEE:

13:59

Claro... Con respecto a isto, claro... estás falando da saída do armario coa túa familia, e me parece interesante, pero ás veces pensamos, ou desde fóra se pensa, que a saída do armario é algo que se fai só unha vez. E realmente é algo que acontece moitas veces. Entón quería preguntarche se a partir de aí voliches saír do armario. Como foi? Foron moitas veces...?

ARES:

14:14

Luego, claro, luego tocó la cuadrilla, los amigos, el trabajo también fue... Pasa que bueno, en el trabajo cambié justo de trabajo, me fui a Asturias a trabajar con autobuses. Allí, como estaba haciendo la transición, de momento no había problemas. El problema vino cuando me vine de Asturias que... que todavía no tenía el DNI cambiado, ya tenía una hormonación, ya tenía una operación... y fue difícil. Iba a las empresas y claro, iba con este aspecto y con un DNI que no... Entonces para mí eso fue lo más complicado, estuve casi un año y pico, hasta que conseguí mis papeles, sin poder trabajar. Y si trabajaba, trabajaba en algún bar de estrangis, sin contrato y en bares de gente conocida, que me conocía. Entonces, para mí, eso sí fue como más difícil. Me tuve que ir de donde vivía porque los vecinos, claro, me conocían y las risas, el señalar, el... y al final me tuve que ir a 20 km a otro pueblo a vivir. O sea, la salida del armario para mí fue complicada en base a la sociedad, no en base a en casa, porque en casa iba todo como como la seda, pero en base a la sociedad... Luego perdí amigos, que entonces no serían tan... tanto... tan amigos. Si no estás conmigo, no eres mi amigo, pues mejor te quedas en el camino y hasta luego. Pero perdí gente, porque no entendían, porque "por qué les había engañado tanto tiempo", digo, yo no he engañado nunca, lo que pasa que es que ahora voy a dar el paso. Yo siempre os he dicho lo que soy y cómo quiero que me tratéis, lo que pasa que me habéis tratao como os ha dado la gana. Y esos amigos que ya ni... ni... ni merecen la pena, quedaron en el camino.

NEE:

16:00

Claro, porque esa saída do armario tamén foi un pouco... dentro de cada relación, círculo social... como un punto de inflexión, entendo.

ARES:

16:07

Claro, claro. Totalmente diferente, claro. Lo... lo que siempre había... igual, una complicidad de... de repente se rompe. Se rompe, porque claro, alguna amiga: "claro, porque es que... fíjate, yo me he puesto desnuda delante tuyo". Digo, "pero vamos a ver, por favor". O sea, fueron cosas muy surrealistas, de decir "ostras! Parece que estamos en la época de... no sé, de Franco, de...", de aquellas! Y digo, "estamos ya un poco avanzaos". Entonces fue complicado, la salida del armario. Pero bueno, también lo viví de pequeño en el cole, eh? Insultos, eh? O sea, que cuando yo decía que era un chico, me insultaban, pasa que yo tenía la mano larga y también pegaba, pero...

NEE:

16:48

Xa. E ti... claro, eu aquí, dentro desta investigación tamén busco moito por se existen... o que falabamos antes,:rituais ou xeitos de facer as cousas que se repitan, que... haxa como certa tradición. Tiñas como algún tipo de ritual á hora de saír do armario ou era dun xeito diferente de cada vez que saías do armario con algún dos teus círculos?

ARES:

17:11

Era diferente porque cada uno... a ver eso, yo se lo decía, pero cada uno se lo tomaba de una manera. Entonces eran como como cosas diferentes. Yo siempre decía lo mismo: "a ver, siempre he sido Ares y a partir de ahora voy a iniciar una hormonación y voy a hacer una operación... o varias". Al final solo me hice una, pues porque bueno, la otra creo que tenía que estar descartada por... porque, bueno, no tiene ningún sentido. Pero por lo menos el pecho y la histerectomía si quería hacerlo. Y... y es verdad que, bueno, pues que cada persona se lo tomaba de una manera, pero yo siempre decía lo mismo, o sea, lo mismo. Y la verdad que lo que sí me di cuenta que en la sociedad era como si hubiera subido... una vez que ya te sexan como hombre, ya me salió barba, ya tal... parecía que había subido como dos escalones, o sea, tenía como otro estatus. Sabes? Cuando iba de fiesta y no te sexaban como hombre, era como... te protegía más la cuadrilla. Los chicos como que... Pero en el momento que me salió barba... es otro estatus, o sea, tú ya eres un tío, tú ya... te puedes defender solo. No hay que estar protegiéndote, o sea... cosas que te vas dando cuenta.

NEE:

18:15

Claro, un pouco como que a sociedade vai encaixándote noutros sitios...

ARES:

18:20

Eso es... En otra casilla del machito, que ya tú tienes poder de poder defenderte, tú ya no necesitas protección ni que estemos pendientes., O sea, es... Y dices: "ostrás, si soy la misma persona, me puede pegar una paliza cualquiera siendo tía o siendo tío". Pues no. Totalmente cambiaba. En la cuadrilla la forma de hablar, la complicidad con los colegas, con los chicos. O sea, cambió todo todo. O sea, de hablar de cosas tal, a otro nivel de conversación, un nivel de conversación sobre las chicas... Claro, cuando no te sexan como tío tienen como un poco de reparo. En el momento que te sexan como tío... ancha es Castilla. Abren la boca y sueltan por ahí lo más grande, y es como... ostras. Sí, sí, ya, ya estás metido en su círculo de... de machitos.

NEE:

19:08

Que interesante. A min tamén me parece moi interesante falar contigo, porque eu dentro desta investigación estou intentando... ter en conta as experiencias de persoas que se poden clasificar dentro do transmasculino: tanto homes trans como persoas de xénero non binario que se achegan ás masculinidades, pero tamén que teñen diferentes experiencias con respecto aos espazos, a onde viven, onde naceron... E ti, por exemplo, agora acabas de mencionar un pouco, hai pouco, sobre ese cambio de espazo, que era Asturias... e outros

lugares. Entón, eu quería agora falar un pouco dos espazos, e tamén con respecto á túa transición. E comezar un pouco preguntándoches se sempre viviches no mesmo sitio.

ARES:

19:46

No, yo nací en Santurce, el País Vasco, y hasta los 32 años viví en el mismo barrio. Pero mi padre era butanero de ese barrio, de esa zona, de ese lugar. Entonces claro, me conocía todo el mundo por "el hijo del Butanero". ¿Qué pasó? Que en el momento que yo empecé a hacer la transición, porque yo vivía cerquita de mis padres, yo cogí un piso para vivir solo porque bueno, ya trabajaba desde hace muchos años. Entonces cogí un pisito muy cerca de mis padres, pero me seguían conociendo. Entonces ahí vino las burlas, las miradas... Qué hice? Pues cogí, me cogí un pisito en Castro Urdiales que está a 20km, que eso pertenece a Cantabria, pero está... muy, muy seguidito de Bizkaia. Y ahí estuve muchísimos años. Luego hice un curso de conducción de autobuses. En caso, no me conocía nadie, entonces ya me vieron tal y entonces... bueno, pues... era diferente. Ahí no, no tuve problemas nunca. Luego me fui a Asturias, claro, y ahí ya tenía la transición, empecé con la transición. ¿Y qué pasaba? Que ahí fue cuando me cambiaba la voz y claro, tenías que hacer el pase de micros en el autobús y claro, los gallos... Y la verdad que mis compañeros, que de hecho tengo grandísimas amistades que a día de hoy seguimos juntándonos, muy bien. Pero había un monitor que, el muy cabrón y lo voy a decir así, con perdón, solo hacía por joderme y por llamarme por el nombre que ponía el DNI, tratarme en femenino, y así todo, todo el santo día. Y un día le dije: "Oye, a ti no te importaría ser un poco respetuoso? Ya os he contado en esta academia lo que pasa, quién soy y lo que estoy haciendo. Y sigues". Oye, los 3 meses y medio de formación me las hizo pasar canutas. ¡Canutas! O sea, luego sí, volví... claro, todavía no tenía el DNI cambiado porque ya la transición sí estaba, pero... y ahí fue cuando ya volví a Castro Urdiales, no a Santurce y luego me costó encontrar trabajo. Hasta que ya tuve el DNI en regla, y luego ya fue... Fue sí, fue bien. Pero yo creo que los momentos de mi barrio, de toda la vida con los vecinos, con todo el mundo y Asturias, esos dos sitios para mí fueron, ostras, jodidos.

NEE:

22:01

Claro... con respecto á túa transición, a saír do armario ou a momentos clave da túa transición que identifiques... algún coincidiu ou estivo influenciado por mudarte ou estar noutro espazo?

ARES:

22:04

Bueno, yo creo que el... el que más influyó fue irme de mi de mi Santurce, porque yo he nacido ahí y yo... me encanta y... Y ya hoy en día voy y no me conoce ni dios, porque claro el cambio es brutal y no me conoce nadie, a no ser que me hayan visto en el periódico o en la tele y dice "eh ahí va el hijo del butanero". Pero ese yo creo que fue el que más me influyó. El... Asturias y eso... bueno, pues era un sitio de paso, pero el sitio donde yo nací que me encanta, ese yo creo que fue el que me influyó.

NEE:

22:49

Vale... con respecto a isto, tamén me interesaban os espazos non só en canto a mudarte de sitio, dunha cidade a outra, senon que ás veces, cando transicionamos, o tamén incluso cando medramos como persoas, vamos cambiando de espazos, mesmo de espazos onde socializamos. Ou espazos en canto a espazos que visitamos coas nosas amizades, ou onde vamos coas nosas familias. Ti, mais alá de onde viviches, onde non viviches; deixaches de frecuentar algún espazo, ou mudaches de espazo en canto a socializar nun espazo, ir a outro...?

ARES:

23:10

Sí, la zona donde salía de fiesta. La zona donde salía de fiesta, estuve 21 años sin ir por una paliza que me pegaron. Por decir que me trataran de chico y me pegaron una paliza entre 6 y dejé 21 años de ir. Y luego con los años me llamó el ayuntamiento. Es una zona de Santurce donde yo siempre alternaba, iba de fiesta. Bueno, me lo pasaba genial. Y con los años me llamó el Ayuntamiento de Santurce para ir a hacer el pregón de las fiestas, por ser hombre transexual visible. Y después de 21 años, y en el pregón, lo leí, ¿eh? Lo leí, dije "después de 21 años vuelvo a mi tierra y a dar el pregón". ¿Qué orgullo más... más que ese, no? Pero sí, lo leí en el

pregón, eh? El incidente de que... Santurce ahora era más diverso, pero que en mi época me las hicieron pasar mal. Entonces toda la zona de fiesta la cambié por completo, me fui a a otro pueblo de fiesta o me iba a otro sitio... Tuve que cambiar por eso mismo.

NEE: 24:29

Con respecto a isto, tamén non só os espazos que deixas me parecen interesantes, senón, algún espazo que comezases a ir, ou algún espazo que fose como espazo seguro para ti con respecto á túa transición? Existe?

ARES: 24:44

Sí, un bar que sigo yendo a día de hoy y no dejaré ir de ir nunca. Empecé, cambié y ese bar me acogieron tan tan bien... y es como... soy de casa. O sea, voy allí es como.... puedo entrar a la barra, me puedo servir... Sí, sí, cambié... Un bar, eh? De todos los que cambié, me quedo con uno.

NEE: 25:03

Como se chama?

ARES: 25:04

Dixon.

NEE: 25:07

Está por alí?

ARES: 25:08

Sí, sí, sí, cerquita sí, sí, sí. Era como mi casa, mi protección, mi... ahí estaba en casita. O sea, ahí no me iba a pasar nunca nada, porque me... me protegían.

NEE: 25:19

Que guay. Con respecto a isto, claro... tamén moitas veces cando transicionamos hai mudanzas de espazo que... por exemplo para min foron tamén, que eu tamén estou, bueno, na transición... como un pouco. Non sei como describilas. Especiais, ou que teñen como.... as súas cousas características, como para min foi... moi relevante, un punto de inflexión mudar de baño, ou mudar de vestuario. Non sei se para ti tamén foi importante esa mudanza de espazo.

ARES: 25:52

Importante, importante. De ir al baño de chicas al de chicos... para mí fue una... una cosa... Sobre todo, fijate que cosas, ¿eh? Si no había pestillo en el de chicos, que muchas veces no hay y era como, "ostras, he cambiado de un lugar, se supone que seguro, me voy a meter aquí, pero claro, yo tengo que mear agachado. Entonces, si no hay pestillo y alguien abre...", digo, pero qué tontería, pueden pensar que estoy haciendo otra cosa... cagando, por ejemplo. Pero ya como no abría pestillo, siempre llamaba a mi amigo, que es el mi amigo del alma desde peque: "acompañame al baño, quédate en la puerta pa que no entre nadie", o sea... Pero sí es verdad que el cambio de de baño y de vestuario en el polideportivo fue como, buf. Claro, yo no me puedo poner dentro desnudo en el vestuario porque no tengo pito. Y claro, van a decir... a ver, igual de aquí salgo a hostia, o no? No lo sé. Y ahí también fue como, buf. Y entonces claro, cada vez que voy a un polideportivo, o voy a una piscina o tal, claro, con el bañador, me baño con el bañador, luego para cambiarme es una odisea... Si no hay individuales y como sea común es, es horrible. Sí, para mí fue también un punto de decir, "ostras, estoy en mi zona, pero qué puede pasar?"

NEE: 27:06

Claro. Con respecto a isto dos espazos, non sei se hai algunha cousa máis que poidas pensar que sexa interesante de comentar ou algo que queiras...

ARES:

27:16

No así... los espacios... Yo creo que todo lo que te he contado es así lo que más me ha impactado... Pero bueno, sí es verdad, en Galicia, el pueblo, el pueblo, claro. Fue claro, todas mi familias es... hay algo en Sarria, que es como más ciudad... pero todas de aldea. De aldea, aldea. De aldea, con vacas de que no hay bares, no hay nada. Entonces, claro, el primer año que vengo ya con barba y vengo con mi padre, iba por las aldeas, "mira, mi hijo, mira mi hijo, mi bambino, mi hijo". Claro, la gente le miraba como diciendo, "pero si este señor ha tenido dos niñas, se ha vuelto loco". Y para mí ese también fue otro de "ostras, voy al pueblo, a las aldeas, que van a flipar". Y de verdad que algún primo me miraba como... Y todavía a día de hoy, que han pasao años, subo a a visitarles y se les escapa la A. O sea, y yo... "hola, no me ves barba, calvo?" O sea, todavía a día de hoy, eh?

NEE:

28:15

Xa. Entón para ti esa aldea non foi como... un espazo de liberdade, senon o contrario.
Non sei se me estás escoitando porque se trabou.

ARES:

28:28

¿Sí se te ha... se te ha... se te ha cortao? Sí, sí. Se te ha cortado. No te he escuchado nada.

NEE:

28:31

Si (risas). Se nesa aldea en concreto, para ti, entón non foi un espazo de liberdade senón un pouco o contrario?

ARES:

28:44

De... De hecho... Se... se congela. Bueno. De hecho, a día de hoy ya te digo, o sea, procuro subir lo justo porque, bueno, justo ese es el que lleva la economía del cementerio, donde están mis padres. Entonces tengo que subir una vez al año a pagar el año del cementerio, pero procuro... porque a día de hoy todavía ya es como... O sea, ya no me importa, pero es que creo que lo hace adrede entonces... Porque si a ti se te escapa, que... que es raro, porque a ver... me ves. Pero ya cuando ves que va con mala intención y es como... para meter el de la llaga... es como "joder, chico, soy tu primo y ya estamos en el 2025, a ver". Sí es algo que... procuro evitar ir.

NEE:

29:24

Claro, pois... agora vamos falar un pouco máis deses cambios, esas mudanzas. Interesábame preguntarche un pouco polo teu nome, porque antes comentaches algo que me pareceu moi interesante, que é que ti xa pedías que te chamasen Ares de antes, se non entendín mal, entón quería preguntarche un pouco como foi ese proceso para escoller ese nombre? Se me podes un pouco contar ao redor do teu nome.

ARES:

29:51

Vale, yo era fanático de la serie de dibujos Ulises. Y en Ulises estaba Ares, que era el gamberrete que... bueno, yo era muy movido, muy gamberrete y yo siempre decía, yo me voy a llamar Ares y me voy a llamar Ares, pero era por el personaje, por el personaje. Siempre me me encantó ese personaje de Ares. Y esa fue mi elección, pero desde bien pequeño. Lo que pasa que en casa en vez de llamarme Ares me llamaban Pi. Porque yo no les dejaba llamarme por mi nombre porque no les hacía ni caso, ¿eh? Entonces, ¿qué hicieron mis padres? Decían, "bueno, estamos viendo que no hay manera, como le llamemos por su... por el nombre que le hemos puesto, no nos hace caso, ni viene ni nos escucha". Y me llamaron Pi, de Piñeiro, de mi apellido. Y "Pi Pi Pi", hasta que tuve el DNI que ponía Ares y le dije "ya se acabó Pi, ¿eh? Ya se acabó. Ahora ya Ares". Y ya... A mi madre le costaba un poquito más, me seguía llamando Pi. Pero es... esa fue la elección de del nombre, por el dibujo animao. Y además me representaba mucho porque era gamberrete, porque siempre estaba haciendo juidadas por ahí, muy movido, entonces... esa fue la elección.

NEE:

30:56

E ti... sempre socializache desde pequeno pedíndolle á xente que te chamase Ares?

ARES:

31:04

Sí, sí. Algunos, algunos amiguitos del cole, sí, otros me insultaban, otros me llamaban por el nombre que ponía el DNI porque sí. Pero sí, sí, sí, lo pedía, sí, sí. Y yo decía, "al menos si no me llamáis Ares, llamadme Pi, por el por el apellido Piñeiro". Y bueno, algunos de la cuadrilla me llamaban Pi, otros Ares.

NEE:

31:27

Algunha vez fixeches algo simbólico para celebrar o teu nome? Ou houbo algún xesto, así simbólico que servise para outra xente... para celebrar o teu nome? Por exemplo, esta é unha pregunta un pouco rara, entón sempre me gusta exemplificalo: eu por exemplo, chámome Nee, e ese é o nome que escollín. Eu non me chamaba Nee cando nacín, pero si que tiña un nome tiña unha "n" no medio. Entón... eu cando cambiei de nome, cando lle fun pedindo á xente que me chamasen Nee, había xente que non o entendía e entre esa xente estaba pois ao principio a miña familia. A miña familia, despois, cando saín do armario como persoa trans, e cando lles expliquei todo isto, e fun facendo pois un pouco de pedagogía... Houbo un momento en que xa entenderon e xa empezaron a chamarme Nee. Entón, a min houbo algo simbólico que para min foi moi bonito que é... nas portas da miña casa, en cada porta de cada habitación, hai como un letreiro que son letras de madeira... onde pon o nome de cadaquén. Entón, por exemplo, na porta do meu irmán pon "Fran", con letras de madeira. Entón... a min fixéronme algo simbólico que foi moi bonito que foi... que como eu xa tiña un "n", un... un Nadal, polos Reis, regaláronme dous "e"s de madeira para poñer na porta e dalgún xeito como... deixarme ver que xa me entendían como Nee e que querían facer o esforzo. Entón non sei se ti tes algunha anécdota arredor do teu nome, ou de algo parecido...

ARES:

32:57

Pues a mí el día que conseguí el DNI, llegué a casa y me tenían una fiesta preparada con un... un photocall, se le llama, ¿no? Un... sí, una... Una... esta donde ponía Ares, el Guerrero. O sea, lo que es la figura de Ares. Luego me regalaron un tronquito de madera donde pone... donde pone Ares, y luego mi madre me dijo: "a ti que te gustan los tatuajes, y siempre has dicho que el día que pudieses te ibas a tatuar tu nombre..." y me dio un sobrecito con dinero para tatuarme mi nombre, donde yo quisiera. Entonces bien. Y luego los amigos, sobre todo los de la asociación, teníamos un ritual: en cuanto se conseguía el DNI cada... cada chico. Porque las chicas es otro mundo... las chicas era como "mira, ahí está, lo ha conseguido". Los chicos: "¿Lo has conseguido? ¡Qué bien! ¡Toma!", nos íbamos al bar con el DNI de la persona, el primero fui yo. Entonces se bautizaba o bien con cerveza bien con champán o con Coca Cola y bautizábamos el DNI y lo celebrábamos todos juntos. El que conseguía el DNI, pues celebración siempre y el que le salía el primer pelo también lo celebrábamos.

NEE:

34:08

Que guai! E eran todas esas celebracións iguais ou... se me podes contar un pouco arredor diso, porque me interesa moito.

ARES:

34:15

Para mí la... la celebración, así como más... que me llegó al alma, fue cuando conseguí el DNI, llegué a casa y esa fiesta con ese tronquito y un coche teledirigido que me regalaron. Un scalextric... después de tantos años desde pequeño que llevaba (pedía) el scalextric y nunca... siempre me llegaban muñecas, la Heidi, la nanci, la... Y me veo el paquete con el scalextric y un coche teledirigido... para mí fue el... además me puse a llorar como... como un niño, o sea, me caí en unas lágrimas de decir "¡Ostras! Ha acostado, pero... pero lo tengo". Y luego me bajaba con 30 y algo de años a la calle a jugar con el teledirigido, o sea, la gente miraba diciendo, "es que...", pero yo todo emocionao. Luego me regalaron también un Geyperman que me encantaban los Geyperman. Los... son como Madelman, pero de aquella era Geyperman con su jeep de guerra. Bueno, bueno, la verdad que para mí fueron momentos muy de decir "bueno, me ha costado, pero todo esto que pedía de pequeño ahora lo tengo". Que... que ahora me daría igual que me

regalaran una muñeca, pero de aquella para mí era... una muñeca era... Iba por la ventana, era insufrible, claro, lo asociaban a niñas. Pero hoy en día juego con muñecas, me pongo rosa y hago lo que tenga que hacer. Pero de aquella no, de aquella era horrible.

NEE: 35:25

Paréceme super bonito isto da celebración e dos regalos. Se queres podemos falar un pouco diso que comentaches do DNI e a documentación. A túa documentación, agora mesmo, reflicte quen ti eres?

ARES: 35:40

Sí.

NEE: 35:42

E como foi o proceso para conseguir iso?

ARES: 35:45

Bueno, pues según salió la ley estatal, yo ya tenía casi todo preparao, porque bueno, sí es verdad que lo único que tuve suerte fue con el endocrino que tuve.. ahora ya no está, está en Barcelona. Yo me llevaba la tema de tiroides, entonces llegue, dije "bah, que me pasa esto. Yo soy chico, yo quiero empezar un... una transición, yo quiero empezar ya todo". Y la verdad que él, enseguida, o sea, ni tuve que pasar en esa época por psicólogos... luego ya es otro tema porque, cuando me quería operar de abajo me... me derivaron a Málaga, que de aquella no había unidad en Bilbao. Pero bueno enseguida, y en cuanto salió la ley, yo metí mis papeles en el juzgado para... para el DNI. O sea, yo enseguida... para el 2007 salió la ley, pues a los dos meses tendría mi DNI, la verdad que fue todo todo muy rápido, pero gracias a mi endocrino, que me hizo todos los informes y todo para que... Le digo, "es que..." digo "estoy sin tetas, me está saliendo barba" digo, "y es que estoy teniendo problemas para trabajar... para trabajar porque no coincide el DNI con la imagen y no me cogen en las empresas". Y la verdad que gracias a él lo tuve todo rapidísimo. Luego ya fue otra experiencia porque... ya claro, me dijo "¿Y te quieres hacer faloplastia?" "Sí" "Pues eso tengo que derivarte a Málaga". Y claro, a Málaga tuve que empezar con la psiquiatra... Bueno... eso fue otra peripecia... o sea, fue horrible... pero bueno.

NEE: 37:03

Antes de falar das operacións, quería preguntarche, en canto a isto da documentación... Antes falabas de "celebrar" a chegada do DNI, ti celebráchelo de algún xeito?

ARES: 37:13

Sí, sí, claro. Fiesta, comida, cena, bautizo de DNI... Sí, sí, sí, sí, sí, sí.

NEE: 37:22

E como... como foi ese día?

ARES: 37:24

Para mí fue el día... pues el más feliz no, porque el más feliz fue cuando me desperté de la anestesia y no tenía tetas, pero yo creo que el segundo más feliz en cuanto a mi transición y mi vida, ¿eh? El primero fue el día que me quité las tetas y despierto y algo así no hay nada. Y el segundo, cuando vi mi nombre con el sexo que a mí me correspondía en el DNI. Es decir, ahora ya puedo empezar a ser la vida que yo tengo que hacer y no estar dando explicaciones en todos los lados: en los aeropuertos, en esto, en aquello... porque no concordaba la imagen con el DNI. Viajar era una locura en los aeropuertos. Las risas estaban aseguradas con la Guardia Civil. Yo recuerdo que tenía que bajar a Málaga cada mes y la... Y... Y... Y los controles eran un cachondeo, un cachondeo. Y a eso... se pasó mal. Ahí, sí.

- NEE:** 38:11
Claro. Pois... antes falabas de máis... a cuestión de operacións, de hormonación... se che parece pasamos a falar un pouco disto. Eu volvo a repetir, se nalgún momento hai algunha pregunta que prefires non responder, ou prefires pasar a outra cousa, podes dicirmo.
- ARES:** 38:21.
Vale, no hay problema, haz lo que quieras, pregunta lo que quieras.
- NEE:** 38:36
En primeiro lugar, quería preguntarche... Vamos ir así, aos poucos, para intentar cubrir todo. Se che parece podemos comezar falando das hormonas. Que ti xa comentaches, que te hormonabas. Un pouco Quería preguntarche, como foi ese proceso de comezar con hormonas e que me contes un pouco de... deste inicio.
- ARES:** 38:42
Vale. Bueno, pues lo que te he dicho: fui al endocrino porque para revisión de tiroides y le comenté. Entonces enseguida me dijo: "Mira, vamos a hacer unas analíticas y si eres compatible con la hormonación, empezamos". Y esto, pues imagínate que sería un mes de abril y en junio ya me dio las primeras hormonas. Primer pinchazo... para mí fue como si hubiera visto, no sé, un ovni porque decía "por fin, por fin". Y me pinché y ahí fui al espejo a ver si me salía una... un pelo. O sea para mí fue como "ya". Pero claro, a mí me costó que saliera el pelo... bueno, bueno, bueno. Tengo un amigo que empezamos a la par la hormonación y él en 8 meses parecía un oso... y a mí me salía un pelo por aquí. Bueno, a mí me costó mucho que me saliese el pelo. Entonces la hormonación para mí fue como "ya lo tengo y ahora ya sí voy a voy a tener una barba de... bueno, bueno, de... de va a aparecer aquello...". De verdad que para mí la hormonación fue como el inicio de que ya estaba en el... en el... en todo el camino.
- NEE:** 40:00
Dentro disto, hai xente que ten como... gardado o día que comezou a hormonarse como se fose unha data especial. Ti... ti lémbralo exactamente como... Por exemplo, o meu foi o 18 de xullo, e sempre que hai un 18 de xullo, que de feito vai ser nuns días, é como... é como o aniversario das hormonas.
- ARES:** 40:19
Mira, pues yo fue un 11 de noviembre del 2006 en Colloto, Asturias. O sea, me dio la hormonación mi endocrino de Cruces de Bilbao y como me iba a Asturias, allí me fui a un centro de salud que había allí en un pueblacho al lado de Oviedo, y allí me pincharon. Y siempre que voy a Asturias, que voy muchísimo, los 11 de noviembre vamos a Colloto, pasamos por Colloto, nos tomamos una copa al lado del.. Del ambulatorio aquel que digo, "venga, otro año más". O sea, esa es un... es una... es una de estas, no se me olvida en la vida, porque me tocó allí y dije, "madre mía". Fui con un volante con la con la... con la inyección y claro, me miraban como diciendo "Este...".
- NEE:** 40:59
Que guai iso de... tamén saber o día, o lugar... e tamén un pouco celebralo
- ARES:** 41:02
No se me olvida, no se me olvida nunca, era un martes, además, un martes. No se me olvida nunca porque salimos del curso de autobuses y me acompañó mi amiga Sandra. A Colloto me llevó en el coche a.. a ello.
- NEE:** 41:16
Que guai. E ti á hora de de pincharte... porque creo que dixeches que o facías pinchándote, tes ou tiñas algún tipo de rutina ou ritual ou algo que sempre fixeses cando ías pincharte?

- ARES:** 41:23
No, yo iba... los primeros dos meses fueron cada 15 días, era testex, pero luego me dio una reacción alérgica y me daban taquicardias. Luego me cambiaron al reandrón, que es cada 3 meses. Entonces yo cojo la cita, voy cada 3 meses, las... hombre los primeros meses que te pinchas, eso es un bueno, un subidón, dices "enseguida me va a salir...", pero luego ya cuando ya te acostumbras a la rutina es... pido cita, voy, me pincho y... y ya está, que han pasado muchos años ya, son veintitantos años, ya que me voy pinchando.
- NEE:** 42:05
E ti á hora de conseguir esas hormonas, tiveches algún xeito de celebrar ou de, pois un pouco, marcar esa data? No momento que as conseguiches.
- ARES:** 42:20
Claro, en Asturias, como era la primera vez aquello, pues fue una fiesta con... con los amigos de Asturias. Bueno, lo celebramos por todo lo alto. Esa es la... la vez... sobre todo la primera vez. Luego si te hace ilusión, pero luego ya claro, cuando ya tan seguido y... 1 año y otro año es como "oh, me toca otra vez a poner el culo a pinchar". Luego, ya que jolín, pero bueno, sí, los primeros meses, claro, estás eufórico, estás con ganas de verte con pelo, de que te cambie la voz. De quedarme calvo no, pero me quedé calvo, osea que...
- NEE:** 42:51
Polo menos é cada 3 meses o pinchazo... eu aínda levo un ano e estou cada 21 días. Ir, e ir, e ir todos os... cada 21 días
- ARES:** 42:58
Yo así estuve dos, estuve dos meses, pero... y si no hubiera... seguramente me hubieran tenido más tiempo, eh? Pero claro, me dio una reacción alérgica que casi muero... todo granos, taquicardia... digo... ya me cambiaron... la verdad que para mí es más estable, eh? El reandrón es más estable.
- NEE:** 43:09
Sí, con respecto a isto, tamén hai xente que, cando comezan hormonas, ten algún xeito de levar a conta de... como vai mudando o seu corpo, como vai mudando de diferentes formas. Por exemplo, eu acabo de entrevistar antes de ti a Éric Dopazo, que creo que o coñeces.
- ARES:** 43:32
Sí.
- NEE:** 43:40
que estivo nun congreso de Memoria diversa. El, por exemplo, o que fixo foi que el cantaba. Entón cada mes ou cada dous meses de hormonación pois facía un vídeo cantando e comparando un pouco como ía mudando o seu rexistro. Ti tiveches algún xeito de rexistrar a túa a transición? Aínda que non vose a voz, aínda que fose só un diario escribindo o que che ía pasando... Rexistráchelo dalgún xeito?
- ARES:** 44:05
No, yo con mi amigo Jon que empezamos a la par, empezamos a la par la hormonación. Además, el mismo día, el mismo mes. Él, claro en Bilbao y yo en Asturias. Entonces nos íbamos comparando, pero claro, yo veía que él a los dos meses empezó a salirle barba y yo ahí una pelusilla. Entonces la comparación era con él porque era el primero que conocí, el primero que conocí de chico trans. Entonces fuimos haciendo la transición, sobre todo los dos primeros años, a la par comparando "Oye, te ha crecido el clítoris, no te ha crecido, te ha salido más pelo, las manos, la piel, cómo la notas" nos comparábamos entre los dos. Eso sí, entre los dos fueron las

anotaciones que íbamos llevando en... quedábamos una vez cada 20 días o cada tal para ir hablando solamente de esto, de cambios, el humor, la libido, ¿tú, cómo lo sientes? tal, porque claro, no teníamos más referentes. Entonces nos juntábamos los dos y nos hacíamos las comparativas entre él y yo.

NEE: 45:04

Con respecto a isto, claro, o noso corpo, cando nos hormonamos con testosterona, cambia de moitas formas. O que dicías: o clítoris, a libido, os pelos na cara... Moitas... para cada persoa cambia dun xeitio diferente e a un ritmo diferente. Entón eu quería preguntarche se para ti a nivel psicolóxico e como te vías ti, houbo algún cambio que supuxese como un antes e un despois?

ARES: 45:33

Totalmente, pero ya solamente sin que tuviera pelo, el saber que me estaba pinchando y que eso iba a ir para adelante y que yo iba a ver en el espejo a Ares... La paz de la cabeza fue... De hecho, mi carácter cambió totalmente de ser un tío poco cariñoso, no daba besos ni abrazos a... ser mucho más abierto, a hablar mucho más, a ser más cariñoso... o sea para mí, yo creo que esa relajación mental, es decir, nadie me va a tratar en femenino en cuanto esto salga, que me relajó de tal manera que el cambio fue brutal, ¿eh? Me lo decía la cuadrilla, mi familia, todos, ¿eh?

NEE: 46:15

E dentro disto, houbo como... algún efecto concreto da testosterona que fose un antes e un despois? Por exemplo, hai xente que fala da voz, ou da barba, ou de algunha outra cousa.

ARES: 46:26

La libido, la libido totalmente o sea una locura. A día de hoy, eh, también, ¿eh? Sobre todo, los primeros 15 días de haberme pinchado eso es... y como más acelerao, como más acelerao, como que venga. Incluso cuando cojo el coche, mira, me gusta correr, ¿eh? Porque a mí siempre me ha gustao correr, pero como esté recién hormonao, o sea, voy como más acelerado, sobre todo la libido. La libido, lo noto... una barbaridad.

NEE: 46:54

Con respecto a todo isto das hormonas, eu penso que máis ou menos xa che preguntéi todo das hormonas, pero se tes algunha cousa en concreto que che parece interesante comentar... das hormonas que non che preguntase...

ARES: 47:04

No.

No, no, porque has preguntado, y es lo que... lo que es. Además, pues eso, la piel igual un poco más áspera. O sea, pero son cambios que ya hemos hablao y yo no he notao así nada más que lo que te he comentao.

NEE: 47:10

Vale, pois se che parece, podemos pasar a falar das operacións. Se queres, podemos comezar falando primeiro da mastectomía. Primeiro preguntarche, bueno, se fixeches a mastectomía, se non, e como foi ese proceso.

ARES: 47:34

Vale. Pues mira, yo me hice la mastectomía, si... empecé en 2006 la hormonación, a los 3 meses por privao, porque de aquella no había unidad. A los 3 meses, me hice la mastectomía o sea noviembre, diciembre... para enero febrero del 2007 me hice la mastectomía más menos en privao en Bilbao. Y para mí yo creo que es el día más feliz. De hecho mi hermana dice que nunca había visto una sonrisa tan bonita en mi cara, cuando despierto de la anestesia y hago así. Y dice que la sonrisa era todo en la cara una sonrisa. Y ese mismo día que ahí te daban el... el alta, al día siguiente salimos y en vez de ir pa casa le digo a mi hermana "a comprar

camisetas, camisetas justas". Claro, me compró como 20 o 30 camisetas justas, dice "hala, ya te las compro yo todas". Porque claro, pasaba de ir con 5 tallas más encorvao para que no se notase. Y eso que iba vendao, ¿eh? Y de repente, claro, me veía lisito... pues todo camisetas justas, todo camisetas justas. Y luego, claro, iba erguido y decía... la gente me decía: "Has crecido 3 o 4 centímetros". Claro, de ir de encorvao para que no se notase a ir estiraio... siempre me decían. Para mí fue el, ya te digo el día más feliz, ¿eh? El día más feliz.

NEE: 48:51

Claro, supuxo para ti como un antes e un despois, non?

ARES: 48:54

Exactamente, fue como "ahora, sí", o sea "ahora... todavía no me han salido ni cuatro pelos, pero esto ya no está, ya puedo ir con mis camisetas justas, ir a la playa que no iba a la playa, no iba a la piscina nada de nada, ahora ya puedo". Entonces ya ese año me fui a México y como nunca me había dado el sol, y yo iba con mi torsito, lo abrasé entero, pero entero, pero yo iba sin camiseta porque era la primera vez que podía ir sin camiseta.

NEE: 49:25

Que guai! Aparte disto, de comprar 20 camisetas axustadas, houbo algún outro xeito de celebralo?

ARES: 49:35

Sí, claro, pues fiesta por todo lo grande con la familia, con los amigos, vacaciones a México: esa fue la celebración, mis primeras vacaciones al Caribe para celebrarlo. Sí, sí, ese fue mi primer viaje al Caribe. Para celebrar la mastectomía, sí.

NEE: 49:53

Que guai! Non sei se queres comentar así algo, da mastectomía, da túa experiencia en concreto...

ARES: 50:00

Nada, porque estaba tan feliz que yo soy del Real Madrid, tengo que confesarlo, y ese mismo año ganó... ganó la Liga y me fui, recién no, pero al día siguiente, a los 2 días, a Madrid. O sea, me daba igual todo. Y es que además conducía. Es que tenía tanta vitalidad que normalmente no puedes hacer movimientos bruscos, te tienes que estar quieto... Me daba igual, conducía, me fui de fiesta, me fui a México. O sea, solo quería celebrar lo que tanto sufrimiento para mí había generado, porque además tenía muchísimo. No estamos hablando de poco, estamos hablando de muchísimo. Yo me bajó la regla cuando tenía 9 años, un 15 de agosto. No se me olvida en la vida. Fiestas del pueblo, de Sarria, de allí de Galicia. Y a raíz de ahí, empezó a crecer aquello que no había un mañana, no había un mañana. Entonces claro, tenía muchísimo. Para mí aquello era horrible, porque yo me vendaba tanto, tanto, tanto... que a veces me quedaba hasta sin aire. Entonces para mí aquello fue... lo más, lo más. Yo creo que lo mejor de toda mi transición, ¿eh?

NEE: 51:06

Foi un pouco tamén como recuperar esa confianza, e recuperar eses espazos, non?

ARES: 51:08

Eso es, eso es. Recuperar mi confianza, sobre todo la mía en mí, el poder salir a la calle con confianza, no encorvado, sin levantar la cabeza, sin casi hablar... Eso fue.

NEE: 51:24

Con respecto a operacións, non sei se tes algunha operación máis ou non

ARES:

51:28

Sí, histerectomía, pero te voy a decir el porqué. Porque con la hormonación... de todos los chicos que conozco es el único caso que conozco... con la hormonación de la testosterona y lo que producían mis... mis ovarios, algo pasó ahí, que se deshicieron los... los ovarios se deshicieron en la tripa. Entonces me tuvieron que operar de urgencia. Si es hoy en día, eguramente hubiera congelao y hubiera sido padre, ¿eh? Pero claro, de aquella entre que mi mentalidad, que luego ha cambiao, muchísimo era azul. O sea, yo en el momento que esto todo cosas de chicos, o sea claro, de tanto sufrimiento... luego me volví un azul oscuro cetrino, o sea, un machito machito. Si sí la vida me hubiera dao la oportunidad de de tener el pensamiento que tengo desde hace años para aquí, de otra forma de ver la vida, de que más da, que esto que, o sea, yo hubiera congelao y hubiera sido padre, o sea, hubiera sido padre seguro, padre gestante, pero claro, mi... mi pensamiento de aquella era ser hombre azul que me vieran hombre. Y cuanto más macho mejor. O sea, yo he cambiao muchísimo, muchísimo.

NEE:

52:35

Como foi esta operación de histerectomía entón? Como foi o proceso?

ARES:

52:38

Pues esa fue un poco complicada porque se habían deshecho los ovarios en la tripa. Yo estuve... en vez de normalmente están 2 días, estuve casi dos semanas. Perdí mucha sangre. O sea, fue... fue complicada, así como el resto, pues la mastectomía y eso no; esa sí fue complicada. Pero bueno, sin más. O sea, ya está hecho y no podía hacer otra cosa. Es que aunque hubiera querido, se me deshicieron, entonces...

NEE:

53:06

Xa... e con respecto a esta operación, tamén supuxo un antes e un despois como as outras, ou vivíchelo de xeito diferente.

ARES:

53:13

Para mí fue... como fue de urgencia fue... fue diferente. O sea, igual lo hubiera programado yo más adelante, porque el hecho de que... claro mi pensamiento de aquella de que "tengo ovarios a mí esto no lo quiero tener porque los hombres no tienen ovarios". Pues... pues seguramente lo hubiera planeado pa más adelante, pero como fue de urgencia porque caí desplomado en casa del dolor, entonces no me dio tiempo a pensar. Sin más, o sea, lo pasé... encima, lo pasé mal, la recuperación y entonces bueno, pues. Seguramente lo hubiera hecho,¿eh? Con el pensamiento que tenía de aquella, seguramente me lo hubiera hecho igual. Hoy en día, no, desde luego.

NEE:

53:43

Xa, con respecto a isto, claro, por exemplo, eu falaba con Éric. E Éric si que conta moitas veces que... bueno, con respecto ás súas operacións e á súa hormonación, el, por exemplo, deixou de ter a regra cando se fixo a histerectomía porque el a fixo bastante rápido. Eu entendo que para ti non foi así, que ti xa deixaras de ter a regra bastante antes coa hormonación.

ARES:

54:08

Sí, claro, es verdad. Al segundo mes de pincharme nunca más me vino la regla, nunca más. Que hay gente que de vez en cuando le viene, eh, porque tengo compañeros y gente que atiendo, que sí, que igual después de 1 año le ha venido un día, pero a mí nunca, eh, nunca me... nunca más me vino, se me cortó y ya está. Entonces era la última... no me preocupaba lo de la histerectomía porque como no...

NEE:

54:30

Para ti ese deixar de ter a regra supuxo un antes e un despois?

ARES: 54:35
Hombre, pf! Pero en todos los aspectos. A mí la regla significaba, pues eso algo espantoso, espantoso y aparte de doloroso, porque encima tenía unas reglas de dolor, pero horrible, horrible siempre, entonces, claro. Y aparte que claro, mi pensamiento cetrino azul de "esto lo tienen que tener las mujeres, porque tienen que tener los hombres la regla", o sea una protesta tras protesta, ¿eh? Sí, sí.

NEE: 54:58
Non sei se, con respecto a todo isto, das operacións, hormonas, queres comentar algunha cousiña máis?

ARES: 55:07
No, porque ya no me hice más operaciones. O sea, cuando yo decidí hacerme la faloplastia, pero claro, lo que te he dicho antes no, no había unidad en Bilbao. Entonces me mandaron a Málaga para poderla hacer. Y después de estar 2 años yendo todos los meses en avión Bilbao, Málaga, allí donde la loca aquella que me hacía bueno unas entrevistas y unas unos tests de 2 horas y pico... A los 2 años y pico me dice, "hala, te doy el alta, ya puedes ir al cirujano". Y fui a la consulta del cirujano y cuando me explicó la técnica dije, "bueno, estamos locos". Aún así no me quedé contento, me fui a Cavadas, a Valencia. Pedí cita con él y allí me presenté y me explicó cómo iba la operación, las complicaciones tal y con el dinero que tenía ahorrado para faloplastia, por lo privado, me compré una furgoneta. O sea que... te quiero decir que... que dije no, o sea no, porque fastidiar la salud... ya, ya gestiono mi cabeza con mi cuerpo, y yo me iré gestionando y así lo hice. Trabajé cuerpo cabeza y sí es verdad que al principio me costaba verme con barba, sin tetas y quitarme los calzoncillos y ver que ahí no había lo que yo siempre pedía de pequeño. Pero luego aprendes, aprendes porque trabajas la cabeza, trabajas el cuerpo, aprendes a quererte y incluso yo, cuando doy charlas, hablo de un hombre con vulva y aprendes a llevarlo como que no te importa decirlo. Que luego en casa muchas veces te importa, a veces "ostras, me falta", pero lo aprendes a vivir y a... y a gestionar.

NEE: 56:36
Paréceme moi interesante isto. Con respecto tamén ao teu corpo, interesábame tamén falar un pouco da... da túa a sexualidade. De novo, se hai algunha pregunta que non che apeteza responder ou algo que tal, podes pararme. Eu recórdoo, por se acaso. Entón gustárame comezar preguntádoche: como defines agora mesmo a túa sexualidade?

ARES: 57:03
En en plan orientación o...?

NEE: 57:06
Sí, sobre todo, orientación.

ARES: 57:08
Vale, vale, a mí me gustan las chicas, me han gustao las chicas siempre, pero siempre he dicho que si algún día pasa un hombre y me pone, no voy, no seré yo quien diga que no, osea quiero decir... quiero decir que yo nunca, en ese aspecto nunca he tenido problemas, pero sí es verdad que siempre me han gustao las chicas. Entonces, bueno, estoy casado con con Saray con mi mujer, pero siempre me han gustao las chicas, entonces eso es algo que me ha gustado siempre. Luego como he disfrutado yo de mi cuerpo... bueno, pues hasta que llegó Saray yo no me he dejado tocar por nadie. Y con Saray fue un descubrimiento. Saray, empezamos poco a poco. Claro. Yo nunca me había dejado de tocar. Ya con Saray no tenía tetas, obviamente, pero quiero decir que nunca, jamás en la vida me había dejado tocar. Nunca jamás en la vida sabía lo que era un orgasmo, ni yo me había tocao porque era algo como que me daba asco, como que no quería... y no dejaba a nadie tocar. Mi sexualidad ha sido... la he empezado a descubrir la raíz de Saray con 35 años.

- NEE:** 58:05
Paréceme super interesante iso que estás contando, porque claro, ti tiñas claro que che gustaban, que sentías esa atracción polas mulleres, pero nunca te relacionaras ou deras ese paso de... vivir esa experiencia.
- ARES:** 58:18
Yo he tenido novias, novietas, pero les decía "yo soy Ares, soy esto y de aquí no pasas" y claro, era complicado. Estás con una pareja y no dejarte tocar... se sentían... claro y lo que no, menos quería por nada en el mundo, es que me confundieran por lesbiana, o sea, eso ya para mí era como me... me estás matando. Claro, yo siempre dejaba claro, pero de cara a la sociedad ¿que pasaba? Veían a dos chicas lesbianas. Entonces, claro, era como no. Pero sí es verdad que mi sexualidad yo la he empezado a disfrutar con Saray a partir de los 35. Jamás me he dejao tocar, jamás me he dejao ver desnudo, nunca.
- NEE:** 58:53
E como foi ese punto de inflexión de comezar a aprender todo isto pois aos trinta e algo anos?
- ARES:** 59:01
Pues eso fue mira, fuimos al pueblo, a Sarria, nos fuimos los dos y una noche empezamos, venga tal. Empezó a tocarme a acariciarme y yo apartaba la mano y al final, pues hablando y llegando un entendimiento, es decir a ver, vamos a ver, son los cuerpos que tenemos o nos morimos así, vírgenes, y no nos tocamos o aprendemos a... a disfrutar y a respetarlos y... y a poner los límites donde tengamos que poner los límites, pero así de buenas a primeras que no te toque, claro es, era complicado. Y ahí fue el punto de inflexión, hablando, dialogando, aprendiendo, aprendiendo y dejando también un poquito experimentar... Eso fue el punto de inflexión. Y a raíz de ahí, de maravilla.
- NEE:** 59:45
Entendo que nisto tamén axudaron a hormonación e as operacións, non?
- ARES:** 59:51
Sí, sí, sí, sí, sí, claro.
- NEE:** 59:54
E con respecto a isto, xa non só en canto á sexualidade de como ti vives a túa sexualidade con outras persoas, se non xa falando máis da túa relación co teu propio corpo. Entendo que mudou esa relación, cambiou esa relación co teu propio corpo.
- ARES:** 1:00:11
Sí cambió y muchísimo. Lo que sí es verdad que, y bueno, a día de hoy sigo siendo incapaz de tocarme, ¿eh? Yo conmigo mismo, o sea conmigo mismo. De hecho esto ya muchas veces y mira que lo tengo gestionado, y hablo de ello, y doy charlas. Me cuesta verme de cintura para abajo, yo a mí mismo, o sea, me cuesta y lo he trabajado muchísimo. Pero no deja de romperme un poquito el esquema en la cabeza, es como un crack y bueno, ya está. O sea, me... el conmigo mismo es una relación que tengo que no me permito o... o no soy capaz. Hay algo que me impide de tocarme, algo, y por más que lo lo intento y por más... Y mira que he hecho el máster de Sexología, he hecho talleres de de sexología, de cuerpo de... Soy incapaz, incapaz, ¿el por qué? Me encantaría saberlo. Ahora. Sigo a ver, sigo, yo sigo conmigo mismo... trabajándome.
- NEE:** 1:01:04
Claro, é todo un proceso e sigues no proceso.
- ARES:** 1:01:05
Eso es.

NEE: 1:01:07

E con respecto a isto, tamén me interesa... que ti és sexólogo agora, supoño ten relación as túas propias vivencias como home trans para que acabases dedicándote a isto, non?

ARES: 1:01:19

Sí, claro, porque ya te dije, cuando yo busqué ayuda di con el sexol... con el sexólogo, que es el que me me ayudó en todo. Y claro, la... el mundo de la sexología sustantiva, que es la que yo he estudiado, tiene mucho que ver con el hecho del... del ser humano, del cuerpo humano, de cómo nos vivimos, de cómo somos en... en ser hombres y mujeres. Sí es verdad que la sexología sustantiva no da cabida a lo no binario, o sea, es simplemente lo que es los cuerpos sexuados de hombre y mujer. O sea, la... la sexología sustantiva no, no entra más realidades, solo entra lo que es ser hombre o ser mujer. Cómo nos vivimos, cómo nos cambiamos, cómo... entonces claro, yo ahí entendí lo que me pasaba a mí, por que yo era un niño y no una niña. El por qué. Pues porque es lo único donde yo encontré la razón de lo que a mí me pasaba el, por qué.

NEE: 1:02:18

Con respecto a isto de... da túa relación co teu corpo e da... da sexualidade e todo isto. Tes como algún tipo de rito, pasos ou tradición que te axuden a conectar co teu corpo? Ou incluso que te axuden a poñer límites e a estar cómodo dentro de todas estas situacións?

ARES: 1:02:40

Bueno, pues a ver, yo ahora en día, claro. Llevo 17 años con con Saray, pero sí es verdad que al principio yo ponía los límites de "si estoy en el baño, tú no entras. Si estoy en la ducha, tú no entras" y todo eso sí lo he ido trabajando, pero yo conmigo mismo lo que te he dicho, o sea, yo entro a la ducha y me estoy duchando y cuando me toca la lavarme la zona genital, estoy así. Miro para arriba, o sea, es como... y obviamente con esponja, con la mano soy incapaz, vaya donde vaya tengo que llevar esponja. Me es algo que no, no puedo con ello.

NEE: 1:03:14

Xa, non sei se con respecto ao teu corpo e á túa sexualidade queres comentar algunha cousiña máis.

ARES: 1:03:22

No, yo creo que te he contado todo, creo.

NEE: 1:03:25

Si, estame parecendo moi interesante. Por certo, que non cho digo moito mais penso que están saíndo cousas moi interesantes. Entón se che parece, hai un tema que pasamos un pouco por riba del, das mudanzas dos cambios na transición, que foi a roupa. Que tamén me parece interesante tratar este tema, porque me parece algo moi visual e algo moi simbólico tamén. Xa me foches contando un pouco ao longo da entrevista, pero así como para telo todo conxunto, quería preguntarche se ti mudaches de xeito de vestir ao decatarte de que eras trans ou ao saír do armario, ou como foi a túa relación coa roupa ao longo da transición?

ARES: 1:04:07

Yo siempre he sido muy muy masculino vistiendo, muy masculino. Los últimos 7 años igual visto con más colorido, con más... pero siempre he sido muy muy masculino, o sea, pero desde muy jovencito. Mi madre me ponía faldas y vestidos y yo salía a la calle y había, había una cuesta en mi barrio así empinada y yo cogía una caja de frutas y me tiraba por la cuesta para romper la falda. Y fue mi padre el que la dijo: "Delfina no le compres más faldas ni más vestidos porque no me da el sueldo". Y a raíz de ahí, a raíz de los 11 años, siempre pantalones. Y luego siempre si es verdad que he tenido la oportunidad o la suerte de que en casa me han dejado elegir mi ropa a partir de los 11. Entonces siempre he vestido muy masculino, entonces lo único que... que ha podido cambiar, sí es verdad que en casa no me compraba calzoncillos cuando era pequeño me compraban bragas, pero cuando empecé a trabajar con 14

pa 15 yo ya me compraba mis calzoncillos. Entonces ahí fue igual el cambio más brutal en cuanto a ropa íntima, porque el resto siempre he vestido pantalón, camisetas, playeras... O sea, y además siempre he ido a la sección de chico siempre, o sea nunca desde que tengo uso de razón, desde que tengo 11 o 12 años, tenía... iba con mi madre y a la sección de chicos. Y ya con 15, ya que me compraba yo la ropa, que trabajaba, siempre, siempre, siempre calzado, sección de chicos, ropa, sección de chicos. Siempre. Eso sí es verdad que para mí no ha sido un gran cambio, quitando las camisetas justas porque no tenía tetas, claro de aquella llevaba 5 tallas más, el resto no. Ahí en la forma de vestir siempre he sido muy masculino.

NEE: 1:05:43

E para ti que supuxeron esos cambios concretos, de por exemplo, comezar a poñer calzóns ou comezar a poñer esas camisetas axustadas?

ARES: 1:05:53

Buah, un cambio brutal. Yo el primer calzoncillo que me puse, que... que era de de Epi y Blas... Bueno, bueno, bueno, para mí era era bueno un mundo, un mundo, mi primer calzoncillo. Para mí fue... un algo increíble porque miraba y decía "Ay calzoncillo, no hay bragas así con puntillas ni con...". O sea. Era como mío, mi calzoncillo. No quiero bragas, quiero mi calzoncillo. Y luego camisetas... Ya te digo, camisetas fue claro de ir a encorvado con 50 tallas más a ir estiraio y bueno, con una sonrisa en la cara que pa qué.

NEE: 1:06:28

Que guai. Entendo que tamén, claro... despois houbo tamén como un pequeno cambio de armario, non? Cando foches capaz de estar cómodo contigo mesmo e de ir desaprendendo certas cousas: o que falabas antes, por exemplo, de vestir de rosa, non?

ARES: 1:06:45

Eso es. Claro, en mi casa claro, me vestían de rosa hasta que dije, "hasta aquí el rosa", entonces claro, el rosa desapareció de mi casa durante 20 años hasta que bueno dije "venga, me voy a comprar una camiseta rosa". Empecé, digo, "venga a ver si quito el trauma del rosa". Y ya tengo rosa... camisetas, un bañador o sea, hasta una toalla. O sea, ahora me pongo rosa, no tengo ningún problema. Pero estuve 20 años o más que no quería ver el rosa, ni en pintura, ni en pintura.

NEE: 1:07:14

Xa, entendo. Non sei se, con respecto a isto da roupa, queres comentar algunha cousa máis?

ARES: 1:07:21

No, no porque la verdad ahí sí que es verdad que bueno, desde los 11 años ya he vestido muy masculino, entonces para mí no se... quitando el calzoncillo que fue lo... la... el no va más. Y la innovación, el resto de ropa, siempre vestido muy, muy azul, muy chico.

NEE: 1:07:26

Bueno, claro, se cadra non hai tanta diferenza, entón esta pregunta se cadra non ten tanto sentido, pero por se acaso fágochas. Que é que... algunha xente como que garda algunha peza de roupa de antes, ou se cadra fixo algo especial con algunha peza que agora xa non poría. Ti algunha vez fixeches algo así?

ARES: 1:07:56

Tengo el vestido de la comunión guardado, pero porque lo tenía mi madre guardado como un tesoro y se lo sigo guardando, eh, por ella, ¿eh? Ahí lo tengo, o sea, está ahí el mini vestido de novia con su supervelo y lo tengo, lo tengo guardado en casa. Sí.

NEE: 1:08:13

E tes pensado facer algo con el?

- ARES:** 1:08:14
Con su su coronita, su coronita, la pulserita, o sea, está todo todo guardadito.
- NEE:** 1:08:22
E ti tes pensado facer algo con el ou?
- ARES:** 1:08:25
No guardarlo sin más, guardarlo porque lo tenía mi madre guardado. Y dije, bueno, pues no lo voy a tirar, lo voy a... lo voy a seguir guardando hasta el día que yo muera. No tengo, no tengo hijos, no, no, la sobrina que tengo no creo que haga la comunión porque no está ni bautizada... entonces. Y además que es un vestido muy antiguo, fijate, o sea. Pero vamos, está, está guardado en casa.
- NEE:** 1:08:49
Pois, con respecto a isto da túa transición, penso que máis ou menos xa fomos comentando todo. Teño así algunhas preguntas extras tamén para ti, vouche falar un pouco e preguntar un pouco sobre as outras persoas. Xa falamos un pouco de... pois reaccións que tivo outra xente cando lle contaches, dos espazos en que estiveches tamén sobre o curso en Asturias, traballar noutros lugares... Quería preguntarche especificamente por se houbo... antes comentáchesme algún, pero por se houbo algún máis, algún tipo de ritual ou xesto simbólico que axudase a xente a entenderte ou a mostrarche que te apoiaban ou te entendían.
- ARES:** 1:09:36
No. Algún ritual ha sido, no, simplemente pues eso, que quien lo entendió como te he dicho, siguió conmigo. Lo hemos celebrado tanto viajando como celebrando, como brindando. Y quien no lo entendió, pues quedó en el, en el camino tampoco, o sea, muy amigo mío no sería, pero no hubo nada nada especial, quitando lo que te he dicho, no el ritual de bautizar el DNI, ir a México, hacer el 11 de noviembre en Colloto. O sea, esas tradiciones que que que sigo haciendo a día de hoy, pero poco más. También es verdad que es era otra época y lo único que querías es tirar para adelante, tirar para adelante. Y y y que te saliera la barba y y vamos y todo a todo correr, lo querías todo para antes de ayer. Entonces, bueno, pero sí es verdad que los amigos de verdad de verdad hemos disfrutado, lo hemos compartido y y se han alegrado mucho por mí, obviamente, y eso se nota cuando alguien se alegra por ti y te quiere de verdad. Se nota, se nota, pues te abraza, está contigo, se ríe contigo y llora contigo entonces. Cuando he tenido algún fracaso o así, "pues esto no lo he conseguido", pues está tu amigo que "venga, vamos a llorar los dos, pues venga, vamos a celebrar los dos" entonces bueno.
- NEE:** 1:10:50
Con respecto a isto da xente, tamén me interesa saber, porque antes comentaches un pouco, máis para o principio desta conversa, de como cando ti comezaches a... se cadra ter máis cispassing, ter barba, e pois certas características que facían que a nivel social te lesen como home ou te recoñecesen como o home que es... comentaches que había certos... certa camaradería, por así dicilo, que había certos homes que te incluían máis nos seus grupos ou te trataban doutro xeito. Entón era por preguntarche se me podes contar contar un pouquiño máis sobre isto, sobre como mudou o teu xeito de relacionarte ou o xeito da xente de relacionarse contigo.
- ARES:** 1:11:35
Pues mira, fue. Además, recuerdo que fue una noche como siempre, vamos al Dixon al bar de de bueno, de que sigo yendo. Y en esto que siempre estaba, pues la típica, la cuadrilla de nosotros. Había ahí, pues 6 chicas y el resto, todos somos todos tíos. Claro a mí de aquella me incluían en "". Y veías que estaban todos alrededor así como diciendo que no se acerque ninguno aquí a nuestra, a nuestros tesoros. Y, de repente, aquella noche que ya tenía barba, que ya el pelo lo tenía súper casi calvo, porque a mí me empezó a salir pelo... o sea, pelo aquí y se me caía de aquí. Y, de repente me veo que me dicen, "venga, tú ponte aquí, que no se acerque nadie a nuestras chicas" y yo diciendo, "¿pero esto qué es? ¿Propiedad de alguien o...?". Y ahí fue cuando dije, "ostras, cómo cómo cambia el tema, ¿no?". Pero es más, te voy a contar algo curioso que se me ha olvidado contarte de cómo cambian las cosas. Bueno, mi madre era una persona muy, muy enferma, se tiraba mucho tiempo en los hospitales. Y yo siempre la lavaba, la vestía y la cuidaba. Fue

salirme barba y me dijo, "no, no, tú no me lavas que me lave tu hermana". Cómo cambia la percepción de las personas hacia ti en el momento que te sexan de un lado o de otro. Por veces a mi madre la había visto desnuda, la he lavao, ni sé ni sé. Y fue salirme barba y me dijo, "no, no, tú no que eres un chico, tu hermana". Y yo "ama, que te he visto desnuda 20000 veces te he lavao 20000 veces en el hospital" y no hubo manera. O sea fíjate los los cambios que que que pegas también en la en la mente de los demás, depende de cómo te vean, así te tratan y así...

NEE: 1:13:18

Esta camaradería que comentabas dese momento concreto, víchela en máis espazos? Notáchela en máis espazos?

ARES: 1:13:26

Sí, bueno, desde que salió barba en todos los aspectos, a la hora de jugar al deporte, de ir a la playa... Lo que te he dicho, de hablar de tías, claro, cuando estabas... si te sexaban de otra manera, el lenguaje era más comedido, no había esa esa explicitud de hablar de he follao tal he hecho, no sé qué porque. Y de repente, o sea, era como, pero incluso mi padre, mi padre, era un hombre superreligioso y jamás en la vida yo lo había oído... pues me iba a con el a tomar algo en una terraza y pasaba una chica en minifalda y decía, "mira, hijo, mira qué piernas más bonitas que tiene esa chica" y yo diciendo, pero si en la vida has dicho tú algo así, o sea como la camaradería, incluso con mi propio padre. Fue totalmente diferente, totalmente diferente.

NEE: 1:14:14

E como foi para ti todo iso? Como reaccionaches? Como o viviches?

ARES: 1:14:18

Para mí en ese momento era de "buah, ya soy uno más de ellos". Hoy en día digo, "madre mía, de verdad el macho men este... o sea, qué manera de...". Pero claro, en ese momento es que te estaban reafirmando como el hombre que eres y eras 1 de ellos. Ya no eras... no, no, es que eres uno de la manada de la.. uno de ellos, de de los chicos, de los macho men, de los machirulos. Bueno, si es hoy en día pues si les hubiera contestado de otra manera y hubiera dicho, "Eh, chicos, estamos en el 2025", pero claro, de aquella yo me sentía todo hinchado, digo "va, soy uno de ellos", claro.

NEE: 1:14:54

Claro, entón, ti, xa non só en canto á roupa, senón entendo en canto a moitas outras cuestións, tiveches este proceso de hipermasculinidade e despois...?

ARES: 1:15:00

Claro. Exactamente, o sea, estás en... bueno, te llevan ahí, hablas de chicas, de tal no sé qué, y luego joder con el tiempo cuando pasan los años y tú ya has gestionado todo y has dicho, "a ver, ser hombre no significa pegar escupitajos, decir qué buena está esta tía y..." que ser hombre es mucho más amplio, claro. Pero de aquella claro es que ya eras uno de ellos, entonces te ponías bueno todo gallito.

NEE: 1:15:29

E agora para... para así para acabar, tamén me interesaba preguntarche, porque claro, ti tes como unha experiencia, penso que... diferente por algunhas cuestións, a moitas outras que podemos ter, pois xente que comezamos a transicionar hai relativamente pouco. Por exemplo, iso, saín do armario no 2017, comecei a miña transición hormonal aínda hai pouco, pero porque eu decidín non hormonarme, até hai pouco. Pero vamos, que ti comezaches hai moito tempo. E non sei se pensas que iso marca moito a túa transición? Se... como notas iso, esa diferenza de... telo feito antes ou de levar xa nisto máis tempo.

ARES:

1:16:16

Pues mira, siempre he dicho ¿no? que yo... Primero, claro, primero está la generación de Carla Antonelli, de Bibi Andersen, bueno, de toda esta generación que sufrió el franquismo, que sufrió lo que no está escrito, que nos fue abriendo camino. Luego llegamos nosotros, nuestra generación. Y nuestra generación hemos luchado por leyes, hemos luchado por por por un DNI, hemos luchado, ¿no? Entonces hemos... yo creo que hemos ido abriendo camino a toda la generación que habéis venido detrás, pero también hay un punto en esto de que... existe Internet y yo en mi época no existía Internet, entonces, ¿qué pasa? Que hoy en día dices, venga, transexualidad: conoces una red, conoces un igual. Si no conoces a no sé quién, un referente. Entonces, para mí sí es verdad que hemos ido abriendo camino, pero ahora os toca a vosotros, a vosotras, eh, abrir, seguir ese camino porque... hoy en día estamos aquí, pero con toda la corriente derechona que viene y el tufo que hay a, a homofobia, transfobia por todo el mundo, cualquier día nos llega a nosotros y si nos llega nos van a quitar todos los derechos, entonces... Yo creo que si hemos ido abriendo camino, creo que hoy en día lo tenéis bastante más fácil porque creo que también hay más recursos. No que lo tengáis fácil, sino más fácil que nosotros. Pero también hay más recursos, hay un Internet, ya empieza a haber unidades de género donde tratan y hay iguales que sobre todo es muy importante conocer iguales, el no sentirte como yo, un bicho extraño. Que que que hasta pensé que estaba mal de la cabeza porque no conocía a nadie más que yo, hasta que conocía a Jon, que empezamos a la par. Pero claro, tantos años desde niño hasta los 30, que conozco a un igual, pensando que yo tengo una enfermedad y que soy un bicho raro, que a mí algo me pasa que esto no... a nadie más le pasa. Eso no lo vivís porque conocéis un igual, porque hay una red extensa que se llama Internet, donde claro, que es un mundo. Os sentís como con más compañía y no el bicho raro de que estoy enfermo, ¿Y qué me pasará? ¿Por qué siento esto, por qué me pasa esto? Yo creo que sí, que que algo hemos abierto.

NEE:

1:18:17

E agora ti tes, na actualidade, redes de iguais? Máis comunidade con xente trans?

ARES:

1:18:24

Claro, ahora mismo tengo un grupo de 114 adolescentes que llevo. Y alguna vez me los he llevado de de convivencia. No a todos, pero me llevo igual a 20. Y sí, sí, sí, y entre ellos mismos, ¿eh? Yo ese grupo lo dirijo yo para poner un poco de orden cuando se les va de las manos y no saben cómo contestar y contestan cualquier burrada a uno nuevo que entra, entonces entro yo y le pongo a ver un poco de orden, pero sí, claro, sí, sí tengo. Y luego tengo otro grupo de red donde nos apoyamos de gente ya de mi edad, de donde pues oye, "me ha pasado este caso, ha venido una chavalita y no sé muy bien cómo guiar". Sobre todo, yo me pierdo mucho y eso es algo un error mío, igual por desconocimiento y porque no he no he coincidido con alguien que me explique que me "oye, esta es mi vivencia", lo que es el género fluido. Ahí me pierdo mucho porque tampoco he tenido la oportunidad de conocer a alguien que me diga, "esta es mi vivencia" para yo entender, porque es que me a mí cuando a mí en una charla me dicen "Jo, ¿y el género fluido?" Digo, "mira, yo me encantaría deciros, pero eso es mejor una persona que lo viva, que es su, es su realidad y no ir yo a hablar de algo que no sé y que no es mi realidad", que nos ha pasado a la gente transexual durante años. Iban antropólogos, médicos, de todo a hablar de transexualidad, menos gente transexual. Entonces yo no voy a cometer el mismo error que han cometido en mi generación, o sea. Entonces, me encantaría, a alguien que que tuviera esa esa vivencia de... se sentara conmigo y compartir, pues esto yo, pues esto yo, tal. Y ahí es donde aprendes, escuchando. Escuchando es donde aprendes.

NEE:

1:19:57

E con respecto a estas comunidades, que dis, tanto de rede de xente, da túa idade, trans que pode compartir vivencias contigo, como de xente nova, de adolescentes, que ti, bueno, vas a esas convivencias, que importancia teñen para ti estas comunidades?

ARES:

1:20:16

Para mí... no sabría cómo explicarte. Yo te voy a... te voy a decir, la primera vez que yo estaba en la asociación y viene una madre con una criatura de 2 años y me dice... no de cuatro, perdón, y me dice... 4 o 3. Bueno, vale, me dice, "me ha dicho mi hijo" me dice "mi hijo me ha dicho que si no es una niña no quiere seguir viviendo". Y era la madre la que venía, y hoy en día tiene 18 años la

criatura, pero a partir de ahí empecé a a ver adolescentes que venían y venían. Entonces dije, "ostras, esto ha cambiado" porque en mi época esto era impensable. Impensable que que hubiera esta red que hubiera este grupo que que se apoye en que... Para mí es, es maravilloso, ¿eh? Les veo muchas veces que hablan así en el grupo y digo, "mirales, cómo se van entendiendo, cómo se van apoyando, cómo se van..." Para mí me me encanta, ¿eh? Tenerles, o sea, me encanta.

NEE: 1:21:07

En que consisten esas convivencias? Que facedes?

ARES: 1:21:10

Pues mira, vamos, solemos ir una semana, como es una casa rural grande. Y les hago actividades de todo tipo, desde baile hasta que hagan un collage. Hacemos el día del orgullo en el pueblo que estemos y en la fecha que sea, preparamos el día del orgullo, sacamos un cacharro con ruedas, con música, vamos con las banderas, les hago a hacer una pancarta que ponga pues, un lema, una reivindicación, lo que ellos crean que es necesario en la época de hoy. Por ejemplo yo que sé, pues hace 3 años que todavía los menores no entraban a ver, pues este año vamos a reivindicar por los menores que sean atendidos, que sean escuchados. Entonces, luego les hago hacer yo que sé, pues un montón de actividades. Y luego ya por la noche les dejo un poco de tiempo libre. Sí, cuando ya dan las 19:00 digo "Venga tiempo libre, piscina, jugar...". O sea, lo que quieran. Sobre todo por el día actividades y reflexión, reflexiones sobre sobre todo el tema de LGTBI, cómo lo viven, cómo ven... Igual, les pongo, les proyecto algo de otros países, cómo están las cosas. Todo esto, entonces luego les mando que reflexionen y que hagamos un debate. Otro día les pongo una película de temática.

NEE: 1:22:23

Que guai. Paréceme super chulo isto de que agora existan espazos onde encontrar iguais e que se podan ter estas conversas, paréceme super bonito. Con todo isto eu penso que máis ou menos xa che pregunteti... pois todas as cousas que tiña pensadas máis ou menos falamos de todo con respecto o que é a miñas investigación. Non sei se ti queres engadir algo sobre a túa transición, sobre o momento actual ou sobre o que sexa?

ARES: 1:22:51

No, porque yo creo que te lo he contado todo. Y oye, y también te digo una cosa, si ves que te he quedado en el aire y necesitas algo más, solo tienes que decirme ¿eh?, me llamas o me mandas un Whatsapp, "oye Ares, que mira se me olvidó preguntarte tal" y a tu disposición.

NEE: 1:23:05

Vale, pois moitas grazas. Eu xa che digo, isto en principio é unha entrevista para o meu TFG, que teño que entregalo a finais de mes. Eu en canto teña... o que vou facer con esta gravación é transcribirla, utilizar citas e utilizar o que me contas para falar dos ritos de pasaxe e da liminalidade e das persoas transmasculinas, homes trans e persoas de xénero non binario. En canto teña o resultado, se che interesa, podoo mandarcho.

ARES: 1:23:33

Vale, guay.

NEE: 1:23:35

En principio non é un traballo que se vaia publicar nin nada e se hai algo máis que se queira facer con este traballo, diríachos antes por pedirche consentimento e ver todo. E volvo repetirche o que che dixen ao principio: se en calquera momento hai algo que dis "pois contei esta cousa e non me apetece que ao final saia na investigación", ou "hai algún cacho que prefiro que omitas", eu podoo despois modificar sen problema.

ARES:

1:23:58

No te preocupes, todo lo puedes. Todo, lo puedes escribir, publicar, no hay problema, no hay problema.

NEE:

1:24:04

Moitas grazas, vou para aquí a gravación.

Apéndice III: entrevista ao Shiloh Shakin

00:03

NEE: Vale, pois antes de nada moitas grazas por acceder a formar parte das miñas entrevistas para o meu TFG. Teño que dicirche antes de nada que esta entrevista vai ser grabada. Que se participas, teño que pedirche o consentimento, simplemente para ter esta grabación, para transcribila eu e despois sacar información dela, non vai ser publicada en ningún sitio, e só vai ser para o meu TFG. Consintes?

SHILOH: Si, consinto.

00:31

NEE: Depois... bueno, tamén comentarche que vai ser grabada, pero se nalgún momento dis algo e máis adiante decides que queres que eso non sexa tido en conta na investigación, ou que elimine esa parte, tamén me podes dicir máis adiante que non te sintes cómodo con algunha das cousas.

SHILOH: Vale, grazas.

NEE: Se nalgún momento utilizase a entrevista para algunha cousa máis, tería que comentarcho antes e pedirche consentimento antes.

00:58

NEE: Vale, pois dito isto, vamos falar arredor da transición, da túa transición, de ritos de pasaxe, tamén, de varias cousas. Entón eu quero que teñas claro desde o principio que é unha... isto vai ser unha conversa, que en calquera momento ti tamén, se hai algunha cousa que non te sintes ben respondendo, que prefires falar dalgunha outra cousa, ou que prefires levar o tema por outros puntos, tamén me podes parar e podes reconducir ti a conversa.

SHILOH: Vale.

01:28

NEE: Así, para comezar, se che parece, podemos comezar falando, que queredes preguntarche: ti como te defines con respecto ao teu xénero ou á túa identidade?

SHILOH: Vale, o curioso é que recién xa aclareime moito máis, porque ao principio, pois, identificábame como nonbinario transmasculino, e, pois, volví a seguir identificándome como nonbinario. É o maior que podo explicar porque é moi ampla esta etiqueta. Entón simplemente que identifícome máis co tratamento masculino e con espazos masculinos na sociedade, pero a miña identidade interna é miña e non cabe nin hombre, nin muller, nin ningunha outra cousa.

02:20

NEE: Entón a etiqueta de xénero ou de... como concepto amplo de "transmasculino", sinteste cómodo ou non?

SHILOH: Si, sintome cómodo tamén.

02:30

NEE: Que pronomes utilizas, que xénero utilizas?

SHILOH: Maiormente masculino, pero tamén agora neutro ou feminino incluso, dáme igual.

NEE: Vale.

02:40

NEE: E tamén se te podes presentar un pouco para ter en conta, despois, á hora de transcribir, dicindo o teu nome, idade, así, algunha cousiña...

SHILOH: Ah, vale. Ola, son Shiloh, teño 19 anos, son estudante, identifícome como persona non binaria transmasculina e podes utilizar calquera pronombres para min.

NEE: Vale, perfecto.

03:02

NEE: Agora, quería preguntarche algunha cousa con respecto a cando falas de ti no pasado. Quero dicir, as persoas trans, moitas veces cando falamos de nós no pasado, hai xente que se refire... como se houbera unha versión anterior ou fala do pasado con outro nome, ou fala do pasado con outros pronomes, ou hai veces xente que utiliza os mesmos pronomes... ti como fas?

SHILOH: Pois. Entre feminino e neutro. Porque eu dende a miña infancia fun unha persoa bastante neutra no xénero, na miña presentación, miña actitude. Dende ser pequenon tiven o concepto do xénero moi así, estábel e por iso, pois, normalmente utilizo neutro o feminino se é necesario para o contexto.

03:54

NEE: Falas desa anterior versión de ti, por así dicilo...

SHILOH: Si, en xeneral falo de min mesmo... teño como moitas versións anteriores de min porque sempre son unha persoa cambiante. Non só respecto a xénero, pero tamén respecto a xénero.

NEE: E refírestes a esa versión pasada como Shiloh ou non?

SHILOH: Si, como Xailo. Isto é unha cousa que si non cambio, é sempre o meu nome. Que é algo moi importante para min.

04:20

NEE: Agora acabas de falar de algo que me pareceu moi interesante, que é isto de que estamos cambiando constantemente. Claro, ti entón entendo que non defines a túa transición como un antes e un despois..

SHILOH: Non.

NEE: ...senón que é un proceso, non?

SHILOH: Si, total. Para min é un proceso, cada fase da miña vida ten a súa versión da miña experiencia, o meu autoestima, como eu identifícome a min hacia o mundo. Así que eu sempre cambio e no futuro tamén vou cambiar.

NEE: Paréceme moi chulo isto.

04:57

NEE: Así, xa para acabar con esta pequena introdución, quería preguntarche se algunha vez escoitaches falar do concepto dos ritos de paso, ritos de pasaxe, se che soa esta palabra.

SHILOH: A verdade non e non tiven claro que significaba iso. Se teño que intuir, pois ten que ver algo con... cousas nas culturas de pasaxe: a quinceañera? Ou por exemplo, no catolicismo, non lembro. Supoño que é algúns ritos culturais que fan do cambio do... de idade, como por exemplo convertirse na muller, comeza a regra, supoño que é isto, pero non teño claro.

NEE: Si, máis ou menos... é como diferentes culturas, diferentes persoas marcan, celebran ou de algún xeito simbólico poñen esa... marcan esa data de paso dun momento da túa vida a outro. Pode ser o que dicias ti da quinceañera, pois de cando cumples quince anos. Ou pode ser tamén dentro do propio calendario, por exemplo, o Ano Novo. Cando é fin de ano, que cambias de ano, hai como tradicións para celebrar iso.

06:16

NEE: Ti sabendo un pouco isto de que significan os ritos do pasaxe, con esta pequena explicación, pensas que é un concepto que podes ver facilmente na túa vida ou na túa transición?

SHILOH: Ah... si, a ver, o que iba dicir. Na miña cultura, como veño... non son de España, son de cultura eslava, pois hai moita importancia ca venida da regra. En Rusia os que non practican catolicismo, son máis paganismo e de conexión con natureza, pois teñen isto. Eu non practiquei ningún rito en específico, pero hai cousas tipo: comes algunhas comidas, saes, te bañas e cousas así, por

exemplo. Ou levas roupas específicas. Pois tamén creo que cumprir a idade específica... para mín por exemplo, cumprir 18 anos significaba poder facer a transición médica. Non creo que hai algo máis, si, podo pensar algo do mesmo.

07:19

NEE: E con respecto a isto das tradicións que dicías ti da túa cultura, ti participaches nalgunha desas tradicións... non...?

SHILOH: Sí, a ver, en moitísimas, por exemplo, nós celebramos o ano novo, e celebramos por exemplo a venida da primavera, e temos unha diosa que simboliza cambio entre o inverno e primavera, temos unha muñeca que queimamos, comemos unha comida específica, por exemplo isto. Tamén non celebramos algunhas cousas que celebramos aquí, esto é o que podo pensar agora mesmo.

NEE: Claro, claro.

SHILOH: E algunhas cousas... por exemplo nos cumpleaños, por exemplo de tirar polas orellas, que creo que tamén se fai aquí.

NEE: Si, aquí tamén.

SHILOH: Pois cousas así.

NEE: Sí, eso todo son ritos de paso. Está moi ben o concepto.

08:14

NEE: Se che parece, podemos comezar a falar da túa transición concretamente.

SHILOH: Si.

NEE: Vouno dividir en como varios momentos. Primeiro, che se apetece, e en calquera momento, de novo, podes pararme, podes facerme preguntas, e podes reformular a pregunta ti se queres. Quería preguntarche se me podes contar un pouco como e cando comezaches a decatarte de que eras unha persoa trans ou de xénero non binario?

SHILOH: O que dixen antes, si que tiven algo así dende a infancia, pero non tiven palabras para expresalo, ni nada. E realmente cando cheguei a comezar a probar esta etiqueta de identidade e tal, fun máis ou menos durante o covid, cando eu tiven máis ou menos 14 anos. Con 14 15 anos foi por exemplo onde nos espazos que eran espazos seguros para min, online, comecei utilizar outros pronomes, outros apodos e tamén eu dende moi peque utilizaba moitísimos apodos que eran neutros en vez de femininos. Pero pois cando dixen que son trans era máis ou menos 14, 15 anos. E logo seguía sen saír do armario na vida real ata chegar a España con 16, cando aquí pois na escola saín do armario e comecei de verdade practicar máis, experimentar e descubrir máis da miña identidade e tamén aprender como... as cousas. Pois así

09:46

NEE: Con respecto a isto, antes falabas de que xa desde peque como que utilizabas apodos máis neutros. Isto era... como motes, outros nomes ou como era?

SHILOH: Si, era, por exemplo nun grupo de amigos, un obxecto. Ou outras cousas que xente... os nomes en Rusia que son... neutros, que son masculinos e femininos, simplemente no cole dicía se podían chamarme iso en vez de nome que asignáronme ao nacer. Pois iba con esto, algunha xente estaba de acordo, outra xente non tanto e iso. E tamén facía moitas cousas para conseguir validación da persoa masculina. Por exemplo, cando o profesor pide "os chicos fortes que levan as cousas", sempre "eu eu!". E tamén como... o protector das outras rapazas, poñíame a pelexarme cos nenos... Facía cousas que facían a xente pensar que son unha persoa un pouco tomboy e un pouco masculina. Pero tamén eu seguía dicindo que son unha muller e que gústanme cousas das chicas. Eu non dicía que non son muller, porque para mín non era algo relevante. Ata descubrir que podo sentirme mellor sen selo.

11:08

NEE: Claro, con isto tamén teño unha pregunta, porque teño algunha dúbida. Ti, a túa lingua nativa, cal é?

SHILOH: É rusa. Así que, claro hai moitas cousas con esto. Por exemplo, como refiro eu a min mesmo. Porque en ruso tamén hai moito xénero na idioma. E cando ti falas de ti mesmo, incluso cando utilizas verbos, os verbos na primeira persoa ten xénero. Depende de quen fala. Así que, ca miña familia e cando cheguei aquí. xa comecei a utilizar masculino para min e eu utilizo máis

exclusivamente masculino para min. Pois... era moi moi complicado ter que forzarme utilizar o feminino para min cando xa non estiven cómodo con el.

11:58

NEE: Con respecto a isto, claro, entendo que... A túa transición foi... ou o momento de decatarte de que eras unha persoa trans non foi como un momento concreto senón que foron moitos de ir experimentando.

SHILOH: Si, aínda... houbo un momento onde dixeron "son trans", pero claro, foron moitas experiencias do antes e moito do despois de descubrindo esta experiencia.

NEE: Claro.

12:23

NEE: Antes falabas de que... bueno eu quería preguntarche por se había algún ritual, algunha tradición, algo en concreto, que ti tiveses que facer na túa infancia, por exemplo, porque a xente te percibía como unha muller. Por exemplo, eu sempre poño o mesmo exemplo, que a min me obrigaron a facer a comunión, cun vestido, e foi un pouco como que todo o mundo tiña ese ritual de facer a comunión como algo importante, e eu non o puiden vivir como algo importante para min, porque a me obrigaron a poñer un vestido, e non era algo co que eu estivese cómodo. Ti tiveses que facer algún ritual así, algo, algunha tradición?

13:01

SHILOH: Si, nunca cheguei a facer a comunión, pero si que iba a... pois festas da graduación e cosas do colexio, ou de danza, ou de teatro onde si obrigáronme a levar o vestido e eu, personalmente, nesta idade non tiven problema con levar vestidos, era un pouco máis tarde, cando comecei, máis ou menos... Ah, si! En Rusia nos colexios públicos temos uniforme obrigatorio. Pois aí si que pasou que cando cambieime do colexio, tivo uniforme obrigatorio, pero non era como moi estricto a nivel de... "as mulleres ten que levar pantalós ou faldas". E a cousa é que as moitas chicas na miña clase comezaron a levar pantalós, e eu pola parte quixen repetilo e meus pais non quixen... non querían comprarme pantalós. Eu seguía levando vestidos e faldas, pero non estiven cómodo con isto. E tamén no teatro, cuando facía teatro, moitas veces eu quixen facer o personaxe masculino. E aínda que houbo unha rol masculina, a cambiaban a feminina só polo feito que eu a fago, e eu sempre picábame con isto.

NEE: (risas) Claro.

14:29

NEE: Comezaches a falar agora de algunha cosa que tiña máis que ver, se cadra cando xa saíches do armario, que... bueno supoño que como falabas de que era un proceso se cadra saíches varias veces do armario, non o sei, eu quería preguntarche por como foi esa primeira vez que lle contaches a alguén que eras unha persoa de xénero non binario, unha persoa trans...? Se podes explicarme un pouco.

SHILOH: A ver, que era intensidades e importancias distintas, porque a primeira primeira vez sería, pois, online a uns amigos internacionais que tiven por toda Europa, que, pois... eles maiormente xa eran persoas trans. Foron persoas que saíron do armario un pouco antes ca min e xa axudáronme a navegar esta identidade, este espazo. Foron xente que o día cando eu o dixeron xa non estaban ni sorprendidos ni nada e dixeron "si, vale" (risas). Non era nada louco, ni ningunha celebración ni nada. Simplemente ese nome, esos pronomes e xa está. Logo, pois no colexo foi raro porque foi un pouco contra a miña vontade, pero no... al final non era mala experiencia para mi. O que pasou é que eu cheguei ao cole e non saín do armario o primeiro día porque tiven medo. Pero as primeiras persoas en achegarme e facer amigos connigo, preguntaron polos meus pronomes. E eu sentínme seguro e dixeron os pronomes e nome que quero utilizar. E unha das persoas... pois contoullo isto aos profesores. Pero non era nada malo.

NEE: Xa...

SHILOH: O colexio ao cal fun era bastante bo e bastante aberto e de feito foi bo porque eu non tiven... Aínda estiven demasiado nervioso para dicilo eu. E ao final, o teu profesor falou con min de forma moi respetuosa e dixo que va mandar mail a outros e que van a respetarme. Así que fun bastante ben. E pois experiencia máis... grande que ten que facer fun saír do armario á miña familia. E

aí outra vez había experiencias tal negativas tal positivas. Teño irmáns pequenos que varían de idades entre 16 anos ata 4 anos, e os máis pequenos foron os máis perceptivos, lles daba igual, lles custou 2, 3 días para cambiar completamente e dicir "xa agora ti es mi hermano", e xa está.

NEE: Que guai!

SHILOH: Si, os irmáns pequenos, os nenos non ten ningunha problema, son superfáceis de comprender a cousa.

17:13

SHILOH: Cos meus pais foi máis complicado e sigue sendo como unha cousa de aceptación e entendemento entre nosotros.

NEE: Podes contarme un pouco máis arredor diso?

SHILOH: Si. Se non hai problema e tal. Refirome... A miña nai di que apoia e tal, pero o di pero non o fai. Na miña casa os maiores, os meus pais, siguen chamándome polo nome de anterior e polos... en femenino, que en femenino xa me dá igual un pouco, pero polo nome anterior. E iso faime moito dano, e eu comenteino, pero de parte do marido da miña nai el é moi conservador. Ao final... ao principio eu pelexaba un pouco pero ao final cheguei a aceptalo como é, polo menos porque eu sei que a miña nai vai intentándoo... facelo para min, e podo ser comprensible e paciente co tema.

NEE: E tamén un pouco por esa paz de non estar loitando todo o tempo, entendo.

SHILOH: Total. É importante manter algunha paz na casa (risas).

NEE: Xa. Bueno, moito ánimo con iso.

SHILOH: Grazas.

18:28

NEE: Eu, quería preguntarche tamén porque entendo que cada saída do armario é un mundo, polo menos eu no meu caso cada vez que saio do armario é un pouco diferente, e é algo que acabas facendo moitas veces, en moitos contextos diferentes; pero quería preguntarche se ti tes como algunha forma, algún xeito, algún modo de facelo sempre, ou algún pequeno ritual que teñas... ou se de cada vez é completamente diferente?

SHILOH: Eu diría que cada vez é diferente porque... outra vez, depende moitísimo do espazo do xente a cal vou saír. Hai, por exemplo, espazos de xente que xa son bastante queer, bastante de comunidade de LGTBI. Entón é moi fácil, porque nin sequera nin teño que especificar nada, solamente teño que dicir os meus pronomes.

NEE: Claro.

SHILOH: E alí xa acaba. Por exemplo, cando pasa coa xente que non ten moito coñecemento, e son máis de... agora por exemplo cando teño presentación máis andróxina, é máis difícil para a xente saber, preguntan se son rapaz ou rapaza, claro, non vou profundizarme moito. Nesto, normalmente, á xente digo que son rapaz. E se teñen máis preguntas, eu son moi aberto a xente que non teñen moito coñecemento e incluso fan preguntas que poden ser mala educación, eu en xeral respondo case todo. E creo que xa está... no outro caso... A veces, por exemplo, cos meus amigos, recentemente, se son xente moi cercana a min, si podo saírlles do armario varias veces nas varias cousas. Por exemplo, porque son xente moi cercana, e teñen dereito a saber como... as partes máis profundas e íntimas de min, e por iso, se eles queren saber eso de min, poden saber ata con detalles, como eu sinto e tal.

20:25

NEE: Claro, entón entendo que tamén... o nivel no que saes do armario coa xente depende da confianza.

SHILOH: Total.

NEE: Non sempre lles contas o 100%

SHILOH: Si.

NEE: Síntome identificado con isto porque eu tamén me identifico como unha persoa de xénero non binario, dentro do que é transmasculino. E, a algunha xente para simplificar, simplemente lle digo que son un home. Pero si que quería preguntarche...

20:50

NEE: Agora falamos un pouco da saída do armario e de todo isto, pero tamén quería falar concretamente do teu nome. Porque é algo que... ás veces ten moita importancia para a xente trans, ás veces é simplemente algo casual e varía dependendo da experiencia. Entón, se me podes contar un pouco de onde sae o teu nome e como escolliches?

SHILOH: Pois si, a verdade, no meu caso era bastante casual (risas). Antes de eu comezar co nome Shiloh, tiveron un nome máis que eu utilicei con... a miña aventura transmasculina. Eu antes iba co nome, que eu utilizaba como apodos neutros na miña infancia, porque foi o primeiro que chegou á miña cabeza. É un pouco gracioso porque en ruso soa dunha maneira, pero se traduzo o nome, o nome é Euxenio (risas). E moita xente xa...

NEE: Euxenio?

SHILOH: Euxenio! Ха. Moita xente xa dixo que era... que soa moi gracioso, pero é que soa de forma distinta na miña idioma.

NEE: Como é?

SHILOH: É Yevgeny (Евгений) ou Jenya (Женя). Gustábame o nome Jenya (Женя) e claro, non soa tan ben en español o galego (risas) e isto...

22:04

SHILOH: E logo, con Shiloh fun literalmente que eu estiven... Escribín unha historia, estiven dibuxando personaxes porque quixen facer un cómic e fixen un personaxe que era intersexual, e quixen buscarlle un nome neutro. Non sei por que fixen esta decisión, pero, iba ser un persoaxe que era intersexual e non binario. Pois busquei nome, listados nomes andróxinos. E xa está. E había, non sei que, os mais estes, e había Shiloh. E pensaba, "hum, Shiloh, que buen nome". E puxen este nome ao personaxe. E despois duns días pensaba, dame moito cariño este nome. Vou intentar ser Shiloh (risas).

NEE: (risas) Que guai!

SHILOH: E logo... e logo comecei facer pois... investigación do significado do nome, donde ven e resultaba que ten os mesmos orixes étnicas que eu teño. É de orixe hebreo e eu teño raíces xudeos entón cabía ben co que... tamén teño apelido xudeo, así que va moi... bastante ben. Era unha coincidencia pero acabou así e cando saín do armario na vida real como Shiloh todo o mundo chamábame Shiloh, sentín super feliz e co tempo cheguei ao momento onde xa non podo ser outra cousa. Cando pensaba "se acabo cambiando o meu nome outra vez", non. É que... Os tres anos que levo sendo Shiloh... o teño moi claro. Porque o do xénero podo telo non moi claro, pero que son Shiloh téño moi claro (risas).

NEE: (risas) Claro.

SHILOH: O nome é algo que teño moi forte, a identidade con ello.

NEE: É un nome moi bonito, a verdade.

SHILOH: Ah, moitas grazas.

23:52

NEE: Quería preguntarche tamén, se cando escolleches este nome ou cando a xente comezou a chamarte por este nome, se ti tiveches algún xeito de... como de celebralo, por pequeno que fose. Hai xente que o escribe nalgún sitio ou...

SHILOH: Absolutamente, nas redes sociais... era moi importante. Puxen Shiloh en todo o mundo. Tamén... bueno. Outra cosa que vou facer, estiven super super emocionado na graduación do instituto que puxeron, regaláronnos sudadeiras cos nosos nomes detrás. Eu púxenme os sudadeiras, saquei en foto, cheguei a casa e estiven así... Así refirome, sinalando a miña espalda co meu nome. Isto foi o que era moi importante pa min. E menos isto non creo que había nada máis. Simplemente, expresar o meu nome nas redes sociais, escribilo... escribilo nos... tamén, pedín que cambien o nome no colexio, no listado. Entón, o primeiro ano, creo que, poner o nome Shiloh no examen era o máis eufórico do meu mundo (risas).

NEE: Claro, para ti foi como un antes e un despois, non?

SHILOH: Total.

NEE: Que guai.

25:11

NEE: Con respecto a isto, eu quería preguntarche tamén se... se a túa documentación a día de hoxe se reflicte quen es, non só co teu nome, senón co teu xénero e a túa identidade.

[AQUÍ SHILOH, POLA BARREIRA LINGÜÍSTICA, ENTENDEU QUE PREGUNTABA POLA HORMONACIÓN EN VEZ DA DOCUMENTACIÓN]

SHILOH: Si, absolutamente. Aínda que eu xa souben que eso como iba pasar, porque eu souben se eu fose... tiven como rasgos máis masculinos no corpo, presentaba máis tradicionalmente masculina, eu estivera máis cómodo presentarme feminino. Toda a feminidad, que é unha cousa, é unha expresión moi interesante, moi divertida; sempre hai un bloque polo feito do que o mundo percíbete como muller. Pois isto, o máis importante fun o feito que agora xa a idea que alguén pensa que son femenino ou incluso muller, non aféctame tanto porque eu, teño claro, como síntome moi ben, me... refirome... que como cambiou o meu corpo xa non...

26:25

NEE: Xa non te molesta tanto?

SHILOH: Si, xa non me molesta tanto. Poucas cousas co meu corpo sinto necesidade de cambiar. En xeral, a miña autoestima, a autopercepción subiu moitísimo. Non penso, día a día, como me vexo.

NEE: Pero isto, desde... desde cando foi?

SHILOH: Dende comezar testosterona. Antes... antes, de feito, aínda que eu souben que eu son non binario, durante un período de tempo no colexio presentába como un home binario... Incluso, tamén creo que vai haber apartado de orientación sexual, pero.. aínda que durante moi tempo, fun o bisexual o pansexual o cousa así, vamos dicir bisexual para facilitalo, incluso estiven omitindo a miña sexualidade, a ser máis heteronormativa e estiven encaixando moitísimos nas normas da masculinidade. Tiven moitísima moitísima compensación e moitísima inseguridad, evocada pola disforia.

NEE: Claro.

SHILOH: E cando saín do... ambiente que facíame sentir que teño que compensar pola miña expresión, comezando universidade e comezando logo testosterona, pois... esquecime de todo isto.

NEE: Claro.

SHILOH: Expreso me da forma, casi 90 % dos casos, da forma libre, non penso no que outra xente vai pensar.

27:59

NEE: E como foi o proceso de conseguir a testosterona?

SHILOH: Eso... Moi complicado. Con dúas cousas que... como orixinalmente son de Ourense, aquí en Ourense o tema é bastante... Tardan moitísimo. No meu caso, eu con 17 anos pedín a primeira cita do endocrinoloxía. Non a puxeron e mandáronme a psiquiatra.

NEE: Uf.

SHILOH: Aínda que non é legal. Eu púxenme en contacto cas asociaciónes trans de Galicia para que me axuden. E en xeral non puideron axudarme moito porque non teño DNI.

NEE: Claro.

NEE: Entón era unha mezcla do que... a específica parte de Galiza non axudaba moito ca tema de transición, pero aínda por encima ser emigrante, non... Teño residencia, pero ao non ter papeles que son de aquí, pois complica moito o tema. Pero tiven moita sorte porque a mudarme a Pontevedra alí facérono súper rápido. E, aínda por encima, eu tiven medo que teño que presentarme de forma masculina, porque no momento eu tiven pelo moito máis largo e pensei, que se chego a cita co pelo largo, van a pensar que pois son falso, non sei que. Pero era bastante ben, era moi rápido esto. Pero a cousa que teño un amigo, ti coñeces, Leo. Que tardou o mesmo tempo que eu, de feito, comezou testosterona, unha semana despois que eu, aínda que el empezou o proceso moitísimo antes que eu. Pero eu por chegar a Pontevedra tardei 2 meses.

NEE: Xa.

29:49

NEE: E levas moito tempo en testosterona?

SHILOH: Acabo de marcar 6 meses.

NEE: Xusto hoxe ou foi estes días?

SHILOH: Creo que... hoxe que día é? Ah, mañá, mañá vai ser 6 meses.

NEE: Parabéns!

SHILOH: Moitas grazas!

NEE: Eu estes días teño tamén o aniversario de un ano en testosterona.

SHILOH: Que ben!

30:13

NEE: Con respecto a isto, dos cambios... porque estás falando, claro, que para ti foi como un antes e un despois, sentíche moito máis cómodo... Hai xente que ten xeitos de rexistrar eses cambios. Por exemplo neste... nestas entrevistas, tamén entrevistei o Éric Dopazo, que creo que o coñeces. El foi publicando uns vídeos cantando unha mesma canción en diferentes momentos. Ti rexistraches os cambios de algunha forma?

SHILOH: Sí, eu fago o mesmo. Eu de feito fago como 3 cousas no mesmo tempo. Teño conta privada onde poño incluso os cambios así persoais, todo o que sinto, todo o que vexo o poño. E tamén poño cada mes o cambio da voz e poño algún chiste gracioso que digo en cada mes. E tamén fago comparacións do canto. Eu fixen unha cousa onde eu canto antes de testosterona, e a mesma canción despois do 4 meses. Entón fago o mesmo do canto e tal... e tamén... non sei fago como na miña conta privada, TikToks, cousas así, fago de todo. Eu... gústame rexistrar todo o posíbel e ter moitísimas probas de cambios e desta transición.

31:28

NEE: E isto para que che sirve?

SHILOH: Memorias, para tamén acordarme ata onde cheguei. Porque na miña adolescencia... espertaba moitísima depresión, sentín como super perdido e non pensaba que vou chegar a isto, e esta desesperación e tal, a lembro, podo chegar a estar aquí, apreciar onde estou, estar feliz e tamén para ensinar a xente, a amigos da miña vida, porque é divertido ensinar como estiven e como estou agora.

32:04

NEE: E pensas que tamén te axuda a... como interiorizar estes cambios? Ser capaz de pensar neles ou procesalos?

SHILOH: O que fago tamén moito é, pregunto a xente con que falo día a día se notan os cambios. Cada vez pregunto, "notaches o cambio da voz? notaches...?". Porque claro, soa de a forma distinta. Como a xente te percibe de afora é moi distinta. Por eso, en xeral, fóra da identidade, en xeral pregunto moitísimo a xente como me perciben. E iso creo que si que axuda a analizar e interiorizar as cousas e tamén afirmarme un pouco.

32:43

NEE: Con respecto a esta parte de hormonas e operacións, ti tes algunha operación destas de afirmación de xénero? Ou non?

SHILOH: Polo momento non, pero si que estou planteando facer a mastectomía. Quixen poñerme na lista de espera antes, pero díxerome que teño que estar en testosterona un tempo para isto, pero estou intentando chegar a ello o antes posíbel porque... en xeral aínda que levo moito tempo sen espertar moita disforia, pois o peito é unha cousa que sigue evocando disforia en min. É unha cousa en xeral moi moi incómoda fisicamente e esteticamente, nas moitas maneiras.

NEE: Claro.

33:29

NEE: Dentro disto de mudar, cambiar... as transicións moitas veces non só consisten en cambiar o teu corpo, ou cambiar... con hormonas ou con operacións; senón que hai outros cambios. Por exemplo, a roupa. Ti cambiaches de roupa cando estabas experimentando co teu xénero? Cambiaches de xeito de vestir?

SHILOH: Si, a cousa é que xa antes do... antes de saír do armario como persoa trans, comecei con identidade como persoa lesbiana e logo como lesbiana pois non binaria, xénero fluída, e alí xa estiven experimentando con cortes de pelo. Que eu leva desde como nove anos cortando o meu pelo e mantendo o pelo corto, pero aínda como corte feminino. Pero experimentaba moitísimo, co corte do pelo, e tamén xa intentaba facer formas de binding, de aplanar o peito e moitísimo, moitísimo ca roupa.

SHILOH: A cousa é que, no momento que puideren, xa descartei as faldas, aínda que agora cheguei á parte onde puideren volver a experimentar con elas.

NEE: Grazas tamén as hormonas, non?

SHILOH: Si, por parte, si.

34:48

NEE: E como foi este proceso de, pois, por exemplo descartar as faldas ou usar outros... outro tipo de roupa? Foi algo gradual? Foi un cambio de un momento a outro cortar definitivamente? Ou...?

SHILOH: Era moi moi gradual para min, maiormente, porque... Teño pais estrictos, ca idade coa cal comecei, aínda eles controlaron a miña forma de vestir. Así que era moita moita rebelde ter que pedirles que me compren esa roupa, ou non... levar o meu propio dinero, pois escoller a roupa, ou incluso cortar algunhas cousas, cortar algunhas camisetas para darlles unha forma máis masculina ou calquera maneira que facíame sentir máis cómodo. Cortar os pantalóns, cortar o feilo, ou cousas así.

35:50

NEE: Con esta roupa que deixaches de usar, por exemplo, as faldas que tiñas antes, que fixeches?

SHILOH: As tiven guardadas durante moitísimo tempo no armario, moi moi profundo aí, sen velas. E logo, cando xa tiven a excusa de que xa non me caben, pois as daba aos meus pais para que a van a donalas ou venderlas. Pero na miña familia solimos donar ropa. Agora tamén fago o mesmo, ofrezco a roupa aos meus amigos e amigas, ou tamén aos meus irmáns pequenos.

36:26

NEE: E non conservas ningunha peza de roupa que deixases de poñer?

SHILOH: Entendo que hai xente que conservan a roupa para esas memorias, para conservar o que eran antes, pero para min creo que non... A roupa ten moita importancia para min, pero nunca sentín a necesidade de inmortalizar unha prenda.

NEE: Si, nese aspecto preguntaba porque, por exemplo, outra xente que entrevistei si que tiña gardada unha bolsa con roupa que aínda non donou nin fixo nada con ela un pouco por esas memorias. Pero claro, cadaquén é diferente.

SHILOH: Eu, non sei, sinto necesidade de usar as cousas.

NEE: Claro.

SHILOH: Se podo pasalas aos meus irmáns, xeneración por xeneración, tamén está ben.

37:15

NEE: Non sei se con respecto a isto que estivemos falando da roupa, das hormonas, de todo o que comentamos ata agora... hai algo que sintas que quedou atrás, que queres comentar...? Ou podemos continuar falando doutras cousas.

SHILOH: Tamén esquecinme de mencionar maquillaxe, que tamén é unha cousa moi importante entre que tal como facer maquillaxe que máis feminino, máis andróxino, e tal como facer maquillaxe para masculinizar a cara. Fixen de todo disto, e de feito nalgún momento quixen facer artista de maquillaxe. Así que espertaba moito pois... o que podo facer coas miñas proporcións para presentarme dunha forma ou outra. E creo que é un recurso bastante potente.

NEE: Xa, si.

37:57

NEE: E agora pasaches a facer unha maquillaxe completamente masculinizante ou xogas con eses aspectos?

SHILOH: O que fago agora... en xeral non o facía moito porque notábase que era maquillaxe. Só o facía como... para min na miña casa. Pero... o que si que sigo facendo... por exemplo, a veces as cejas. Tamén como con testosterona creceume máis vello facial, pois suelo facer algo para oscurecela.

NEE: Con rímel, non?

SHILOH: Si (risas)

NEE: Eu taméno facía (risas)

38:38

NEE: Pois, se che parece podemos pasar a falar doutras cousas tamén, pero me parece moi interesante todo o que estás comentando. Antes fíxeches referencia a que ti non tes DNI, pero tes...

SHILOH: Residencia.

NEE: Residencia. Ti, a ese nivel, neses papeis, está posto o teu nome, ou está posto teu deadname? Como está iso?

SHILOH: A residencia sigue tendo o deadname, o sexo, a F. E o feito é que non podo cambiar o nome porque o meu certificado de nacemento ao final é de Rusia.

NEE: Claro.

SHILOH: E en Rusia... neste país non se pode facer isto.

NEE: Xa.

SHILOH. É ilegal. Completamente ilegal. Aquí para chegar a cambialo teño que ser cidadano. Que non me parece xusto, pero hai razóns, porque ao final... a min como certificado, a miña documentación pertence a outro país que non o teñen legalizado e aquí... España non pode facer moito.

NEE: Xa.

39:42

NEE: Tes pensado, unha vez... consigas isto, se o queres conseguir, aínda que sexa cambiar o nome, non sei se queres cambiar tamén o xénero, porque ao final é moi binario aquí...

SHILOH: Si.

NEE: Non sei se querías dicir algo..

SHILOH: Si.

39:57

SHILOH: Outra cousa máis é o meu apelido, que... Os apelidos rusos teñen xénero tamén.

NEE: Non sabía!

SHILOH: Si, é unha cousa moi interesante que conto a todo o mundo, que non temos dous apelidos e o apelido que temos varía como por unha dúas letras e cambiando do xénero. Vou dicir, o meu apelido é Shakin, en masculino. A cousa é que, por exemplo o apelido do meu pai sería Shakin, pero eu nacín con Shakina, con A ao final, porque é feminino. Pois é outra cousa que non sei como vou facelo, pero vou pedir que me cambien o apelido pero unha letra soa. É unha cousa que claro, aquí en España porque non hai esa cousa todo o mundo cando di o meu apelido tal como está escrito, non saben, para eles o apelido non di nada do xénero, pero eu si que o escoito e si que o sei. E si que cáusame como... un pouco de discomfort, e tal.

NEE: Claro.

SHILOH: E a ver se podo conseguir cambiar a letra do apelido que indica o meu xénero.

NEE: Claro. Que curioso, non tiña nin idea.

41:10

NEE: Con respecto a isto, o que che ía preguntar era se tes pensado, unha vez cambies todo isto, o apelido e o nome, estexas mais cómodo con esa documentación, se consigues o DNI ou na residencia... se tes pensado celebralo de algunha forma?

SHILOH: Si, absolutamente. Algunha tarta e tal, e unha celebración cos amigos... sería bastante ben porque, outra vez, facer este cambio é moi importante. Non é o mesmo cambio que facer coa testosterona ou a miña transición social porque ao final isto máis... O nome que teño puesto na documentación é máis como unha molestia. Non é nada que me define. É só unha molestia de a ver que me pasa co tema do traballo, estudos, onde teño que sempre saír do armario e explicalo. E simplemente é unha cosa que facilitaríame a vida porque ao final... un papel non me define como persoa. Eu xa son Shiloh e xa o fun, e o que está no papel non significa nada, simplemente é algo que facilitareime a vida.

NEE: Claro.

42:20

NEE: Falaches agora disto de comprar unha tarta, de celebrar, e de que si sería algo que quererías facer... Chegaches a facer algo cando comezaches en hormonas, por exemplo?

SHILOH: A ver, maiormente simplemente subilo a historias e tal, e que aos meus amigos, a xente que me coñece me feliciten. Pero non creo que cheguei a facer algo, porque estiven un pouco ocupado ca vida e simplemente era un pouco estar como eu mesmo, estar feliz e sentir a miña felicidade e xa está. Pero si que falo moito de celebrar estas cousas. Digo... e sempre digo a xente, "ola xa levo este tempo, en testosterona, non sei que, ola xa levo..." Estas cousas. Pero non cheguei a organizar nada específico.

43:10

NEE: Entón para ti é como que cada día é unha celebración, non? (risas).

SHILOH: Si. Cada día é simplemente chegar a dar-me conta que estou neste punto da vida que faime moi feliz. Pero si que 100% vou ter que organizar a celebración cando fago a mastectomía. E de feito se os meus amigos non celebran connigo e non me compran a tarta, me felicitan.... vou enfadarme (risas).

NEE: E tes pensado algo concreto ou simplemente tes a idea de quedar con xente, comprar unha tarta...?

SHILOH: Pois que... si quedar con xente e facer unha tarta e algún chiste. Subir así... Facer algún chiste relacionado con quitar o peito.

NEE: Eu fíxeno no seu momento, cando fixen a mastectomía.

SHILOH: Fai canto tempo a fixeches?

NEE: Hai como 2 anos, 2 anos e algo.

SHILOH: Que guai!

NEE: Que a parte coincidiu o mesmo día que... bueno, un día antes. Eu ingresei o día que morreu a raíña de Inglaterra. Entón fixera a broma de que había unha señora no hospital que... que parecía a raíña de Inglaterra. Que era todo mentira, pero por... por redes fixen como esa broma, en grande. Entón me está como facendo moita graza o que estás contando (risas).

SHILOH: Que divertido, verdade? (risas).

44:21

NEE: Pois, se che parece, xa que falamos de... xa moitas cousas, de... pois, o da residencia-DNI, falamos da mastectomía-non-mastectomía, hormonación, nome... Podemos falar dalgo que saíu antes, e que dixeches que íamos comentar, e se íamos comentar, que é da sexualidade, de mudanzas, cambios, con respecto á sexualidade. Como sempre, se hai algunha cousa que non... que prefiras non falar moito ou que prefiras pasar a outro tema, podes pararme en calquera momento. Pero eu quería preguntarche, como defines a túa sexualidade agora mesmo? E se era igual antes ou foi cambiando?

SHILOH: Si... A cousa é que recentemente... vou un pouco cuestionando, pero non da maneira que a xente pensa. E máis que, outra vez para facilitar, na mesma maneira que digo que son home, digo que son bisexual. Pero... se non, non podoo poñerlle etiqueta de ningunha maneira, cóstame. También hai alguna como... así espectro asexual, que hai por alí, pero... É como moi complicado de

explicar. Só falo disto ca xente que experimenta no mesmo connigo, que poden relacionar. Pero, refírome en xeral, atráenme as mulleres, os homes, e calquera persoa. En xeral, me dá igual, impórtame a conexión emocional coa persoa. A atracción depende da miña conexión coa persoa.

45:50

NEE: E iso foi así sempre ou foi cambiando?

SHILOH: Foi cambiando, porque antes sí que... na adolescencia era máis... estiven máis cas mulleres. Ao principio dábanme medo os homes e a atracción aos homes parecía... me daba como asco. E si que... era esta mítica cousa que fala moitas xente trans de que... foron capaces de saír co sexo... co do seu sexo ou sexto opuesto, cando deron conta que non teñen que ser novia ou novio. O que, ás veces... É verdade que hai moita identidade propia nas relacións. Pois o que pasou a min, que cando... Pero non pasou cambio con testosterona, nin nada. Eu cheguei bastante rápido a chegar que tamén gostábanme nos homes. Tamén gostábame isto e isto. Que simplemente... Era moi complicado porque despois de dar-me conta disto, siguen... seguía maiormente estando cas mulleres. Porque había como máis entedemento. Houbo moito medo, e ao final eu cheguei tendo... poucas experiencias boas cos homes, pero tamén tiveron malas coas mulleres. Recientemente tamén cheguei a experiencia que fan-me pensar que eu prefiro tamén estar ca xente trans. Antes estiven aberto a todo o mundo, xente cis se me entende, xa está. Pero agora sinto moito máis, incluso atracción e seguridade, estando con outra persoa trans.

47:29

NEE: Gustoume moito algo que dixeches antes de como a xente trans moitas veces... pois non nos vemos con certas persoas, pero precisamente por sentir que temos que ser "novio" ou "novia", ou algo en concreto. Non sei se podes explicalo un pouco máis... como sentías ti isto?

SHILOH: Si, total. Porque, por exemplo, cando estiven en relacións máis sáficas, o que pasaba, que primeiro non... non sei, as primeiras relacións que tiveron non había... nunca falabamos do xénero nin nada. Era simplemente "me gustas ti, esta persoa, e xa está". E iso gustábame moito. Gustábame o tema desta conexión que está mais alá da sexualidade, da atracción e tal. E segundo, cando saín 1ª vez do armario, a primeira rapaza, que ela identificábase como lesbiana e así como, "só con mulleres", pero eu dixen que era xénero fluído, ela non tivo problema con isto. Entón era bastante cómodo e bastante fácil explorar isto. Pero logo cando cheguei xa a interesarme máis con... nos homes... era moi complicado sentir que esa persoa percíbeme como o home ou como quen eu son.

NEE: Xa, claro.

SHILOH: Hai moitísima moitísima inseguridade. Ás veces non é culpa desa persoa, pero ás veces si que hai xente... pasou-me ca xente cis que non me trataban como eu era. E outra experiencia que tiveron que marcou-me moitísimo, que tiveron unha relación bastante longa cunha muller cis, que era queer, pero logo tamén dicía que era hetero, e logo volveu a ser queer... Pero aínda que aceptaba completamente que eu son trans e tal. Non... negaba un poquito a parte non binaria da miña identidade... e impoñía moitísimo, pero moitísimo as normas heteronormativas e heterosexuais que teño que ser o home na relación.

NEE: Xa, claro.

SHILOH: Eso foi algo que... creo que unhas das razóns porque eu compensaba tanto pola miña masculinidade e miña sexualidade. Despois desta... xa volví a estar máis cómodo. E podo ser como sexa na miña relación.

49:48

NEE: Claro. Neste aspecto, a transición tamén axuda a poder ser como ti queiras. E quería preguntarche así xa para ir acabando, se algunha persoa, ou nalgún contexto da túa vida, tivo como algún tipo de ritual ou xesto simbólico para entenderte. Por exemplo, eu aquí sempre poño o mesmo exemplo que é que: na miña casa está escrito en cada porta o nome de cada persoa. Entón, eu antes tiña un deadname que tiña a letra N, tamén tiña outras letras, pero tiña a letra N. E cando a miña familia quixo mostrarme que querían aceptarme e... facer o esforzo de chamarme polo meu nome e de entenderme, o que fixeron foi regalarme... un Nadal, unha Navidade...

unhas letras para que quitase todas as letras que non fosen o N, e poñer Nee. Entón foi como un xesto simbólico, que a min me axudou a entender que esa xente me apoiaba. Houbo así algún tipo de ritual, ou...?

SHILOH: Pois si que me pasou xusto na miña familia, aínda que, outra vez, os pais siguen sen apoiar o tema e seguen... sen verbalmente expresar o tema do nome. Pero si que pasou unha vez que a miña na Navidad, cando puxo todos os regalos e puxo nomes da... da xente a quen pertencía o regalo... pois puxo o meu o nome. Eu sentínme super surreal porque non o esperaba dela, e porque son xente así un pouco... emocionalmente non son de comunicación e tal... e se expresan, fan algunos xestos de apoio ou fan de forma así máis sutil. E pois, vin o meu nome, ademais ben escrito, porque é outra cousa que pasa moito na miña vida, que sendo estranxeiro, haber escollido un nome que non é de aquí e ten una forma de escribirse moi particular, pues si pasa moito que moita xente non pronuncia ben o meu nome que... molesta a veces, pero...

NEE: Xa, claro.

SHILOH: Moitísimo a xente non escribe ben o meu nome. Pero si que fun... era moi importante esto na Navidad. Tamén no colexio, na graduación, e nos campamentos, cando dan estes certificados que estabas aí... pedía que puxeran o nome Shiloh e o poñían... e eu tiven guardado esto. Aínda que non significara moi eu sinto que é unha memoria. Perdón (tuse).

NEE: Non pasa nada.

52:15

NEE: Non sei se dentro disto hai así algún ritual, algunha cousa simbólica máis que poidas pensar.

SHILOH: Pois iso. Simplemente poñer o meu nome nas cousas. Non creo que podo pensar moito máis. O tema de poñer nome nas cousas que me pertencen. O ten... durante un tempo levaba un...

NEE: Teño auga aquí se queres.

SHILOH: Moitas grazas (...) E que quedeime sen auga, moitas grazas.

NEE: Podes coller toda o queiras.

SHILOH: Sí, sí, gracias. Sí, pois é, maiormente, simplemente etiquetas, cousas, así. Calquer momento onde teño escusaos cursos de poñer o nome, poño o meu nome. Esto es como o meu ritual de afirmación para min.

NEE: Que guai.

53:04

NEE: Pois eu penso que máis ou menos xa... xa falamos de todo. Non sei se hai algunha cousa concreta da túa transición que che pareza como... algo especial ou algo interesante que queiras contarme así para engadir, a min tamén me interesa.

SHILOH: Creo que para min tamén é moi importante... a miña identidade de xénero, tamén a miña identidade como persoa máis alá... como por exemplo a miña conexión con subculturas alternativas e cousas un pouco políticas, cousas así. Eso ten moita cousa... de arte. Cousas como a arte, eu son persoa de deseño, de arte e tal. Para min, expresión artística, de moda e todo, é moi importante en relación con xénero.

NEE: Podes explicalo un pouco máis?

SHILOH: Sí, claro. A roupa alternativa, punk, ropa gótica, VK, cousas así. Teñen moitas moitas... romper os estereotipos do xénero, maiormente... o uso de maquillaxe, roupa moi andróxina, faldas e tal. Que é tal como para homes, tal como para mulleres, nestas subculturas... tamén drag. A min chámame moito a atención o drag, e é algo que eu quero probar, ser drag queen e tal, porque para min é... a expresión do xénero en arte é unha cousa como super importante para min, e creo que expresa moitísimo tamén a historia da comunidade, porque ao final a arte reflexa moitísimo a sociedade

54:36

NEE: Claro, entón... Así, por concluir, tamén por fechar dun xeito que feche todo. Gustoume moito esta entrevista porque ti, non ves tanto a túa transición como un proceso dun antes e un despois, senón como un continuo, un proceso longo que aínda non acabou agora, senón que vai continuar mudando, non?

SHILOH: Sí.

NEE: Non sei se queres desenvolver algo máis, ou xa...

SHILOH: Non creo que xa está, creo que o dixeches bastante ben, do o tema de... O que xa dixeches, basicamente é isto.

NEE: Que guai, pois moitas grazas.

SHILOH: Moitas grazas a ti.

NEE: Eu, xa che digo, agora transcribirei a entrevista, utilizarei a transcripción para o meu TFG, que vai arrededor disto, de ritos de paso en persoas transmasculinas en xeral: homes trans, persoas de xénero non binario. En canto teña o TFG, se che interesa, despois podo pasarcho.

SHILOH: Si!

NEE: E nada, moitas grazas por todo!

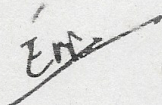
Apéndice IV: consentimentos informados asinados

Carta de consentimento informado

Por medio da presente, eu Eric Rodríguez Dopazo, acepto participar na entrevista de investigación para o TFG titulado *Liminalidade e transición: ritos de pasaxe nas transmasculinidades*.

O traballo ten como obxectivo comprobar se a ferramenta de análise antropolóxica dos "ritos de pasaxe", conceptualizada por Arnold van Gennep, serve para unha maior comprensión das transmasculinidades. e aumentar o corpus académico sobre estas realidades.

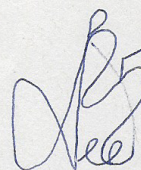
Entendo que a miña participación consiste en responder unha entrevista, que inclúe unha serie de preguntas sobre a miña transición e as miñas vivencias como persoa transmasculina. A duración aproximada da entrevista será de 60-90 minutos. Ademais, de maneira voluntaria, acepto que a entrevista sexa gravada. Polo tanto, estou informado de que a entrevista será gravada en audio e estou de acordo con que as miñas opinións sexan reflectidas na investigación científica.

Eric Rodríguez Dopazo

**Nome e sinatura
da persoa participante**

NEE BARROS FERNÁNDEZ

**Nome e sinatura
da persoa investigadora**

Carta de consentimento informado

Por medio da presente, eu ARES PIÑEIRO LÓPEZ,
acepto participar na entrevista da investigación para o TFG titulado *Liminalidade e
transición: ritos de pasaxe nas transmasculinidades*.

O traballo ten como obxectivo comprobar se a ferramenta de análise antropolóxica dos
"ritos de pasaxe", conceptualizada por Arnold van Gennep, serve para unha maior
comprensión das transmasculinidades, e aumentar o corpus académico sobre estas
realidades.

Entendo que a miña participación consiste en responder unha entrevista, que inclúe unha
serie de preguntas sobre a miña transición e as miñas vivencias como persoa
transmasculina. A duración aproximada da entrevista será de 60-90 minutos. Ademais, de
maneira voluntaria, acepto que a entrevista sexa gravada. Polo tanto, estou informado de
que a entrevista será gravada en audio e estou de acordo con que as miñas opinións sexan
reflectedas na investigación científica.

ARES PIÑEIRO LÓPEZ

Nome e sinatura
da persoa participante

NEE BARROS FERNÁNDEZ

Nome e sinatura
da persoa investigadora

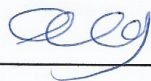
Carta de consentimento informado

Por medio da presente, eu Shiloh Shakin
acepto participar na entrevista da investigación para o TFG titulado *Liminalidade e transición: ritos de pasaxe nas transmasculinidades*.

O traballo ten como obxectivo comprobar se a ferramenta de análise antropolóxica dos "ritos de pasaxe", conceptualizada por Arnold van Gennep, serve para unha maior comprensión das transmasculinidades, e aumentar o corpus académico sobre estas realidades.

Entendo que a miña participación consiste en responder unha entrevista, que inclúe unha serie de preguntas sobre a miña transición e as miñas vivencias como persoa transmasculina. A duración aproximada da entrevista será de 60-90 minutos. Ademais, de maneira voluntaria, acepto que a entrevista sexa gravada. Polo tanto, estou informado de que a entrevista será gravada en audio e estou de acordo con que as miñas opinións sexan reflectidas na investigación científica.

SHILOH SHAKIN

Nome e sinatura
da persoa participante

NEE BARROS
FERNANDEZ

Nome e sinatura
da persoa investigadora